

באיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטינמן זצלה"ה

הוספה לגליון 242 פרשת יתרו

למנצח על אילת השחר

דברי חיזוק והתבוננות בדרך העליה וקצות דרכיו של
הרב הדומה למלאך
מרן רשכבה"ג
הגראי"ל שטינמן זצוקללה"ה
נאמרו בכולל פוניבז' תוך ימי האבל
ע"י תלמידו הרה"ג ר' בנימין גרוסברד שליט"א
נערך בשילוב עם מה שנאמר בעוד כמה מקומות תורה

האור שזכינו, וגם עפ"י צוואתו אין לנו רשות להספיד. והנה מהצואה נראה
שחשש שאפשר להפסיד את העזה"ב ע"י שאנשים משבחים כאן בעוה"ז.
ופעם הזכיר את העובדא שמביא רש"י בסנהדרין (דף מב ע"ב) בהוא מוכס
שערכו לו לוייה גדולה והפסיד בזה את חלקו בג"ע, ושאלתי קמיה א"כ אמאי
אומרת הגמ' שמאן דתני ומתנא לית ליה שיעורא והרי זה מזיק לו ומוריד
את חלקו בג"ע. והשיב מרן ז"ל שאם עושים לוייה גדולה ומתרבה עי"ז כבוד
התורה זה גופא מוסיף לנפטר. [וזה ממש כדברי מרן הגר"ח קניבסקי שיבלחט"א
לגבי הצואה של מרן זיע"א].

אבל "הספד" הוא מלשון "הפסד", אפשר וצריך וחובה להתבונן בגודל ההפסד
שהפסדנו בסילוקו של צדיק, צריך להתבונן מהו החושך של הגלות שאנחנו
נמצאים בתוכו ומה היה האור הגדול שהאיר לנו, וניקח לעצמנו כמה נקודות
אור שימשיך להאיר לנו להאיר באור החיים.
לפעמים בהספדים יש שמאריכים בהבאת דברי חז"ל ומקשים קושיות
ומתרצים תירוצים והכל כדי לבוא אל המכוון לתאר את דמות הנפטר, אבל
אנחנו לא צריכים לכל זה, כי יש הרבה הרבה מה לדבר מדמותו הגדולה, וכמו
שאמרו חז"ל נשים לילות כימים על משים לילות כימים (מ"ק דף כה ע"ב), זה
לא סתם מדה כנגד מדה, אלא הביאור הוא שמי שמשים לילות כימים הרי
כל החיים שלו הם סיפור אחד ארוך, כל רגע ורגע כל פעולה וכל עשיה הוא
מעשה רב שיש להתבונן בו, שיש מה לספר ומה לתאר, וצריך לשים לילות
כימים לתאר את צורת החיים של משים לילות כימים.

הסיפורים שמספרים אודות רבינו זיע"א אנחנו צריכים לשים לב ללמוד
ולהפיק את התועלת הרצויה כמו שרבינו השקיע הרבה לברר אודות גדולי
ישראל סיפורים אמיתיים ומוסמכים שקיבל במסורות מרבותיו הגדולים ומה
שהוא עצמו ראה וידע, והקדיש מזמנו לברר סיפורים והנהגות על גדולי
ישראל, כמו למשל אחרי פטירת החזו"א היה מרבה לברר אצל הגר"ר שמערל
גריינמן זצ"ל ואצל אחיו שיבדלחט"א הגר"מ עובדות והנהגות של החזו"א
לפרטי פרטים בצורה מדויקת ומדוקדקת, ולאחר מכן היה לומד רבות
מאותם מעשי רב. ובהזדמנויות שונות היה מקדיש מזמנו לספר סיפורים
ועובדות בצורה מדויקת ומפורטת לפרטי פרטים מתוך זכרון מדהים עד כדי
זכירת שמות בני"א יהודים ולהבדיל אא"ה שאינם בני ברית, כתובות מדויקות
וכדומה, כפי הנהוג בבריסק.

אבל כל זה רק כאשר זה לתועלת, כפי שפעם אמר לי לאחר שהאריך לספר
כמה וכמה סיפורים ועובדות: הרי כתוב "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך"
(דברים לב, ז), צריך ללמוד מהדורות הקודמים.

זאת ועוד, הוא תמיד השכיל וידע ברוחב דעתו לקחת בכל סיפור את העיקר
והטפל ולא סתם לספר מעשיות, כגון כשהיה מספר על הבית של החזו"א
היה מדגיש שהיה לו בבית נורת חשמל 15 וואט, זה הפרט העיקרי שהיה
מדגיש ממה שראה בביתו של החזו"א, וכל כך למה, כי היה אומר מנורה
כ"כ חלשה שאנחנו בקושי יכולים לראות, ואילו החזו"א עמל ויגע בתורה
בכזה צורה.

למנצח על אילת השחר, ודרשו חז"ל במסכת יומא (דף כ"ט ע"א) שהגלות
נקרא חושך ובסוף הגלות בעת שמתגבר החושך מתחיל האילת השחר להאיר.
זכינו, זכה דורנו דור האחרון שנמצא בעומק החושך של הגלות שיאיר לנו
האור הגדול של אילת השחר דמותו הגדולה של מו"ר מרן רשכבה"ג רבינו
אהרן יהודה לייב ב"ר נח צבי הכ"מ זיע"א.

החושך של הגלות שאנחנו שרויים בו - גלות אדום לא מתבטא בצרות
ורדיפות של הגויים, שב"ה כמעט ואין צרות מהגויים בזמנינו, גלות אדום
הוא שהרי עשיו נקרא "אדום" כמש"כ על כן קרא שמו אדום כי הוא ביקש
הלעטני מן האדום האדום הזה (בראשית כה), מדוע זה קובע את שמו והשם
הרי הוא המהות, כי עשיו לא ביקש אוכל מחמת שהוא רעב או אפילו לא
בגלל שזה טעים, אלא בגלל שזה צבע אדום, דהיינו שהצבע החיצוני משך
אותו סינוור אותו וגרם לו להיטות רבה כל כך עד שהוא בז ומכר את הבכורה
בשביל זה, על כן קרא שמו אדום זה שמו ומהותו להימשך אחרי הנוצץ והיפה
ולבז מחמת כך לכל דבר שבקדושה.

זהו מהות גלות אדום בזמנינו השפע הגשמי הגדול והרדיפה אחרי הנאות
העוה"ז, רוצים את ההנאות ולא רק בגלל שצריך או שזה טעים וכדומה,
אלא הגשמיות נוצצת ומושכת בני אדם והם להוטים אחריה עד שהם רחמ"ל
עוזבים את כל היקר והקדוש ובאים למידה שפילה של ויבז את הבכורה.

בחושך זה האיר דמותו של רבינו זיע"א הוא היה ההיפך הגמור לאדום של
גלות אדום, הוא חי את החיים בצניעות לא נהנה מהעוה"ז אפילו באצבע
קטנה לא לקח מהעולם אפילו משהוא יותר מכדי הצורך לקוסטא דחיותא
וניזון בקב חרובין.

זהו גדול הדור!! כמו שאמרו חז"ל ראה הקב"ה צדיקים שהם מועטין עמוד
ושתלן בכל דור ודור (יומא דף לח ע"ב), נשמות הצדיקים אינם שייכות לדור
שלנו, כביכול הקב"ה פיזר אותם במשורה בין כל הדורות, אבל "שתלן" הם
נשתלו בתוך הדור שלנו, הם חיו את העולם שלנו את הנסיונות שיש בדורות
שלנו, והתעלו על כל בני גילם ונעשו מהצדיקים שבכל דור ודור. גדול הדור
- הסביר פעם רבינו זיע"א הוא מי שגדול מעל בני דורו בניסיונות שלהם ולא
מי שלא שייך לבני הדור כלל.

זה מה שזכינו לראות ראו דורו בדמותו המאירה של רבינו שהאיר את החושך
של הדור הזה. [ולא לחינם דמות קדשו מאירה עתה לאחר הפטירה בכל קצוות תבל
הקרובים והרחוקים, כי התעלות זו מעל כל הרדיפות אחרי הנאות העוה"ז "מדברת" אל
כל אדם באשר הוא אדם שנברא בצלם אלוקים].

ועכשיו בעוה"ר לא זכינו, עמוד האור עמוד האש אשר אמרנו בצילו נחיה עד
ביאת ינון ודמותו הקדושה והמאירה תאיר לנו את מחשכי הגלות ותאיר לנו
את הדרך אשר נלך בה ויודריך אותנו על כל צעד וצעד במסילה העולה בית
ק-ל, באה השמש בצהרים וכבה המאור הגדול.

אמנם אי אפשר לנו להספיד אין לנו את האפשרות והכלים להכיל את גודל

לכן מובן מאיליו כאשר מספרים סיפורים אודות רבינו זצ"ל להשתדל שיהיה רק לתועלת וללמוד מהם.

יש לשים לב שרוב הסיפורים שמפרסמים עכשיו אחרי מיטתו של רבינו עוסקים אודות תשובות והנהגות מה שענה לאנשים ואיך הנהיג פעולות מסוימות, וסיפורים כאלו יש לאלפים ולרבבות, היות שדלת ביתו היתה פתוחה לכולם, ובלבו הסתור היה מקום רחב לכל שואל ושואל, וכל תשובה היתה מעצה עמוקה, וממילא כל שאלה ששאלו אותו זה "סיפור". סיפורים אלו אמנם הם לא סיפורים אודות האישיות הגדולה עצמה אלא בבחינת 'פרפראות לחכמה', אבל גם בהם יש הרבה מה להתבונן ולהתלמד את המבט הנכון לחיים והדרך להתעלות.

יודע מה שאמר ר' איצ'לה בלזר זצ"ל שנשאל אם לרבו רבי ישראל סלנטר היה רוח הקודש, השיב אם היה לו רוח הקודש בפועל אני לא יודע אבל אני יודע שהוא עבד על עצמו בדרך של המסילות ישרים עד לדרגה של רוח הקודש. כך אנחנו צריכים ללמוד ממנו איך הוא עבד על עצמו באיזה דרך הוא התעלה עד שהגיע לדרגות הגבוהות והנשגבות.

בהספידו של צדיק צריך לעסוק בדמות הגדולה עצמה כדי שיהיה מזה תועלת אבל מאידך צריך לדעת שאין לנו אפשרות לחקות אותו. ותמיד היה מזהיר את התלמידים שלא לחקות את הנהגות והחומרות של גדולי ישראל כמעשה קוף בעלמא, בלי ידיעה והבנה, והיה בו לאלו שמחקים דרכים והנהגות וחומרות של רבותינו מגדולי הדורות האחרונים בלי להבין בלי ללמוד את הסוגיא ובלי שיש שייכות למדריגה שלהם, היה אומר האם הם עמלים בתורה כמותם, האם הם תירצו פעם רמב"ם קשה כמוהם.

ובמיוחד שהוא עצמו לא חיקה אף אחד, אלא הוא כבש דרך לעצמו. אף שהוא היה תלמיד לרבותינו הגרש"ז ריגה, האמרי משה, מרן הגר"ז ומרן החזו"א, אבל הוא עלה והתעלה לרום המעלות בדרך מיוחדת במינה כפי שהבינה נשמתו. אמנם כפי הנראה לכאורה הוא סלל את דרכו, ועכ"פ בתחילת דרכו, בדרך המסילות ישרים מתורה המביאה לידי זהירות עובר לנקיות ופרישות עד לקדושה וטהרה ורוה"ק להיות מרכבה לשכינה, וכפי שהתבטא על עצמו בבחרותו בשוויץ שהמטרה והשאיפה שלו היה להיות מרכבה לשכינה, אבל עכ"פ הוא מעולם לא חיקה אף אחד.

וצריך להוסיף שהוא גם לא חיקה את עצמו, כלומר הוא לא נהג באיזה הנהגה רק בגלל שכך הוא נוהג מימים ימימה כדרך של מלומדה, הכל היה מתוך התבוננות קבועה ולימוד מחדש של כל נושא. כפי שזכינו לראות, לדוגמא, בזמן הדלקת נרות חנוכה, בהתחלה היה מדליק בזמן שקיעה"ח כפי הנהוג בבריסק ואח"כ נהג כפי דעת החזו"א להדליק כ-20 דקות אחרי השקיעה, אבל לאחרונה היו שנים שהדליק בזמן שקיעה"ח, או 10 דקות אחרי השקיעה, דהיינו שאפילו שכבר נהג באיזה מנהג שנים רבות מ"מ הוא דן בנושא מחדש וכשהגיע למסקנה שונה שינה את מנהגו.

ודבר נוסף שראוי לשים לב לפני שמדברים אודות הדמות הגדולה הקדושה שהאירה לנו את כל הליכות החיים שהוא הרי הסתיר את עצמו בהסתר אחר הסתר, כל השנים עד לתקופה שמו"ר מרן רשכבה"ג הגרא"מ שך זצ"ל הטיל עליו את ההנהגה, הרי במשך כשמונים שנה היה יושב בסתר עליון סגור ומסוגר ומתנהג בפרישות עצומה כצדיק נסתר, מתרועע עם צדיקים נסתרים ובעלי עבודה מופלגים, ומסתיר את כל מעשיו בהסתר אחר הסתר. והיה משתתף בקביעות בחבורת עשירי קודש שהנהיג זקני הגה"צ ר' שרגא גרוסברד זצ"ל ביחד עם שאר גדולי תלמידי מרן המשגיח צוק"ל.

ואפילו בשנה הראשונה של הישיבה קטנה (תשט"ז) שהתגורר בפנימיה (בנין לאס אנג'לס) בחדר צמוד לחדר של זקני הגאון הגדול רבי שרגא גרוסברד זצ"ל עם אבי מורי הגאון רבי מנחם זצ"ל, גם אז השכיל להסתיר א"ע מאוד, ולדוגמא רק פעם נודע באקראי שהיה לו קביעות בחבורתא עם זקני כל לילה אחרי חצות הלילה. שביילך במים רבים, ואין איתנו יודע עד מה, ורק מתוך חרכים בודדים בקע האור הגדול.

בעידנא דחדוותא העזתי פני ואמרתי קמיה שאאמו"ר סיפר שרבינו לא עלה על המיטה כל הלילה, א"ל רבינו האם הוא היה ער כל הלילה שהוא יודע בדיוק מה היה כל הלילה? אבער דאס יא - אבל זה כן שפעם הגיע הג"ר חיים מילקובסקי לדבר בלימוד עם סבא שלך והוא דיבר איתו שעות ארוכות עד שנכבה החשמל בביהמ"ד של הישי"ק והוא רצה להמשיך ללמוד, לכן הוא הלך לבנין הפנימיה ובפרוודור בין החדר שלי לחדר של סבא שלך היה מנורה חלשה שדלק כל הלילה, וכך הוא עמד ולמד כל הלילה. ומנין לרבינו שהוא למד כל הלילה הרי מוכח שהיה ער כל הלילה...

אבל במיוחד בעשרים וחמש שנה האחרונים משעה שנטה שכמו לסבול את עול הנהגת הציבור, הוא התנהג בהנהגה שמעולם לא ראינו ולא שמענו כך על גדולי ישראל, הוא הפקיר את עצמו לגמרי עבור הכלל, ביתו היה פתוח לרווחה במשך כל שעות היממה הכל היה הפקר, לא היה לו פינה סגורה של עצמו.

אצלו בבית לא היה מושג "זה הכסא של הראש ישיבה ולא יושבים עליו", "זה הסטנדר של הראש ישיבה ולא משתמשים איתו", על כסאו ישבו ובסטנדר השתמשו, ועוד יותר אפילו המיטה שלו היתה הפקר לכל, פשוט מזוים את הכר ומתיישבים או שיושבים ע"ג המיטה שזה בשורה עם רבינו ביחד. והרי רבינו היה איסטניס ונקי הדעת ובגדיו היו נקיים ולא נראה עליהם אף פעם רבב כבד של תלמיד חכם, ולמרות כל זאת הכל היה הפקר ויד הכל משמשת בהם בלי שום הגבלה ומחיצה בלי שום מקום פרטי ואישי.

ולא רק שהפקיר את ביתו כמדבר אלא עלה ונתעלה באופן שלא ראינו כמותו שהוסיף והפקיר את עצמו לגמרי לכלל ולפרט בין לנער ובין לזקן לת"ח ולפשוטי העם, במשך כל שעות היום והלילה היה אפשר לגשת אליו. [והם שתי דרגות עליונות שונות, ע"י בנדרים דף נה ע"א, ובילקו"ש מלכים א על פ"ד פסוק לד].

ומאז הוא הסתיר לגמרי את כל הנהגותיו ואת כל מדרגותיו, וכפי שפעם התבטא אודות הגלות שנהגו גדולי ישראל בדורות עברו כהגר"א והשאגת אריה ורבי אלימלך מליז'ענסק, עפ"י רוב היה מסביר שהם רצו בזיונות, וכן אמר על עצמו בשעה שאנשים רשעים שפלים שלחו ידם בשלומיו וחיללו בריתו ושטמהו בעלי חיצים וביזוהו: ב"ה פעם היו צריכים לצאת לגלות כדי לקבל בזיונות, ואילו עלי הקב"ה מרחם אני אדם זקן וקשה לי לצאת לגלות אז הקב"ה מביא אלי הביתה את הבזיונות. אבל פעם אמר דבר נורא שהסיבה שגדולי ישראל ערכו גלות הוא כדי להסתיר את המדרגות שלהם מבני אדם, והוסיף שבדורות האחרונים לא צריך לצאת לגלות מספיק לשבת בבית ולהיות בגלות ולהסתיר את כל המדרגות. ואכן כך היה רבינו כל השנים מוחבא ומוסתר מעין כל רואה במשך עשרות שנים שהיה ב"גלות" בתוך ביתו.

ובמיוחד שהתהלך עם כל אחד בפשטות והתנהג עם כל אחד כרע אהוב, דיבר עם כל אחד ואחד כשוה בשוה, ובפרט בעת שזכינו ללמוד עימו היה נותן הרגשה כחברותא בעלמא שאפשר להתווכח איתו בריתחא דאורייתא ולחלוק על דבריו כשוה בשוה. ולא פעם היה טון הוויכוח עולה כדרך חברותא, ואף רבינו היה לפעמים גוער ב"חברותא" ז"י גיוונט' וכדומה. הלא למשמע אוזן דאבה נפשינו. וכאשר אחד הלומדים פתח את פיו מיד היה רבינו משתתק לשמוע מה הוא אומר, ואפילו שהיה בפי רבינו תירוץ מוכן הוא שתק ושמע את הצורב הצעיר.

באותם תקופות מאושרות הבנתי את דיוק לשון המשנה רבי מאיר אומר כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה נקרא רע אהוב וכו' (אבות פ"ח). ויש לדקדק מה הכוונה "נקרא" רע אהוב. לשון כזו מצינו ברמב"ם בהלכות דעות (פ"א ה"ו) שהעתיק את דברי הגמרא בשבת (דף קלג ע"ב) מהו רחום אף אתה רחום וכו' וכתב הרמב"ם מה הוא "נקרא" רחום אף אתה היה וכו', והיינו שהקב"ה עצמותו א"ס ב"ה סתים מכל סתימין והכינוי רחום וחנן קאי רק על הנהגותיו יתברך ולא עליו בעצמו ב"ה, אלא הוא "נקרא" רחום. על דרך זה רבינו נקרא רע אהוב, הוא עצמו צריך לזכור שהוא לא חבר שלנו, הוא רק "נקרא" רע אהוב הוא מתנהג איתנו כרע אהוב, במחיצתו היה צריך כל הזמן לזכור ולשנן לעצמינו שהוא גבוה מעל גבוה.

וכבר היה זקני הגאון הגדול ר' שרגא זצ"ל מזהיר את הבחורים ביש"ק שיהיו בגחלתו, ולפני עשרות שנים אמר להם אתם חושבים שהוא מדבר איתכם והוא הר"מ שלכם אז אתם יכולים לדבר איתו איך שרוצים, תדעו לכם שהוא "חפץ חיים"! וכך שמעתי מגדולי ישראל. והיינו שבשעה שמרן הרב מפוניבז' הטיל על זקני להקים את הישי"ק ולעמוד בראשו ולקח את רבינו לכהן כר"מ התבטא הרב בפני זקני שרבינו הוא "חפץ-חיים". בינו זאת, לנו קל לפזר שבחים ולהשוות לגדולי הדורות כי אנחנו לא יודעים ולא מבינים כלום, אבל הרב היה תלמיד מובהק של הח"ח והוא ידע טוב טוב מה המשמעות של ח"ח, והוא אמר על רבינו כשהוא אברך בין ארבעים שהוא "חפץ-חיים"!

אבל על כל פנים אין זה פוטר אותנו בהספידו של צדיק לנסות להתבונן עד כמה שמשגת ידינו יד כהה וקט שכלנו וקטנות המושגים שלנו להבין בעומק המושג של האי גברא רבא עילאה קדישא. הרי כל אדם גדול הוא מסכת חיים וסוגיא עמוקה ומקיפה, וצריך וחובה עלינו להתבונן - האפ' לערנען את מה שזכינו לראות וללמוד מהדמות הגדולה שהאיר לנו את העינים ואת הדרך בין בדרכי הלימוד בין בדרכי ההנהגה בחשכת התקופה.

זכינו לראות את האילן הגבוה, ובודאי שלא שייך שאנחנו ננסה לעשות כפי המעשים הגדולים והגבוהים, ההנהגות והמעשים הם תוצאה של עבודה והתעלות במשך מאה שנה, והדרגות שהוא השיג הם כמש"כ המסילות ישרים תחילתו עבודה וסופו מתנה. אבל מוטל עלינו להתבונן על השורשים של האילן הגדול. ונשתדל לעמוד לכה"פ כפי מיעוט ערכינו על כמה דברים יסודיים ושורשיים בדמותו הגדולה וממנו נקח לעבוד את ה'.

בהתבוננות קלה מאוד מבחינים שאין קריה אשר שגבה ממנו, כל מידה טובה נטל לעצמו מכל חמודות עולם, הוא זצ"ל הצטיין בשלימות מיוחדת במינה בכל תחום ותחום ובכל דרגה ודרגה, בין בתורה בין בעבודה בין במידות טובות, ושמים לב שבכל מעלה ובכל תחום הוא העפיל לשלימות מוחלטת, ואם כן אפשר לדבר על כל תחום ועל כל נושא.

ומלבד זה היה מזכיר תמיד את חסדו של ר' לייביש רובינפלד שדאג לו הרבה בשנות המלחמה לארבעת המינים. וזה מפליא מאוד הרי כידוע הוא עזר לו בכל התחומים בממון בגדים דירה ועזרה לנשואין, אבל הכרת הטובה הגדולה ביותר היה לו על ארבע מינים על "מצוה"!

זאת ועוד, הרי רבינו כבש דרך לעצמו בעבודת ה' בדרך שלא ראינו ולא שמענו אצל רבותינו, דרך מיוחדת במינה כפי שהבינה נשמתו הטהורה, והוא לא שם לב לעובדא שהוא שונה מבני גילו שהוא פורש מחברתם ומתנהג אחרת מהם, הוא החזיק בדרך שלו בלי לשים לב לשום דבר.

אתה הראת לדעת שרבינו בשנות בחורו לא גדל כמעט בישיבות והגיע לפסגות הגבהות ביותר, ואכן מרגלא בפומיא ש"הגדולים" הגדולים ביותר לא גדלו בישיבות, וגם בוואלאזין רוב הגדולים לא נכנסו לשיעורים ולא גדלו מהשיעורים כהגר"ש שקופ הגר"ז מלצר הגר"ר בענגיס ועוד, עיקר הגדלות שלהם היה בלימוד העצמי בהתמדה מופלאה ושדיברו עם ר' חיים בלימוד, והיה מונה בין היתר את רבותינו הגר"ח"ע החזו"א הגר"ז וגם הסטייפלער למד בנובהרדוק שלא בדיוק במסגרת של ישיבה, ומרן הגר"מ שך שאף שלמד בישיבות אבל השטייגער הגדול שלו היה בשנות מלחמה"ע הראשונה לא בדיוק במסגרת של ישיבה, ומרן הגר"ש אלישיב. ואנחנו נוסיף את מרן רבינו זיע"א. והסביר רבינו את התופעה שבישיבה קדושה הוא דבר חשוב מאוד אבל המסגרת מגבילה ומצמצמת, ואמנם רוב רובם ככולם חייבים מסגרת, אבל מי שבכווח לפרוץ גבולות ולהתעלות בלי הגבלה, הרי אדרבה עדיף לו שילמד לא בישיבה, [וכידוע שרבינו זיע"א הנהיג את הישיב"ק וכן את הכולל על דרך זה ואכמל"ב]. וכן היה מדרבן את אותם יחיד סגולה שמסוגלים ליותר, שאדרבה ואדרבה שלא יתחשבו במסגרות המגבילות אלא יתעלו כפי רוחב לבבם.

הייתי נוכח בשעה שנשאל אודות צורב צעיר שמתמיד בצורה מיוחדת במינה שלא כפי ערך בני גילו ומתוך מיעוט אכילה ומיעוט שינה, לאחר שבייר רבינו ועמד על כך שאותו צורב מסוגל לכך נשפכה נהרה של שמחה על פניו המאירות של רבינו באומרו ב"ה שיש כאלו גם עכשיו, ועודד בתנועת יד נמרצת אם הוא יכול אדרבה שימשיך בזה דרך ויוסיף בזה ולא יתפעל מכל הסביבה.

ועל דרך זה היה גם מעודד בחורים ואברכים שנקלעו לישיבה שלא מתאימה להם [על כל פנים לפי דעתם...] שלא להתיימשך כי אפשר לגדול בלי מסגרת.

[אבל פשיטא וא"צ לומר שזה מדובר רק ליחיד סגולה יחיד יחידים מבני העליה המועטים שבדור, ואחרי שאילת רב את השופט אשר בימין].

רבינו גרס לא ללכת בקטנות ובצמצום המוחין לשאוף לגדלות ולפסגות גם אם שלכאורה לא נראה ששייך בדורות קטני ערך שלנו, והוא עצמו יוכיח. ופעם אמר שיש לו ע"ז 'שולחן ערוך מפורש', דתוס' בקידושין דף עג ע"א (ד"ה מאי) הביאו מתשובת הגאונים שאבוא דשמואל בא לביתו ע"י שם, ומכח זה אפשר לחיב ולד שנולד בשעה שאביו היה במדינה רחוקה. והשו"ע (אה"ע"ז ס"ד' סעיף יב) פוסק לחשוש לזה ומתיר את הולד. הרי שגם בזמנינו אפשר להשיג את הדרגה הזו של לבוא ע"י שם ומתירין עפ"י את הוולד, ומה"ט הורה שאפשר לבקש ביה"ר בעת אמירת "איה" בקדושה בימים נוראים על רוח הקודש שגם בדורינו אפשר להגיע לזה. ואמרת קמיה שיש ע"ז משנה ברורה מפורש דהמשנ"ב (ס"ד נה סק"ד) מביא להלכה את מש"כ החכם צבי אם אפשר לצרף למנין גולם שנברא ע"י שם. ובשביל מה מביא את זה המשנ"ב להלכה, הרי שגם בימינו יתכן שיהא אדם שיגיע לדרגה שיברא גולם ע"י השמות הק' ויהיה שאלה למעשה האם הוא מצטרף למנין.

ועד היכן הדברים מגיעים, שמעתי מרבינו שהזכיר את העובדא הידועה שהנהר בדווינסק עלה על גדותיו והיה סכנה מוחשית הלך האור שמח לקצה הנהר והתפלל והנהר חזר לאחוריו ורבינו סיפר בכהאי לישנא: האור שמח ניגש אל הנהר ואמר שר של ים גוזר אני עליך לחזור אחורה, והשר שמע בקולו והנהר חזר לאחוריו. בינו נא זאת אצל רבינו היה פשוט שיתכן בדורות האחרונים שיהא אנשים גדולים שיכולים לגזור על שרי מעלה!!!

ומרגלא בפומיא דרבינו את דברי הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ה ה"ב) כל אדם ואדם ראוי להיות צדיק כמשה רבינו, הרי שאין גבול ואין הגבלה עד להיכן יכול כל אחד ואחד להתעלות וזה בכל הדורות ואפילו בדורות שלנו, והיה מביא את מה שהאריז"ל אמר לתלמידו מרח"ו שאדם שלומד או מקיים מצוה בדורות שלנו במידה מסוימת זה יותר חשוב בשמים יותר מדורות התנאים והאמוראים, היות שבדורות שלנו האירי טמא ולכן קשה ללמוד ולקיים מצוות אבל בדורות של התנאים והאמוראים היה יותר קל כי האירי היה טהור. וסיים רבינו אם כן הרי כל שכן אם בדורו של האריז"ל נחשב שאירי העולם היה טמא על אחת כמה וכמה בדורות שלנו, וממילא מי שמתגבר ולומד ומקיים מצוות אין לתאר ואין לשער את ערך חשיבותו בשמים.

אבל מאידך הוזהר שמי שלא הולך בתלם התמדה מופרזת יכולה להזיק לו, והביא דוגמא מבחור שהיה להוט ביותר אחרי לימוד התורה והאריכות בתפילות הימים הנוראים בישיבה הפריעה לו, לכן אמר לעצמו שדעת רבינו

ומן הראוי להזכיר מה שמרגלא בפומא דרבינו שכל אחד יודע במה להתחזק, וכשהיו שואלים אותו אחר כל מיני מאורעות מה ה' שואל מאיתנו, במה צריך להתחזק, על מה לעורר את הציבור, היה עונה אין לנו נביא שיגיד לנו בדיוק מה רצון ה', וגם לא שייך לעורר את כל הציבור על דבר מסוים, אלא כל אחד יודע בדיוק במה הוא צריך להתחזק.

כל אחד יכול

הלימוד הראשון מהתבוננות בדמותו הגדולה של מו"ר זיע"א הוא שכל אחד יכול להגיע לדרגות גבוהות ביותר וכל אחד יכול להתעלות, בלי שום יחוס ובלי שום הכנה והקדמות.

הרי רבינו זיע"א נולד למשפחה פשוטה, אמנם אביו היה ירא שמים מרבים אבל הוא היה השמש בביהכ"נ של בריסק, ורבינו בילדותו לא שת ליבו לזאת והוא הסתופף רבות בצלו של מרן הגר"ז שהיה גר בשכונתם ואצל הגר"ר שמחה זעליג, ולמרות פערי המעמדות ושאר ההפרעות הוא פילס את דרכו להיות מבאי בית מרן הרב בצורה קרובה ומיוחדת במינה. וכפי שא"ל: יליד בריסק איז ניישט אזע גרויסע גליק [- זה לא כ"כ מעלה] כי רוב אנשי העיר לא היו כפי שצריך ורק מי שהסתובב אצל הרב הם היו מיוחדים במינם.

ושח רבינו שבחידר בבריסק מלבד בני הרב ורבינו ועוד כמה ילדים היו שאר הילדים רובם היו מבני דלת העם אנשים פשוטים עד למאוד, אבל רבינו התבדל מהם מילדותו. וכפי שאמר הבן של הגבאי בבריסק בשעה שהתגורר בירושלים ופגש באחד מתלמידי רבינו אל תספר לרוב הרב שטיינמן שדיברת איתי כי כבר בחידר הזהיר את הילדים שלא לדבר איתי כי אני "שייגעץ".

מלבד זאת "סבל" רבינו מקומתו הנמוכה, כשהוא למד בישיבה של האמרי משה הוא היה קטן בשנים מכל הבחורים וגם נמוך קומה והיו כאלו שלעגו עליו בגלל זה, אבל האמרי משה חיזק אותו מאוד, וגם בהמשך כשלמד בקלעצק הוא רצה לשמוע את החבורות של מרן הרב שך שהיה מוסר שם בישיבה וגם הוא היה חוזר על השיעורים של ר' אהרן, אבל סיפר רבינו שהבחורים דחפו אותו מצד לצד בגלל שהוא היה קליינטשיקער - נמוך וקטן. ומסיבה זו הוא גם חשש להיכנס לשיעורים של מרן הגר"ז בבריסק כפי שסיפר רבינו. כשהראו לרבינו תמונה שלו עם עוד כמה בחורים בשוויץ התפלא ואמר אני הייתי כל כך גבוה (יחסית) והרי אני מאוד מאוד נמוך. אבל זאת תורת האדם הגדול שיש לו קשיים והפרעות הוא לא נשבר מהם אלא אדרבה מתגבר עליהם.

וגם בהתבוננות קלה בכל תהלוכות החיים של רבינו ניכר היטב ש"מעצמו למד תורה", למרות שקיבל תורה מרבותיו הגדולים, אבל מ"מ הוא פילס נתיב ודרך בצורה עצמאית וזכה להגיע לרום המעלות והפסגות בדורות האחרונים.

ובמיוחד שהוא כמעט ולא גדל בישיבות, עד גיל בר מצוה בערך הוא למד בישיבת תורת חסד דבריסק אצל בעל האמרי משה, ורבינו החזיק א"ע לתלמיד שלו ולבנו הגדול קרא על שמו [כי באותם שנים עדיין לא היה ידוע מה עלה בגורל הוריו הי"ד בבריסק], ואח"כ למד תקופה קצרה בישיבת קוברין [ושם הוא למד מסכת יבמות] ותקופה קצרה למד בישיבת קלצק, אבל הוא אמר שלא קיבל מראש הישיבה הגר"ר אהרן קוטלר, כי כאשר הוא הגיע לישיבה הוא אמר שיעור כללי בסוגיא דשבח וזה היה המשך לשיעור הקודם שאמר לפני זה, וגם ר' אהרן היה אומר את השיעורים שלו במהירות עצומה, ואילו דרך רבינו שהוא שומע שאלה צריך לעצור ולחשוב ולהתבונן ולא מיד לרוץ אל התשובה, ואחרי תקופה קצרה ר' אהרן נסע לארה"ב, וכך סיים רבינו ואמר נמצא שאני לא תלמיד של ר' אהרן. ופעם א"ל רבינו שהוא מתפלא מאוד שכאשר הוא גר בפתח תקוה ור' אהרן הגיע אל"י ובא לבקר את גיסו הגר"מ פצינר (בן מנחם) בפ"ת הלכתי אליו והוא מיד זיהה אותו וכיבד אותי מאוד וקרא לי "מיין תלמיד". ובאותו זמן שרבינו היה בקלעצק היה מרן הגר"מ שך כמשיב ואומר חבורות וחוזר על השיעורים של ר' אהרן. ומלבד זה סיפר רבינו שהוא זכה לשמוע כמה שיעורים ממרן הגר"ב בקמניץ, בזמן שרבינו שהה אצל קרוביו שגרו בקמניץ והמשיך רבינו בעונה אני לא זכיתי להבין את השיעורים שלו, ולפי החשבון רבינו היה אז כבן י"א, אבל למרות זאת ידע רבינו לחזור על תוכן השיעורים.

אבל כל שנות בחורו היה בלימוד עצמי ולא במסגרת של ישיבה, למרות שהסתופף בישיבת תורת חסד דבריסק, ובמיוחד בשנים שהיה בשוויץ, אמנם בהתחלה הוא היה בישיבה של הרב בוצ'קו במונטרי, אבל זה לא היה בדיוק ישיבה, הנערים שמה לא היו בדיוק בחורי ישיבה ולא באו מרקע של תורה, ועיקר הלימוד שלו היה עם הגר"מ סאלאוויצקי זצ"ל, ולאחמ"כ בשנות המלחמה הישיבה התפזרה וגם היה תקופה שרבינו שהה במחנות עבודה, וכמו"כ בשנים שאח"כ אמר רבינו שלא היה לו עם מי לדבר בלימוד, והיה זוכר לטובה את שתי הבנים של הגר"ע סופר גאב"ד פרשבורג שהתחתנו עם שתי הבנות של ר' לייביש רובינפלד והם היו בעלי כשרונות גדולים, ולמרות שדרך הלימוד שלהם לא היה דרך הלימוד הישיבתית מ"מ נהנה רבינו לדיבר אותם בלימוד במיוחד בסוגיות של מסכת חולין. ומפליא הדבר שרבינו היה מזכיר את זה בערגה כל ימיו עד סוף ימיו ממש, כי זה היה החיים שלו.

אפרים (בר"ף בר"ה) שבא"י בזה"ז עושים ר"ה רק יום ראשון ולכן ביום השני לא האריך בתפילות היום ולא היה נשאר לחזרת הש"ץ של מוסף והפיוטים הארוכים ורץ למשנתו בהתמדה עצומה, אבל לבסוף ירד מדעתו ומדתו רחמ"ל.

מענין לענין באותו ענין בתולדות רבינו צריך להתבונן בדבר נוסף שהוא לימוד גדול לכולם כל אחד לפי מקומו ולפי ערכו, את העובדה שהיה רוב ימיו בבדידות בלי משפחה בלי שום גואל וקרוב, מאז שנאלץ להיפרד מהוריו בתרצ"ו בעת שברח מפני הגיוס בפולין הוא היה בודד, ובמיוחד שלאחמ"כ היתה השואה הנוראה וכל בני משפחתו נעקד"ה. ולמרות כל זאת הוא לא נשבר ולא פסק מתלמודו ומשמחת החיים שהיה שרוי בה ואף פעם לא היה נראה עליו אותות צער חוץ מבימי היא"צ של העיר בריסק בג' וד' חשוון אבל לאמיתו של דבר רבינו היה כאוב ומלא בצער וכפי שהתבטא בערוב ימיו באחד מימי היא"צ של בריסק מתוך בכי וכאב שחבל מאוד שבזמן שהוא נפרד מההורים שלו הם בכו והצטערו ולא ידעו שאדברה זה יגרום לו הצלה ויבוא לא"י ויהיה לו משפחה ואילו הם נהרגו בשואה בבריסק. והיינו שרבינו היה מלא כאב וצער וחי בתחושת בדידות והתגבר והתחזק בתורה ובקירבה לקב"ה וצהלתו על פניו ושמחת עולם על ראשו.

זה לימוד עצום לכל אחד ואחד, שכל אחד יכול, ולא משנה מה הרקע שלו היכן הוא לומד עם מי הוא לומד, וכמה נאים הדברים שאמר רבינו בהא דשמונים תלמידים היו לו להלל הזקן גדול שמכולם יונתן בן עוזיאל קטן שבכולם רבי יוחנן בן זכאי (סוכה דף כח ע"א), ולמעשה דרך מי עברה התורה דוקא דרך ריב"ז הקטן שבתלמידים, כך בדיוק היה אצל רבינו.

ולפי דרכו של רבינו יש להוסיף ולהתבונן, ריב"ז שהיה קטן שבתלמידים הוא לא התיימשק לא חשב היות שאני הקטן שבתלמידים כבר אין לו סיכוי לגדול ולהתעלות, אלא הוא עשה את שלו מבלי להביט על הסביבה ועל כל התנאים, וכך הוא עלה ונתעלה להיות מוסר התורה.

התקן עצמן בפרוודור

כשאנחנו באים להתחקות אחרי שורשי האילן מה היה היסוד והשורש שבו צמח האילן הגדול והקדוש, ראינו שכל השנים שזכינו לשהות במחיצתו שהנקודה היסודית והבסיסית במשנת חייו של רבינו הוא שכל ימיו הוא חי בצורה האמיתית עם המבט הנכון - חיים של הכנה לעוה"ב, פשוטו כמשמעו לא רק כפי שכל אחד יודע ומבין שהסוף והתכלית של העוה"ב הוא לעוה"ב, אלא הוא היה חי ומרגיש את זה כל הזמן, כל החיים שלו כל המבט שלו על העוה"ב היה כמו שאומר התנא באבות עוה"ב דומה לפרוודור עוה"ב דומה לטרקלין התקן עצמן בפרוודור כדי שתיכנס לטרקלין, כל הזמן כסדר היה חי בהרגשה פשוטה וברורה שכל מה שעושים כאן הוא הכנה לעוה"ב.

הוא היה חי כסדר את זכרון יום המות, אבל לא במובן הפשוט של זכירת המיתה שמביא בנ"א לידי עצבות, אלא זכירת חיי העוה"ב שכל פעולה וכל דיבור וכל עשייה הוא הכנה לעוה"ב, ושעל כל דבר יש דין וחשבון ויש שכר ועונש.

כל פעם שהיה מזכיר את הגהנום היה נאנח אנחות השוברות את הלב, או ווי גהנום וי וי וי ועדיין ממהדה באוזני השומעים האנחות הללו ומחדירים בנו יראת החטא ויראת העונש. וכשהביא משער הגלגולים שפני האריז"ל נתכרכמו מרוב צער בזמן כניסת השבת כי ראה בעיני רוחו את המוני הנשמות יוצאות מגהנום לשביתת שבת, התחיל רבינו גונח באנחות הקורעות את הלב כמי שהוא עצמו רואה מחזה כואב וביכה על אותם "צוקלפטע נשמות" שנמצאות בגהנום ועדיין לא זכו לתיקונם השלם והנצחי.

אבל הוא לא הגיע מזה לעצבות ולדכאון, גם כשהיה מדבר בצורה ברורה על יום המיתה שלו ושהוא לא רוצה ולא צריך שיספידו אותו, הוא דיבר ברוגע ובשלמות הנפש וצהלתו על פניו המאירים.

בכל דבר היה חושב האם זה יהיה על חשבון העוה"ב האם "הנאה" זו נצרכת או שהיא תוריד לו מחלקו בגן עדן, ועד היכן הדברים מגיעים בתקופה האחרונה (- שנה שעברה לפני חנוכה) הוא נחלש מאוד ובקושי אכל ושתה והיות שהשתיה היתה נצרכת לגופו ביותר לכן ניסו בכל טעדיק לגרום לו ושתיה ולמרות הכל התמיד בסירובו, ופעם אמר בגילוי לב על כל שלוק (- לגימה) שאני שותה אני עושה חשבון אם זה מגיע לי אם זה לא מוריד לי מהגן עדן ועכשיו שאני חלש אין לי כח לעשות את החשבון הזה ולכן אני מעדיף לא לשתות בכלל. בינו נא זאת! רבינו עשה חשבון על השתיה שלו, מה הוא כבר שתה, הוא שתה מים רגילים בלי שום טעם וריח בלי שום הנאה, ועל זה הוא חישב אם זה מגיע לו. והחשבון לא היה על כל כוס וכוס אלא על כל לגימה ולגימה בפני עצמו האם זה מגיע לו!

כל ימיו חי בתחושה מוחשית שהיצר הרע רודף אותו, הוה מרגלא בפומא: הער מאך מייער דעם טעייט - הוא עושה לי את המות, מדארף נעמאן אשווערד און העם הערגנ - צריך לקחת חרב ולהרוג אותו. וכשנשאל מהו

החרב היה אומר בפשטות לימוד התורה וספרי מוסר. ופעם הוכיח אחד שנטל על עצמו אחריות על כולל גדול: וכי יש לך חרב להרוג את היצה"ר של כל האברכים? בשביל מה אתה צריך לקחת אחריות על היצה"ר שלהם.

ואגב גרר שמעין שגם לאנשים גדולים יש יצה"ר והפרעות אלא גדלותם היא שהם מתגברים על הכל, ולא כפי הטעות שהשתרשה בפי ההמון שכאילו לגדולי ישראל הכל קל ואין להם שום הפרעות ונסיונות, אבל רבינו מרגלא בפומיה דער יצה"ר מאך מייר דעם טעייט. ונהירא שמו"ר מרן ראש הישיבה הגר"ד פוברסקי זצ"ל נחלה וביקשו ממנו שביום זה לא יבוא להיכל הישיבה בשעות לפנות הבוקר כמנהגו הקבוע, נענה ואמר "הוא" כבר ביקר אצלי ואמר לי טענה זו ולא שמעתי בקולו. הרי לנו שאפילו הרב הדומה למלאך שכבר צדי"ק שנים שיש לו סדר קבוע להתחיל את היום בשעות הלילה המאוחרות בהיכל הישיבה, גם לו מנסה היצה"ר להפריע, רק הגדלות של גדולי עולם שהם מתגברים על כל הנסיונות והמפריעים. [וראה בפחד יצחק במכתבן]

תדיר היה שרוי בחרדת הדין כרבי יוחנן בן זכאי פשוטו כמשמעו, והיה בטוח שבסופו של דבר "וועט מען שמייסען אין הימל" - ילקו אותי בשמים. בערוב ימיו התבטא שאמנם צריך להודות לקב"ה על מתנת שנות חיים שנתן לו אבל צריך לדעת שמצד שני מי שיש לו יותר שנים יתבעו ממנו יותר בשמים. ופעם שהזכיר לי את דברי הגמרא (נדה דף ל ע"ב) משביעין אותו תהיה צדיק וכו' ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה תהיה רשע בעיניך, שאלתי קמיה אם כל העולם אומרים צדיק אתה איך אפשר לחשוב שאני רשע, לא הבין רבינו את השאלה ואמר בפשטות והרי האדם יודע את האמת שבמצאיות הוא רשע... וכבר התפרסם בין החיים שלפני כעשרים שנה התבקש רבינו להתערב בפרשיה ציבורית, וכססירב אמרו לו מה יענה הראש ישיבה בבית דין של מעלה על כך שהיה לו אפשרות לעזור. למחרת בבוקר מיד אחרי תפילת הנץ הודרו רבינו ונסע אל ביתו של השואל וא"ל חשבתי ע"ז כל הלילה [ובאותו הלילה רבינו לא עלה על יצעו לשנתו המועטת] וחשבתי מה התשובה שאני יענה בבית דין של מעלה, ופירט באוזנו את התשובה שיענה על כך בבית דין של מעלה. רבינו לא הצליח לישון כשלא היה לו ברור מה התשובה שהוא יענה בבית דין של מעלה, ומכלל לאו אתה שומע הן שבכל הלילות שעלה על יצעו היה לו תשובה על כל מעשיו לבית דין של מעלה.

בתקופה הראשונה שהתחילו להקליט אותו שעות רבות במשך היום ביקשו ממנו רשות, אולי יש דברים שאינו רוצה שיהיו מוקלטים, השיב רבינו בפשטות כמי שלא מבין את השאלה הרי מקליטים אותי כל הזמן.

תמיד היה מזכיר את דמותו של הסבא קדישא מנובהדרוק ר' יוזל זצ"ל שעזב את פרנסתו אחרי שהגר"ס פגש אותו ושאל אותו עובד בשביל לחיות ועם מה למות יש לך, ומאז הקדיש את עצמו לחיות כדי שיהיה לו עם מה למות. וניתן לומר לפי כל מה שזכינו לשמוע ממנו ולשהות במחיצתו שדמותו של ר' יוזל עמדה לפניו, הדמות הגדולה שמקדיש את חייו כדי שיהיה לו עם מה למות, בבדידות ובפרישות השליטה בגבורה על הגוף, חיי הבטחון והזיכוי הרבים העצום. זה היה המבט של מרן זיע"א על כל עניני העוה"ב, על ניצול הזמן ועל הלימוד ועבודת ה', שהכל הוא הכנה לעוה"ב, ומה שעושים כאן יהיה שם מה שלא עושים כאן לא יהיה שם. ומרגלא בפומא הגהנום הוא דבר טוב כי הוא מנקה את הנפש מכלכל העבירות, אבל הוסיף ואמר שמ"מ הגהנום לא משלים את החסר, מצוה שלא קיימו כאן זה חסרון לנצח, מה שלא למדו כאן לא ילמדו שם, מידות שלא תיקנו כאן הם ישארו עם האדם לנצח נצחים.

ומזה נובע המבט האמיתי שהיה אצלו, על כל דבר ודבר בחיים בין שלו ובין אצל אלפי ורבות השואלים הוא הסתכל במבט של אמת, מה העיקר ומה הטפל ומכאן זה קירב דברים וריחק דברים. מרגלא בפומא שהחזו"א אמר שבנ"א מוגבל ולא יכול להוציא כוחות על הכל ואם יוציא כוחות על דברים טפלים אח"כ לא יכול להוציא כוחות על דברים עיקריים, והסביר רבינו שלכן החזו"א לא נלחם על כל נושא ונושא וכיון ששתק היה לו כח להלחם על עיקרי הדת והעמיד עולה של תורה בארה"ק עד סוף כל הדורות. בגלל שאם אדם צועק על כל דבר קטן לא שמים לב אליו ומתרגלים שהוא שרייער - צעקן ואח"כ כשצועק על דברים חשובים לא שומעים אליו. וכך בדיוק ראינו תמיד בהנהגת רבינו את כלל ישראל ואת הפרט הוא ידע מהו העיקר ומה הטפל במה להשקיע וממה להתעלם.

היה מתפעל תדיר ומספר אודות הגביר שפדה את גופתו הטהורה של רבינו המהר"ם מרוטנבורג מהכלא והביאו לקבר ישראל, ואח"כ התגלה אליו המהר"ם בחלום ושאלו מה אתה רוצה בשכר האם אריכות ימים ועשירות או עמי במחיצתי ומיד תמות והוא בחר באפשרות השניה, ולמחרת נלב"ע ונקבר בסמוך למהר"ם מר"ב, והיה רבינו מתפעל מהשגה של אדם פשוט שיועד להעדיף את העיקר והנצחי על פני הטפל והחולף בעוה"ז.

בכל דבר ובכל שאלה "קילף" את קליפות השקר שאדם מרמה את עצמו ביודעין ובלא יודעין. וכשנתבונן נראה שיש חוט השני השזור בכל הסיפורים שמספרים כל השואלים בעצת קדשו ובדעת תורתו נוכחים ללמוד מזה את

המבט הנכון והאמיתי שלו על יצרי מעללי איש ותחבולתיו, איך שהוא עם האמת האמיתית והנוקבת שלו הבחין בכל דבר את הנקודה האמיתית וקילף את כל שכבות השקר שבני אדם משקרים את עצמם ביוזעים ובלא יודעים, ובהתאם לכך הוא ענה והשיב והכריע. וכפי שהוא התבטא פעם לאחר קבלת קהל שרוב האנשים שהיו כאן חיפשו כבוד, לתמיהתו הסביר נכון שכל אחד בא עם שאלה בנושא שלו אבל מה שעומד מאחורי זה עפ"י רוב הם שיקולים של כבוד. ולא פעם היה עונה לכאורה שלא ממין הטענה "גאווה גאווה", אבל זה היה התשובה האמיתית.

האמת היתה אהובה עליו עד למאוד שגא את השקר וריחק אותו בתכלית הריחוק, ובמיוחד היה מעלה על נס את מעלת מודה על האמת, ומרגלא בפומא להזכיר את שבחו של בעל שרידי אש שמרן הגרמ"ע החשיבו מאוד על שהוא מודה על האמת. וגם בהספידו את מרן רשכבה"ג הרב שך זצ"ל הדגיש שכולם יודעים שהוא היה מודה על האמת ובשביל האמת הוא הלך במסירות, וקרא לכלל הציבור לקבל על ע"ע להתחזק במידת האמת וסיים שמי שיקבל על ע"ע יהיה מאושר ובודאי יהיה גדול בכל המובנים.

וכשחיים בצורה זו הרי ממילא זוכים להגיע לידי נקיות בלי שום נגיעה בכל תחום ותחום, אדם שמתעלה וחי את החיים בצורה הנכונה ובהרגשה אמיתית שהוא מכין את עצמו לחיי העוה"ב ועל כל דבר נעלם יביא בחשבון בשכר ועונש, הרי הוא דבוק בהקב"ה וחי באמונה וסמוך על בטחונו יתברך ומתרחק מכל החשבונות שחישבו להם בני אדם.

רבינו היה רגיל להדריך את תלמידו שומעי לקחו לוותר ולמחול, ולא רק מצד מידות טובות אלא בעיקר מצד הידיעה הנכונה שהכל הוא מעשה השם ואין אדם נוגע במוכן לחבירו כמלוא הנימה, וממילא לא הפלוני מזיק לך ולא האלמוני מפריע לך. וסיפר רבינו שרב אחד שגדף ע"י שונאי תורה ולאחמ"כ כשנענשו משמים באו לבקשו ממנו מחילה, והוא התרצה למחול להם אבל הרבנית שלו התקשתה למחול להם, שלח לה רבינו לאמר מה יתן לך ומה יוסיף לך אם לא תמחלי להם, והרי את הרדיפות כבר עברתם ומה יהיה לך מזה שהם יענשו עכשיו. ונאה דורש נאה מקיים כידוע רבינו סלח ומחל לכל הרודפים הרשעים. ולא פעם התבקשתי להיות שליח ע"י אנשים שכאשר פגעה בהם מידת הדין חשבו חשבון נפשם שבאה להם הרעה שקוב"ה תבע ביקריה דרבינו, וא"ל רבינו תגיד להם פון מיין וועגן [- מצידן] אני מוחל להם על הכל, אבל אם עשו חילול השם זה כבר חשבון אחר, אבל רבינו רחום וחונן הוסיף ואמר, תגיד להם שאף שבמשנה בסוף יומא כתוב שאין כפרה לחילול השם אבל רבינו יונה בשע"ת (ש"ד) כותב דרך ועצה איך לכפר גם על חילול השם.

וכך הוא חנין אותנו תמיד לחיות באמונה ולמעט בהשתדלות ולסמוך על הבטחון בקב"ה, וכן היה מזהיר מלעשות כל מיני רמאויות שאנשים עושים מתוך הוראת היתר שונים, ואמר יתכן מאוד שהדבר מותר עפ"י הדין אבל הרי הכל נקבע מהשמים ומזונותיו של אדם קצובין לו, וכל השאלה רק איך זה יגיע וזה תלוי בבחירה של בני"א, אם אדם מחליט ללכת בדרך הישר זה יגיע אליו בדרך הישר ואם אדם מחליט ללכת בדרך של שקר ורמאות זה יגיע לו בדרך כזו, ולמה לו לאדם לקבוע לעצמו להרוויח בדרך של רמאות וגניבה בזמן שיכול להרוויח בדרך הישר והטוב, והרי בשקרים וגניבות לא ירוויח האדם אפילו פרוטה אחת יותר ממה שנקצב לו מהשמים.

ולא פעם כשהיו אנשים מבקשים ממנו ברכה להצלחה בכל הענינים או ברכה בעסקים היה מוכיח אתה רוצה להרוויח בגניבות שלך, ולא הסכים לברך. ועובדא הוה בראש כולל שנכנס עם גביר מארה"ב ורבינו החל להוכיחו באמריקא אנשים מרווחים כספים ברמאויות ובגניבות של גניבת עכ"ס והאריך בזה, הראש כולל הרגיש שלא בנוח שרבינו מוכיח את הנדיב שלו, אבל אותו גביר משך בשרוולו של הראש הכולל כאומר הראש ישיבה יודע טוב על מה הוא מדבר...

וכאשר ניגש אליו יהודי אחד וביקש ברכה שיצליח במשפט, התענין רבינו האם המשפט בערכאות באה"ק וא"ל זה בחו"ל ונחה דעת רבינו, והוסיף לשאול האם זה משפט נגד גוי [כי אז היה יותר קל אצל רבינו לברך לנצחון] וא"ל לא זה נגד יהודי "משלנו", נאנח רבינו ואמר הקב"ה יעזור שהאמת תצא לאור, השואל ספונטנית קפץ כנשון נחש וא"ל בתמימות ובלי מחשבה הראש הראש ישיבה רק זה לא... [פעם נשלחתי ע"י יהודי בארה"ב שהיה לו משפט עם יהודי אחר וסיפרתי לרבינו שהמשפט הוא בין שני יהודים בירך רבינו שהגוי לא יפריע ויהיה לו מפלה, הדגשתי לרבינו המשפט הוא בין שני יהודים ורבינו חזר שוב על הדברים, ולאחמ"כ התברר שנציג התביעה בבית משפט היה גוי אנטישמי ועיכב את הפסק דין לנצחון היהודי שביקש את ברכת רבינו ואחרי ברכת רבינו הסתדרו הענינים להפליא].

תלמוד תורה כנגד כולם

עד עכשיו דיברנו אודות המבט של רבינו על החיים, אבל תלמוד תורה כנגד כולם, ובטחם כל ש"ח הורה לי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א להגיד בהספד ר' אהרן לייב למד כל ימיו וכל הזמן ומוזה הוא הגיע לכל המדריגות שלו, וכל מי שיעשה כך ג"כ יכול לזכות להגיע לכל המדריגות הגבוהות בלי שום הגבלה. ובאמת זה פלא עצום שמרוב הדיבורים וההספדים על רבינו וכל הסיפורים כמעט ולא מזכירים ולא מדברים על הגדלות שלו בתורה, והרי הוא גדול מאוד בתורה כאחד מגדולי הדורות האחרונים, וגם רבינו לא העלים את זה, ולמרות זאת החלק העיקרי והבסיסי הזה נעלם מעיני רוב רובם של הציבור

במבט זה הדריך את כולם את הכלל והפרט לדעת מה העיקר ומה הטפל, חנין מהו העיקר והטפל אפילו ברוחניות, לדעת מה ה"א שואל מעימן ולא להיסחף אחרי דברים צדדים. הבחורים ביש"ק שביקשו ללמוד אצלו בשיעור והוא סבר שלטובתם עדיף להם ללמוד אצל מרן הגרמ"ל אמר להם כתוב הגומל חסדים טובים, חסד הוא טוב ולמה צריך לכפול ולומר חסדים טובים, אלא רואים מכאן שיש חסד שהוא לא טוב, המסר היה ברור לא כל מה שנראה נכון ונוצץ אפילו ברוחניות הוא הטוב.

בחור מיש"ק שאל את רבינו שחבירו פגע בו ודיבר עליו לשה"ר ובא לבקש ממנו מחילה למה שימחל לו, והרי החובת הלבבות כותב שאדם שפוגע בחבירו עוברים כל הזכויות שלו אל הנפגע וכל האבות של הנפגע אל הפוגע, ואילו אם הוא ימחל לו הוא יפסיד את זה. האיר לו רבינו את הדרך באומרו אנחנו לא באנו לעשות ביוזע עם הקב"ה אנחנו באנו לעולם לעשות את רצון הקב"ה.

היו שתי מילים שהם היו מרגלא בפומא ובכוחם צלח את כל נסיונות החיים ואת זה הוא חנין ולימד דעת את העם, התיבות "אז מה", אם יש לך כך וכך אז מה? פלוני מקנא בך אז מה? אלמוני רודף אותך אז מה? מבט חכם ומפוקח על כל הבלי העולם והחשבונות שחישבו להם בני אדם, ובדמיונות זה נראה מי יודע מה, ובא רבינו ואומר לך אז מה? מה זה, מה אתה מתייחס לזה, מה זה יכול להזיק לך. וכן היה בו לכל הנאות העוה"ז אדם אוכל כך וכך אז מה יצא לך מזה, אדם מרויח הרבה כסף אז מה יש לך מזה, האם תיקח את זה לקבר??

הראה דעת את העם לדעת מה המקום בהשתדלות לפרנסה שלא לרוץ אחרי זה ולשקוע בזה יותר מדאי, ובמיוחד לא על חשבון לימוד התורה וחינוך הילדים. כשיבקשו ממנו ברכה עבור פרנסה לפעמים היה אומר כמה פרנסה צריך, או אומר כמה האשה צריכה לעבוד, אם יש קרטאפלאך - תפ"א בבית זה מספיק, או שהיה מברך מספיק שיעבדו קצת והקב"ה ישלח ברכה. ואם אדם משקיע יותר מדאי בעבודה הקב"ה מסלק ממנו את הברכה, או שלפעמים היה מדריך את השואלים שעדיף לעבוד פחות או שיהיה פחות כסף ולהשקיע יותר בחינוך הילדים.

ומרגלא בפומא בשם החפץ חיים שכאשר יבוא אדם לבית דין של מעלה וישאלו אותו למה בזזת זמן על פרנסה והרי יכלת להסתפק במועט ולעסוק בתורה, הוא יענה האשה אשר נתת עמדי האשה דרשה כך היא בקשה כך והייתי חייב לעשות את רצונה. אתם יודעים מה יענו לו בבי"ד של מעלה? אתה הרי האיש היית צריך להיות "גבר" ולא לשמוע בקולה ולא לבזבז את הזמן.

ואותו דבר כשהיו באים לפניו גבירים ואפילו כאלו שהוזילו זהב מכיסם להחזקת תורה ושאר עניני צדקה, הוא לא נשא להם פנים והעמידם על האמת, שכמה שהם נותנים זה לא מספיק, והם עדיין לא הגיעו לידי מעשר ולא לידי חומש וכ"ש שהם לא נותנים כפי היכולת שלהם. וכפי שסיפר לי שגביר גדול הגיע אליו לאחר שהוא הפסיד 100 מליון דולר ועל מה עשה לו ה' ככה, והרי הוא מחזיק תורה ונותן צדקה, אמרתי לו - א"ל רבינו שהוא חושב שזה הגיע לו כדין היות שהוא לא נתן מעשר, שלמרות שנתן הרבה צדקה אבל הוא לא נתן מעשר, וכתוב בגר"א שמי שנותן מעשר מובטח לו שלא יפסיד את כספו ומי שנותן חומש מובטח לו שיעשיר, [רבינו זיע"א היה נותן מעשר וחומש וכדעת הגר"א באיגרת שהוא חייב דאורייתא]. א"ל הגביר מנלן לרבינו שאני לא נתתי מעשר, השיב לו רבינו הבה נחשב אתה אומר שהפסדת 100 מליון דולר הוה אומר שהיה לך רכוש של 100 מליון, כמה זה מעשר 10 מליון, נו, האם נתת 10 מליון לתורה וצדקה? זה התשובה לתמיהה שלך.

וכשהיו מבקשים ממנו ברכה להצלחה בפרנסה באמתלה שזה לצורך החזקת תורה היה משיב להם הקב"ה יכול לתת ישר לתורה ולמה הוא צריך להעביר דרכם, או שהיה אומר ומה תעשו עם העודף, כמה כסף צריך כמה כבר אפשר לאכול. ולא פעם ראינו איך שעשירים נותנים לו סכומי כסף גדולים לצדקה, הוא לא נשא להם פנים יותר ממה שצריך בדקדוק אלא הודה להם בחביבות

והוא מאד עיף האם זה נקרא שהוא מבטל עונג שבת או"ד שתלמוד תורה שקול יותר מעונג שבת, ובפרט שהוא לומד הוא ג"כ נהנה וא"כ הוא מקיים עונג שבת גם בלימוד שלו. והיה ניכר להדיא שאצלו זה היה חקירה למעשה, אצלו אין כאלה חקירות כשעייפים קשה להתרכז בלימוד אבל הוא נהנה בלימוד גם אז ולא היה שום חולשה באיכות של הלימוד.

זהיר היה בזירות מיוחדת על ביטול תורה שלו ושל אחרים ואפילו של רגעים ספורים, וכפי שנוכחו כלנו לראות בצאות קדשו שלא ל"בזבז" זמן על תפילה לפני העמוד וההליכה לקבר וכדומה. הדרך אברכים שלא ללכת לשמחות ע"ח סדרי הלימוד, לבריתות שנערכים ע"י קרובי משפחה מחוץ לעיר לא לנסוע אם זה ע"ח ביטול תורה, ואפילו לברית בעיר אם זה באמצע הסדר לא תמיד צריך ללכת, וכפי שהתבטא ברית אחת כן וברית אחת לא.

צריך להדגיש נקודה יסודית נוספת שזכינו לראות עין בעין תדיר אצל רבינו את ה'לייגען אין לערנען' - השקיעות בלימוד. רבבות הנכנסים אל הקודש פנימה לא הצליחו לשים לב לזה, הם נכנסו ראו איך שרבינו מקדיש את עצמו כל כולו אליהם ושאלתם ונתן להם את תשומת הלב המירבית ביותר ומקבלים תשובה ויוצאים. אבל זכינו לראות כסדר שגם בזמנים הללו היה שקוע בלימוד בצורה מיוחדת במינה.

לא מביעא במשך כל השנים שהיה יושב בהשקט ובשלוה על התורה ועל העבודה מתוך פרישות והתנזרות מוחלטת מכל הבלי העוה"ז שום דבר לא הפריע לו מלשקוע בלימוד, קורות ביתו הקדוש יעידו על כך, הרי רבינו היה גר במרכז בני ברק בקול המונה של רומי בצומת סואנת וליד הבית יש כמה וכמה תחנות אוטובוסים ובמשך כל הזמן יש רעש עצום של אוטובוסים, ופעמים רבות כשאוטובוס עוצר בתחנה הוא מרעיד את כל הסביבה והבית של רבינו שהיה מבניה פשוטה היה רועד כולו, הקירות החלונות והדלתות, במצב כזה קשה להיות בישוב הדעת ובריכוז, זה לא רעש בעלמא זה רעש חזק ורועד עצומה והרעש הזה היה במשך רוב שעות היממה, ודבר זה לא הפריע בכלל לרבינו ולא היוזו מהשקיעות בלימוד.

[ואדרבה רבינו שמח ממצב זה, שהרי היות שיש ליד הבית תחנות אוטובוסים עד שעה מאוחרת אפשר להאריך בפרסומי ניסא של נרות חנוכה כדעת מרן הגר"ז שבזמניו צריך שהנ"ח יהיו דולקים עד שתכלה רגל מהשוק לפי המציאות, והוסיף רבינו שהיום אמונדע וואלט - עולם משונה, פעם האוטובוס האחרון מב"ב לירושלים היה בשעה 12 והקפיד רבינו שהנ"ח ידלקו עד לשעה זו והיום האוטובוס האחרון הוא באחד וחצי בלילה. ובשנים האחרונות שכמעט לא כלתה רגל מהשוק המרחוב המרכזי רח' חזו"א הקפיד רבינו להדליק את הנ"ח בעוד כל הלילה, והיה הולך מידי פעם לבדוק אם הנרות עדיין דולקות]. קול המונה של רומי הסואן ממרכז העיר לא הפריע לו מאומה, וגם כשהלך רבינו ברחובה של עיר היה שקוע בעצמו [מלבד שמירת העיניים]. ומה נאדר בקודש היה לראות את רבינו מחכה ברמזור בצומת חזו"א - ר"ע סביבו המולה של עיר המוני אנשים רצים הלך ושוב ואילו הוא מכונס בעצמו ועומד גבוה מעל גבוה מרחובה של עיר.

אבל גם במשך כל השנים שנטה שכמו לסבול עול כלל ישראל היה שקוע כל הזמן תמיד בלימוד, כל הזמן מוחו היה שקוע בעומק הסוגיות וחזרו בע"פ דפי גמרא עם תוס', מוחו טדור באיזה קושיא עצומה וביור סוגיא עמומה. וגם בתקופות העמוסות ביותר כשהגיעו זמני השיעורים והקביעות של הלימוד היה מפסיק את הכל ומתחיל את השיעור, והיה ניכר עליו שהוא לא צריך להתנתק ממה שעסק עד עכשיו ולהשקיע את עצמו בלימוד, אלא אדרבה הוא כל הזמן בלימוד. ומי מדבר בזמן הלימוד גם אם באו ונכנסו עסקנים וכדומה בזמן שזה היה דחוף הוא לא שת ליבו והמשיך להיות שקוע בלימוד. חביב היה עליו הסיפור על מרן הגרא"מ ש"ש שפ"א ביקש מזקני הגרצ"ש גרוסברד זצ"ל לחזור בפניו את כל השאלות וההכרעות שהניח לפניו בשבועות האחרונות באמרו שראשו היה תפוס בקושיא בתוס' בתמורה ואולי לא הכריע נכון, ומרן רבינו זיע"א ראה בסיפור זה מידת מעלת שבחו של מרן הרב שך, ומאן דנפח מדיליה נפח.

גם כשנאלץ לצאת מביתו היה מתבונן על כל דבר במבט תורה בעמקות, זכיתי להתלוות אליו בדרכו לבימ"ד מסויים, כשעלה את המדרגות היה שקוע במחשבות והתחיל לדון הנה יש כאן מעקה אבל זה תלוי במחלוקת החזו"א (ח"מ ליקוטים סי' יח) והעמק ברכה והיה שקוע היטב בסוגיא זו, וזאת למרות שכל הזמן בדרך אנשים חילו את פניו בשאלות ובקשת ברכות.

קשה לתאר את ה'לייגען אין לערנען' של רבינו, אבל זה מה שראינו אצלו כל הזמן, דוגמא בולטת לכן זכינו לראות בזמן שהיו מתקנים לו את המיקרופון של הרמקול באמצע השיעור כי רבינו הקפיד במוצ"ש שלא לעשות מלאכות עד ה'זעקסטיל' - שישיית היום כשיטת הגאונים וכפי הנהוג בבריסק, ולכן אמר את השיעור בלי רמקול, ובאמת שרבינו לא היה זקוק לרמקול ועד סוף ימיו לא נס ליחו ולא הוזקק לרמקול, אבל היה תקופה שעשו את זה לנוחות הציבור, וכשהגיע זמן צאת שבת לפי"ד הגאונים הניחו לפניו רמקול. ועפ"י רוב כשמסדרים רמקול ובפרט מדגם פשוט בהתחלה זה חורק ומצפצף וכו'.

הרחב. וניתן לומר שהפרישות והצידקות שלו הסתירה את גדלותו בתורה. למרות שהוא עצמו מעולם לא הצניע ולא הסתיר את תורתו, ואדרבה מסר כל השנים שיעורים בין ביש"ק ובכולל וכן בישיבת גאון יעקב ואורחות תורה, וכן שיעורים רבים בביתו בהרבה מקצועות התורה. אבל הקרובים אליו זכו לראות עין בעין תדיר אפס קצהו מגדלותו העצומה בתורה.

מי הוא גדול הדור מיהו שזוכה להתעלות להיות רבן של כל ישראל מאור הגולה, הסביר רבינו אחר מיטתו של מרן רשכבה"ג הרב שך זצ"ל: שמעתי בשם החזו"א שאמר על הח"ח שתחילה למד שישים או שבעים שנה ואח"כ הנהיג את כלל ישראל, אינני זוכר אם הוא אמר למד תורה "לשמה" או שאמר סתם תורה, אבל עכ"פ יגע בתורה שישים שבעים שנה ואח"כ הנהיג את כלל ישראל. אותו הדבר היה עם החזו"א עצמו אותו הדבר עם הסטייפלער ואותו הדבר עם הרב שך, כולם השיגו את המעלות שלהם אחרי שלמדו שישים שבעים שנה תורה או תורה ורק אח"כ הם הנהיגו את כלל ישראל, עכ"ק.

גדלותו וצורת עליתו של גדול הדור של מנהיג ישראל הוא אך ורק בדרך של עמל ויגיעה בצורה של לימוד בלתי פוסק במשך עשרות שנים, ורק אח"כ זוכים לכל המעלות וראויים להנהיג את כלל ישראל.

אותו הדבר רבינו זיע"א גדול דורינו מנהיג ישראל בהתחלה הוא עמל ויגע בתורה עשרות רבות של שנים, ורובם היו בהצנע לכת, הציבור הרחב בקושי שמע עליו, ומי שהכיר אותו ידע שהוא ר"מ בישיבה קטנה, אבל בכולל ידעו היטב את גדלותו העצומה בכל התורה כולה, ומרן הגרא"מ שך כיון את טובי הת"ח שבכולל אל רבינו שאיתו אפשר לדבר בכל הסוגיות והמקצועות עד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. אבל רבינו עצמו שביליו במים רבים יגע ועמל בצינעא, היו לו קביעות של חברותא עשרות שנים עם גדולי חכמי התורה הצנועים שבב"ב בביתו או בבית שלהם, וגדלותו העצומה לא נחשפה לרבים. וכאשר הוקם על להנהיג את כלל ישראל ראו כולם את רבי רק מאחוריו ולא זכו לעמוד על סוד גדלותו העצומה בתורה כאחד מגדולי הדורות האחרונים.

גדלותו העצומה של מרן זצ"ל בתורה היתה גדולה ומבהילה, ולא לחינם הכתירו מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בתואר גאון הגאונים, ופסק הלכה למעשה לברך עליו ברכת שחלק מחכמתו ליראיו. וכבר העד העיד בנו מרן הרב מפוניב' בעת שהכתירו לראש הכולל הבאתי לכם ראש כולל שאפשר לשאול אותו ולדבר איתו בכל סוגיא ובכל ענין.

איה סופר ואיה מונה לתאר את אהבתו ודביקותו בתורה, אנחנו זכינו לראות מעט מן המעט איך שהיה דבוק בתורה בצורה מיוחדת ונדירה במינה. ודי לנו לצטט את דברי קדשו שהביע פעם מעט מרחשי לבו הטהור, היה זה אחרי שיעור בפרק איזהו מקומן שהתייגע בדברי תוס' ואמר בהם פשט נפלא, לאחמ"כ היה מהורהר במשך שעה ארוכה ולבסוף אמר כאילו לעצמו: אם היו נותנים לי בשמים לבחור מהו העונג שאני רוצה אני אבקש לרדת עוד פעם כאן לעולם ולהגיד כאן פשט טוב בתוס'!!! זהו העונג הגדול ביותר יותר מכל חיי העוה"ב והתענוגים הנצחיים ללמוד תוס' ולהבין בו פשט טוב. ומדבריו למדנו כמה היה אהוב עליו היגיעה בפשט הדברים עד הסוף, הוא לא אמר שהעונג הוא לשאול קושיא טובה ולתרץ תירוץ טוב, או לחדש חידושי תורה ולמסור שיעורים, העונג הגדול ביותר הוא לימוד תוס' עם פשט טוב. ולהלן נזכה קצת להרחיב בדברים אלו, ישמע חכם ויוסיף לקח.

התמדתו היתה מופלאה שקד ויגע בתוה"ק יומם ולילה ונידד שינה מעיניו, בקושי היה ישן, וגם כשהיה ישן שעות בודדות ביממה היה זה למקוטעין, מלמל בד"ת ומידי פעם מתעורר, והוא הקפיד לישון עם אור כיון שהיה בחדר יחיד, ודלקו כל האורות הגדולים שבתקרה, וכנראה עשה כך ככוונה שלא לשקוע מידי בשינה. ובעת שהיה חלוש מאוד עיממו את האורות והוא אכן ישן היטב אבל למחרת הורה שלא לעשות זאת שוב. והיו לילות שבקביעות לא ישן כמו בליל שישי ובליל ש"ק.

אבל צריך להדגיש שלמרות שנידד שינה מעיניו מעולם לא ראינו אותו מפסק מעיפות! גם כשהוא היה עיף ראשו היה צלול. ואין שום ענין ולא שייך לחקות אותו במיעוט שינה, רק מי שמסוגל למעט בשינה ועם כל זה להישאר עירני וצלול בלימוד הוא יעלה בהר'ה. אמנם לפעמים נדירות היתה מתגברת החולשה והיה עוצם עיניו לדקה - שתים ומיד מתגבר כארי וממשיך בתלמודו כאילו ישן שינת ישרים. אבל כשהוא למד הוא למד בעירנות מופלגת ולא במצב של נים ולא נים. והסביר שהיות שהוא כמעט ולא אוכל ממילא הוא לא צריך לישון כי ריבוי המאכלים מכביד על הגוף ומעיף אותו.

התבטא באירוניא על פשוטי העם שמנמנמים בשעת קה"ת מרוב עיפות... שהיה עדיף להם לקרוא מגילת רות בסוכות ומגילת קהלת בשבועות, שהרי הם נרדמים בזמן קריאת קהלת מחוץ לסוכה ואם היו קוראים קהלת בשבועות היה להם די זמן לישון היטב בשבועות בבוקר ולא רק כמה דקות בודדות של מגילת רות. [אגב, כששאלו אם אפשר לקרוא מגילת רות אחרי עלות השחר לפני תפילת הנץ שהרי אין זה חלק מהתפילה התנגד בנחרצות לשנות מהמקובל מדורי דורות]. במוצ"ש אחד סיפר שעלה בדעתו חקירה בשבת מה הדין אחד שלומד בשבת

ומטריד כל אחד, אבל רבינו לא זע ולא נע המשיך באמירת השיעור בלי לשים לב לכל ההפרעות. וחדיו עין ומביני מדע שמו לב שזה לא נבע רק מהסבלנות המיוחדת במינה שלו אלא הוא פשוט לא שם לב לכל הרעשים והצפצופים, הוא היה שקוע בלימוד ופשוט לא שמע ולא הרגיש שום דבר.

וזה לא היה רק בזמן תלמודו אלא כל הזמן ממש, בזמן מאכלו היה שקוע כל כולו בלימוד היה מדבר כל הזמן בלימוד שואל ומתיר ומפלפל בסוגיות קשות, עד שלא היה נראה בכלל שהוא אוכל זה היה נראה שהוא לומד עם חברותא רק שמדי פעם באמצע הלימוד הוא מכניס איזה כפית לתוך הפה. וזה פשר הדבר שכל כך חשש להיסח הדעת בשתייה, הוא הקפיד מאוד שלא יהיה אפילו רגע אחד של היסח דעת ולכן היה אווזו את הכוס בידיה כל הזמן, כיון שנקט שאין שיעור ואפילו רגע אחד הוא היסח דעת. הבה נתבונן אדם יושב ושותה ומפסיק קצת בין לגימה לגימה האם זה נקרא שהוא היסח דעת מהשתייה, הרי הוא עכשיו שותה והכוס מונחת לפניו, וממה חשש כ"כ רבינו. אלא שרבינו היה שקוע בלימוד כל הזמן גם בזמן שהוא שתה דעתו ומחשבתו לא היו נתונים בתוך כוסו, וממילא אם הוא הפסיק את השתייה אפילו לרגע אחד סבר שהוא כבר היסח דעת ונכנס לשאלה של ברכה.

ואפילו בזמן שעלה על יצועו לשנתו המצומצמת והמקוטעת היה ניכר עליו להדיא את הליגען אין לערנו, איך שכל הזמן היה תפוס בלימוד ומוחו עסוק בעומק הלימוד, היה נרדם על משכבו עם דפי גמרא, וגם בתוך שנתו היה ממלמל לא פעם בדברי תורה. ואפילו בזמן שסבל כאבים ולא פעם במוצ"ש היה ניכר עליו שיש לו כאבים מחמת שינוי האכילה בש"ק שאכל קצת יותר מהמועט שאכל בימות החול, ולמרות זאת המשיך בתלמודו ובמסירת השיעורים כרגיל בלי שום הפרעה ואפילו לא הפרעה קלה. ובשעה שחזר ממסע קשה ומפרך באנגליה בשעות לפנות בוקר מיד לאחר תפילת וותיקין ושהות קצרה הוא הגיע לכולל בשעה 9 למסור את השיעור הקבוע בטהרות, ולא הבין מה עושים מזה עסק והיה פשוט לו שכן צריך להיות.

הבסיס אצלו לתלמיד חכם היה בידיעת הש"ס, הוא גרס שמי שלא יודע ש"ס הוא לא תלמיד חכם, ועוד יותר הוא אמר שלמדן זה מי שיוודע ש"ס מי שלא יודע ש"ס הוא לא למדן!!! ופעם הוסיף בנימה מפויסת נו, מי שיוודע מסכתא אחת הוא ג"כ קצת למדן. המודד שלו לחשיבות ת"ח היתה בידיעת הש"ס מי שלא יודע ש"ס היה מופרך אצלו, הוא סבר שרק מי שיוודע ש"ס בעיון ראוי לכהן בכהונת ראש ישיבה. הנה רבינו הקשה מה הענין שאחז"ל להוסיף בנטילת ידיים יותר מרביעית ואילו במקוה לא מצינו שיש הידור לטבול במקוה יותר ממי' סאה [וזכיתו לדון קמיה בכמה אנפי וע"ע במנחת בנימין קדשים ח"ב מש"כ בזה]. והסביר רבינו שהיות שנט"י הוא על הידים ומשם יורד שפע ברכה לאדם ע"י הידים וכמו שמצינו בברכת כהנים שהברכה אינה מגיעה מהכהנים אלא מהקב"ה כדאיתא בסיפרי בפרשת נשא וכמש"כ הרמב"ם בהלכות תפילה (פס"ו ה"ז), ולמרות זאת צריכים הכהנים לשאת כפים כי הברכה עוברת דרך הידים, והיות שהידיים הם כלי מחזיק ברכה לכן יש ענין להדר ולהוסיף במים שבנטילה ומשא"כ בטבילת הגוף. וסיפר רבינו ששאלתי שאלה זו לכמה וכמה ראשי ישיבות והם לא ידעו לענות לי את התשובה הזאת, התפלאתי קמיה רבינו מה זה שייך לראשי ישיבות בשלמא אם השאלה היתה בסוגיות שלהם מובן שהוא תמה עליהם שלא תירצו לו, אבל זה נושא של "ענינים" ומה זה שייך לראשי ישיבות, אבל אצל רבינו היה פשוט שראש ישיבה שולט בכל התחומים ובכל ה"ענינים".

תמיד הוא דרש ותבע מאיתנו ש"ס ש"ס ש"ס!!! היה שואל תדיר למדת כבר את כל הש"ס, ואם התשובה היתה חיובית היה מוסיף לשאול וחזרת על הש"ס, וגם בזה לא היה מסתפק והיה ממשיך לשאול נו, ואתה כבר יודע ש"ס. לא היה נושא פני זקנים ונערים מכולם היה דורש דרישות אלו. ועובדא הוה בעסקן שעסק רבות לטובת רבינו זיע"א שנכנס עם נכדו הקטן ורבינו בירך את הנכד, וביקש ברכה גם לעצמו, א"ל רבינו הברכה היא שתעזוב את הכל ותלמד ש"ס. הוא דרש ותבע את לימוד כל הש"ס אפילו מעסקנים וכדומה, ומלבד זה היה בזה רגע של גילוי האמת בלי שום נגיעות וחשבונות שחישבו להם בני אדם.

השבח הגדול ביותר בעיניו היה שהוא יודע ש"ס. הרבה לדבר בגדול מעלת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל על שליטתו העצומה בכל מקצועות התורה, וסיפר שהיה לו שאלה אודות בחור אם הוא כשר לקהל ופנה למרן הגר"א קוטלר שהיה אז בארץ, והיות שהוא היה טרוד בעניני הכלל, פנה אל מרן הרב אלישיב שהיה אז בגיל 50 והוא הכריע כדת של תורה. ולאחר הפגיעה בבנין התאומים בארה"ב התעוררו שאלות רבות וקשות בעניני עגונות, שח מרן זצ"ל שהיו שאלות קשות ומי בכלל עוסק היום בעניני עגונות למעשה, ואילו הרב אלישיב ידע הכל והכריע את כל השאלות. ודבר נורא התבטא מרן זצ"ל שכל זמן שהרב אלישיב היה חי הגינה ההתמדה שלו על עולם התורה ולא הצליחו להפריע לבחורי הישיבות אבל מיד לאחר שהוא נלב"ע התחילו כל הבעיות. [ונהגה אמר רבינו אחר שגזרו את הגזירות שאם יהיה ערלכער איד אחד שיהיה איכפת לו מהגזירות והוא יכבה עליהם הגזירות יתבטלו. ואנו זכינו לראות עין בעין את אותו זקן ערלכער איד שהיה איכפת לו ובכה על הגזירות והם באמת התבטלו,

ועכשיו לאחר שהתעלה עמוד הענן מי יקום לי עם מרעים ה"ץ].

פעמים רבות התבטא על מרן הגר"ח קניבסקי שיבלחט"א שהוא יודע ש"ס וכולם מקנאים בו [מי זה ה"כולם" שמקנאים?]. אחד ביקש מרבינו שיבטיח על זש"ק התפלא רבינו בדורות שלנו אפשר לבקש ולדרוש כאלו דברים? נענה הרי כך זה הולך אצל ר' חיים, השיב רבינו: ר' חיים! הוא עולה תמימה הוא יודע הרבה גמרא עם תוספות. בינו נא זאת! מה זה "עולה תמימה" מי שיוודע הרבה גמרא ותוספות. ומאידך גיסא בהזדמנות אחרת סיפר רבינו שהגר"מ סאלאווייציק בבחרותו היה חבר חדר של מרן הגר"ח שיבלחט"א וכבר אז אמר ר' משה לרבינו עוד יבוא יום ואנשים ירצו אחרי החבר חדר שלי לבקש ממנו ברכות. שאלתי את רבינו מה ראה ר' משה בר' חיים אז בבחרותו, אמנם הוא היה מתמיד ת"ח ובקי ויר"ש מרבים, אבל מה הנקודה המיוחדת שראה בו, א"ל רבינו הוא ראה בו מידות טובות. הוה אומר ידיעת הש"ס ומידות טובות זהו השלימות!

ופעם דן באחד מדברי הקצוה"ח שמביא ראייה מהגמרא בסוף כתובות התבטא ואמר הקצוה"ח היה קצוה"ח בגלל שידע ש"ס, אנחנו בקושי לומדים את תחילת מסכת כתובות ושומחים בזה. וכשהזכירו לרבינו שבאילת השחר יש חידושים על כל מסכת כתובות, נענה רבינו בעונה הייתי צריך לומר ע"ז שיעורים בישיבה קטנה לכן למדתי את זה.

כשראש ישיבה אחד אמר לו לקראת סוף קיץ שלומדים אצלו בישיבה מסכת פסחים ואוחזים בדף י"ג א"ל רבינו דבר ראשון דף י"ג הכוונה 11 דפים [כי המסכת מתחילה בדף ב], ובאמצע יש כמה וכמה עמודים של אגדתא, ויש גם את הסוגיא של ברכת המצות, וחוף מזה מסתמא את עניני טהרות (בדף ט ודף י) לא בדיוק למדו. המסר היה נוקב וברור.

כאב מאד לרבינו העובדא שהיום לומדים לאט ובקושי מספיקים ללמוד כמה דפים, והיה מתבטא שלפי צורת הלימוד היום בשביל לגמור את הש"ס צריך לחיות אלף שנה, והיה תולה זאת בכך שמרבים ללמוד מפרשים את התלמידים הצעירים ולא משקיעים בפשט הגפ"ת, ואמר בשם החזו"א שרק אם לרב יש גישמעק בפשט זה יעבור לתלמידים אבל אם לרב עצמו אין לו גישמעק בפשט מאיפה יהיה לתלמידים גישמעק בפשט.

ופ"א א"ל שהוא חשב וחוקר מהיכן הגיעה הרעה הזו שאפילו בחיידר וביש"ק לומדים לאט ולא מפסיקים דפי גמרא, עד שהגיע למסקנא שפעם ביש"ק היו לומדים בדרך הפשט ולפעמים היו מוסיפים קושיא של ר' עקיבא איגר או הבנה של הקצוה"ח וזהו, והבחורים היו בעיקר לומדים ומשננים הרבה דפי גמרא מתוך הבנה טובה ובריאה, אבל היום ביש"ק אומרים הרבה מפרשים, וזה מתחיל כבר בחיידר לא רק בכיתה ח' אלא אפילו בכיתה ז' וממילא גם ילדים כבר לא לומדים גמרא אלא הרבה מפרשים, הם לא לומדים ללמוד גמרא ומתרגלים ללמוד לאט ולא להספיק הרבה דפים. ועד כדי כך התבטא בחריפות שלפי הדרך היום ניתן לומר שדין של רבו מובהק שייך רק למלמד בחיידר עד כיתה ז', אבל מכאן ואילך הם לא נחשבים כרב מובהק של התלמידים היות שהם לא מלמדים צורתא דשמעתתא.

ונאה דורש נאה מקיים, אצל רבינו זכינו לראות עין בעין שליטה עצומה בכל הש"ס כולו, הוא דרש מעצמו תדיר את ידיעת הש"ס, וכאשר הוצאת ספרים הביא לביתו ש"ס מהודר לתועלת הלומדים התבטא רבינו מי וועט מייר שמיסן אין הימל - ילקו אותי בשמים כבר יש לי 8 ש"סין בבית ואני לא יודע אפילו אחד. וכל ימינו בעמוד והחזר קאי היה חוזר ומשנן פעמים רבות עשרות עשרות דפי גמרא בפ"פ, ולפעמים היה יכול במשך שעות לחזור את כל התוס' שבמסכתא לפי הסדר, ולא רק במסכתות הגלמודות בישיבות אלא בסדרי מועד וקדשים.

היתה לו בקיאות מבהילה בכל סדר הדורות של התנאים והאמוראים מי היה בדור של מי, מי היה רב ותלמיד מי יתכן שיאמר משמיה דפלוגי, ומי לא שייך כי היה בדור שאחריו וכדומה, ידיעות הנקנות דרך אגב מתוך לימוד ושינון כל הש"ס עם כל התוספות, כידוע.

ופעם א"ל שהמשנב"ב בביאור הלכה סימן קנ"ה מעתיק את המדרש במשלי שלעתיד לבוא הקב"ה יתבע מכל אחד ידיעת מקרא ומשנה ואת כל התורה כולה, והיות שהחפץ חיים מביא את זה להלכה וכשם שפוסקין בבית דין של מטה כך פוסקין בבית דין של מעלה, וכל אחד יתבע על ידיעת כל התורה כולה, והוסיף שיתכן שלכן הח"ח לא העתיק את כל דברי המדרש ששם כתוב שהקב"ה יתבע בנ"א גם על ידיעת מעשה מרכבה כי בדורות שלו לא שייך לתבוע את זה מבני אדם.

זכינו לראות אצלו אפס קצוה של ידיעת הש"ס בצורה מוחלטת, בכל סוגיא וסוגיא שדיברו איתו הוא שלט בה בצורה מיוחדת.

היה שייך לשאול אותו שאלות מתוך הסוגיא כגון: לפי האי נמי שהרשב"ם (בפרק חזקת הבתים) מה יענה ריש לקיש לרבי יוחנן [שאלה שנשאל רבינו ע"י בחור צעיר באחד מהשיעורים האחרונים]. סוג שאלות שצריך להיות מונח היטב בעומק הסוגיא ולשלוט בה היטב. ולא רק בסוגיות הידועות שבסדרי נשים נזיקין אבל בכל התחומים בקדשים, במועד, בחולין בטהרות וכדומה, ותלמידי חכמים מופלגים שדיברו רבות עם רבינו בסוגיות של שחיטה וטריפות בשנים

המגיד מישרים ספרי הח"ח ואפילו בשיחות הח"ח או ספר האבודרהם וספר חסידים שהיה לו בהם בקיאות מבהילה. וכידוע הספר הקדוש ספר חסידים הוא ספר קשה מאוד לזכור בע"פ, כי הוא לא כתוב לפי סדר ענינים מסויים, ספר המסודר לפי סדר הרבה יותר קל לזכור אבל הוא בלול בכל הענינים בלי שייכות וקשר בין סעיף לסעיף וקשה מאוד לזכור היכן כתוב כל דבר, ואצל רבינו ראינו שליטה מדהימה והיה פעמים רבות מכריע לפי הס"ח גם במקומות שנעלם מעיני רבים וטובים וגדולים. ועוד כהנה וכהנה שהיה ניתן להבחין מבין החרקים דברים שהיה מזכיר לפעמים מתוך ידיעותיו העצומות והנרחבות במקצועות התורה והספרים הקדושים.

ובכלל ראו אצלו בקיאות מיוחדת במינה בחלק האגדתא שבש"ס, הוא היה יכול לצטט קטעי אגדות בלשונם הארמית מאגדות בש"ס שלא רבים יחכמו בהם כאגדות שבריש פרק מי שאחזו בגיטין, בפרק עשרה יוחסין בסוף קידושין, ובפרק חלק וכדומה. או מאגדות המובלעות בתוך הסוגיות שרבים מהלומדים לא כ"כ שמים לב לזה ו"מדלגים" עליהם.

בקיאות מבהילה ראינו אצלו בידיעת ש"ס משניות, בשנים האחרונות היה מקדיש מזמנו לבחון ילדי חדרים שעלו לביתו נאווה קודש להבחן על משניות. רבינו התבטא שזה כולו רווח, הוא מקדיש רבע שעות מזמנו והם כ-50 ילדים לומדים חודש שלם טוב בגלל זה, וכל זה נזקף לזכותו.

רבינו היה בוחן סדרים שלמים כמוכונ בעל פה, מדלג על הסדרים ובוחן שאלה ממסכת זו ושאלה ממסכת אחרת, ולא פעם בחן בע"פ מבקש מילד מה כתוב בפ"א מ"ד וילד שני פ"ב מ"ה וכדומה. ואז התגלה שרבינו שולט בש"ס משניות לפי סדר המשניות, דהיינו אנחנו יודעים את המשניות מהגמרא, ת"ח רגיל לא יודע משניות לפי פרק המשנה אלא לפי הסדר בגמרא, למשל ת"ח שישאל מה כתוב בב"מ פ"ג מ"ג הוא לא ידע לענות שזה המשנה אמר לשנים גזלתי לאחד מכם מנה, אבל אם תשאל אותו מהי המשנה בב"מ דף לו ע"א הוא ידע לענות שזה המשנה גזלתי לאחד מכם מנה. אבל אצל רבינו ראינו שמלבד מה ששלט בש"ס בשליטה מדהימה הוא שלט בס"ס משניות על פי סדר המשניות.

אפס קצתו מה'ברייטקייט' וה'פערנס' של רבינו בידיעת התורה בצורה רחבה ומגוונת ניתן לראות בספר אילת השחר על התורה, שיש שם מלבד בקיאות עצומה בתורה בנ"ך ובמפרשי התורה ומדרשי חז"ל, גם רבינו מביא מידי פעם ענינים רבים ושונים מתוך בקיאות מיוחדת במינה בהרבה מקצועות התורה ומענינים שמבט ראשון הם לא נראים קשורים ושייכים לנושא, ואילו הוא מצא ברוחב דעתו את השייכות שבין נושא לנושא, ולפעמים בבחינת ד"ת עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר. ויש לציין שרבינו לא ישב במיוחד לחבר חיבור עה"ת אלא היה לומד חומש עם תלמידים מקשיבים בשעות בין הסדרים שבצהרים במקום מנוחת צהרים.

והפלא ופלא שמרן ז"ל כותב בסוף ההקדמה לספר עה"ת שלא לסמוך להלכה על מה שכתוב שם. באיזה ספר של "ווארטעלך" על התורה בכלל צריך להזהיר על כך... ומלבד זאת יש לציין שרבינו היה מקפיד בהקפדה עצומה על קריאת שתיים מקרא ואחד תרגום, וכידוע שזכה שנתבקש לישיבה של מעלה באמצע לימוד שמו"ת ועיין ראו שנתקין בו הבטחות חז"ל (ברכות דף ח ע"א) כל המשלים פרשתי עם הציבור משלימים לו שנותני. ובשנים האחרונות היה נראה שהוא מקפיד בהזדמנות הראשונה בתחילת השבוע לגמור את כל הפרשה ולא להניח להמשך ימות השבוע. ופעם התבטא בצחות שלימוד שמו"ת בדורינו הוא תורה לשמה, כי זה הלימוד היחידי שלא משלמים ע"ז בכוללים השונים. וצריך להדגיש שרבינו לא קרא שמו"ת בקריאה בעלמא כחותה על הגחלים, אלא אמר את זה מתוך לימוד והבנה, וראינו דבר נפלא שפעמים היה קורא תרגום, בשנים האחרונות שקשתה עליו הקריאה הדפיסו לו על דפים מיוחדים באותיות גדולות את הפרשה ואת התרגום ולא היה כמקובל בחומשים שהתרגום מודפס לצד הפסוקים אלא בדפים נפרדים, ורבינו היה קורא דפים שלמים של תרגום. ולפעמים כשאחזו באמצע התרגום הגיע זמן תפילה הניח רבינו מגבת על הדפים כדי שלא להשאיר אותם פתוחים, וכשחזר מהתפילה היה ממשיך מיד בפסוק שהמשיך. והרי אנחנו שקוראים תרגום קשה לנו להבין ורק כאשר זה צמוד לפסוקי התורה יודעים היכן אוחזים ועל מה זה מדובר, אבל אצל רבינו מידה אחרת היתה לו גם את התרגום הוא לא קרא אלא למד בעיון ובהבנה.

אבל צריך להדגיש שמרן זיע"א לא גרס בבקיאות גרידא, מצד אחד כל ימיו בעמוד והחזר קאי וחזר עשרות ומאות פעמים, ולא פעם היה עומד וגורס עשרות דפים גפ"ת במשך שעות רבות מסכתות שלימות או לפעמים היה חוזר את התוס' של כל המסכת בע"פ כסדרן תוס' אחרי תוס' מרישא ועד גמריא, ולא דוקא במסכתות השגורות בפי כל אלא בכל המסכתות, אשרי אוזן שומעת. אבל בעיני לא היה חשיבות לידיעת הש"ס בבקיאות גרידא אלא דרך ותבע מעצמו ומכולם את ידיעת הש"ס בעיון, ואדרבה התבטא שבקיאות גרידא בלי להבין היטב הרי זו ע"ס - ארצות. ומרגלא בפומא לספר שהשאגת אריה למד במשך כל ימי חייו

הצעירות כבן שלשים נדהמו שהוא שלט בזה כאחד מגדולי האחרונים בצורה מבהילה ומדהימה שאינה מצויה כלל בדורות שלנו.

ובכלל כשהיו מדברים עם רבינו בלימוד היה קשה לעמוד בקצב, כי הוא היה חוזר מעיני לעיני מדמה מילתא למילתא ומיד צולל לסוגיות אחרות ומביא ממרחק לחמו בצורה עמוקה ומקיפה עם כל דברי רבותינו הראשונים והאחרונים ועם כל ה"ריד" שבכל סוגיא וסוגיא, ולא בצורה של מ'למעלה' אלא דיבור דבר על אופניו בצורה ברורה ובהירה עם שליטה מוחלטת כאילו הרגע הוא גמר לעמול בסוגיא זו בכל הקיפה.

בשיעורים שמסר בביתו היה שיעורים בענינים שונים בזה אחר זה, ב"תורת כהנים" במסכת הנלמדת בכלל בשו"ת רעק"א בשב שמעתתא ועוד, ושיעור רודף שיעור, איך שגמרו שיעור ופתחו לפניו את הספר של השיעור הבא מיד רבינו היה מונח בעומק הענין בלי צורך אפילו לעיין קמעא ולרענן את הזכרון, זה היה נראה כאילו הוא מדפדף דף מהשיעור הקודם ומיד מתחיל להקריא את השיעור הבא, הוא פשוט שלט בידיעת הש"ס ושאר חלקי התורה בצורה מבהילה ונדירה, באופן שאין דומה לו.

בארבע שנים האחרונות שזכינו שהיה רבנו בישיבה של מטה שמנו לב למחזות מבהילים, בתקופה זו כהתה עינו וכמעט לא היה מסוגל לקרוא מתוך הגמרא, עד אז היה תקופה שמגדילים לו את דפי הגמרא בגודל גדול במיוחד במינו, וכשרצה לשלם והתברר שצילומים אלו יקרים מאוד אמר רבינו מה זה כסף לעומת דף גמרא ושילם בשמחה רבה את כל ההוצאות. [ובכלל היה חפץ ושמח לשלם עבור מצוות ולא הסכים להנחות, כשמוכר היין ניסה להערים ולבקש מחיר מוזל א"ל רבינו אתה חושב שאתה עושה אותי מאושר עם 50 שקל אני מאושר עם שלם עבור המצוה. ואגב דאגב, דרך רבינו לתת כל שנותיו יין להבדלה ביש"ק ולזכות ל"מי - שבירך" שכל ישראל מברכים בכל שבת את מי שנותנים יין לקידוש ולהבדלה, פרט מדהים המראה על החשיבה העמוקה והמיוחדת של רבינו].

אח"כ כשגם זה כבר היה קשה לו, ורק הצליח להתפלל מתוך סידור מילה במילה, וגם הדפיסו לו בצורה מיוחדת את פרשת השבוע ללימוד שמו"ת ואת ספר תהילים. ומאז היה כל לימודו אך ורק בע"פ. ושמנו לב שכל פעם שמזכירים איזה גמרא איזה רש"י ותוס' היה רבינו אומר מתוך הזכרון זה בדף זה וזה בתחילת באמצע בסוף העמוד זה ברש"י בשורות הרחבות זה התוס' השלישי, והיה מבקש מאיתנו שנסתכל בתוך הגמרא לראות אם הוא אומר נכון, והיה נראה בעליל שהוא בוחן את עצמו לקראת המבחן הגדול בבית דין של מעלה, וכך הוא נהג במשך שנותיים שלש, ואפילו בפעם האחרונה שזכיתי לדבר איתו ביום שלפני חנוכה שנה שעברה הוא הזכיר לשון של גמרא בסוף מסכת גיטין כשהוא מציין שזה מתחיל בסוף ע"א וממשיך לע"ב, והמתין בעמידה למרות חולשתו הנוראה באותה תקופה שנביא גמרא ונסתכל לראות האם הוא צודק ואז נחה דעתו.

וראינו זהירות מיוחדת במינה אצל רבינו לא לדעת שום דבר מה שלא חוץ מהתורה וכמו שאחז"ל שהתורה נמשלה לשמן שכל טיפת מים דוחה אותה מהכלי, וגם כאשר נשא את עול כלל ישראל בכלל ובפרט והוצרך להתעניין ולדעת דברים הרבה מ"מ הוא נוהר לא להתעניין ולא לדעת דברים ופרטים שלא נצרכים לגופו של דבר, ולא פעם התבטא בעת שהוסיפו לו דברים ע"ז לא יבחנו אותי בבית דין של מעלה, או היה אומר זה לא גמרא, ופעם שאל את השואל איזה פרט נוסף ותיכף ומיד נמלך בדעת שפרט זה לא נחוץ לגופו של דבר ומיד "גער" בעצמו באמרו בעצם מה זה שייך לי בשביל מה אני שואל אני צריך לדעת גמרא רש"י ותוס' ולא דברים אחרים.

ובהזדמנות סיפר לי רבינו שהגר"ז בעל התניא לפני שכתב את השו"ע שלו הוא היה בעיר מוהילוב ושם על נהר הדינסטער חזר על הש"ס במשך שש עשרה שעות, שאלתי את רבינו איך יתכן לחזור על כל הש"ס במשך 16 שעות, א"ל רבינו הכוונה היא לא שהוא חזר על כל הש"ס מילה במילה אלא הכוונה שהוא חזר על התוכן כגון, וכאן התחיל רבינו לסכם בקצרה ברגע קט בלי שום שהיות והכנה את הדפים הראשונים של מסכת ברכות עם כל מחלוקת רש"י ותוס' שיש בהם, וההרגשה היתה שאם נעמוד עם רבינו 16 שעות גם הוא יחזור כך על כל הש"ס.

ומרגלא בפומיה את דברי מרן הגר"ח זצ"ל בהסכמה לספר עבודת הקרבנות של הגר"א כהן חתן הח"ח [ואגב, זה פרט אופייני לרבינו הוא למד הכל גם הסכמות של רבותינו], ולגודל חשיבות וחביבות הדברים צילם רבינו לעצמו את ההסכמה והיה מונח תדיר על שולחנו ומידי פעם היה קורא בזה ומעורר את השומעים, וז"ל מרן הגר"ח זיע"א כל הש"ס בלול, וכל הענינים אחרונים וצמודים זב"ז וכמה הלכתא גבירתא מסתעפים לדינים הנוהגים בזה"ז, ומי שחסר לו ידיעה בחלק ההלכות שאינן נוהגות בזמנינו הרי ידיעתו לקויה גם בדינים הנוהגים, ואין ידיעתו ידיעה שלימה ועמוקה ומקיפה, ודבר זה ידוע לכל מבין בתלמוד עכ"ל. והיה רבינו חוזר ומדגיש א"א לפסוק בהלכות למעשה אם לא יודעים קדשים.

וגם יש לציין את בקיאותו ושליטתו המדהימה בהרבה חלקי התורה שלא רבים יחכמו בהם כמדרשי חז"ל וספרי ראשונים שלא כ"כ ידועים, ספר

את הש"ס אלף פעמים, כל בוקר היה לומד מאה דפים וחוזר על המאה דפים שלמד אתמול, ורבינו חשב שלפי אריכות שנותיו של השאג"א זה יכול להיות במציאות שבסדר זה הספיק ללמוד את הש"ס אלף פעמים! אך פעם א"ל מרן זיע"א: אצל השאג"א אריה זה היה רק הפרישטיק - הארוחת בוקר, כי אם הוא היה לומד במשך כל היום מאתיים דפים הוא היה עם הארץ ולא היה נהיה השאג"א אריה.

ועובדא הוה שנכנס אליו אדם בקי עצום בש"ס ומדרשי חז"ל ורבינו זיע"א השתעשע עמו בשעשועי אוריתא במשך שעה ארוכה כשכל המשא ומתן ביניהם מתנהל במראי מקומות, בצורה שאנחנו הסובבים לא תמיד היינו יכולים לעקוב ולהבין, והיו הדברים שמחים כנתינתם מסיני. בסיום הציג הבקי הנ"ל את נכדו לפני רבינו וביקש ברכה עבורו, התעניין רבינו האם הוא בן הבן או בן הבת, שאלו למאי נפקא מיניה, א"ל רבינו כי כתוב בתוס' שאדם אוהב את בן הבת יותר מבן הבן, הבקי הנ"ל התפלא בתוס' והעביר בסריקה במוחו את התוס' שבש"ס ולא מצא, א"ל רבינו כן זה תוס' ביבמות, התפלא הנ"ל ביבמות? כן השיב לו רבינו בפרק הראשון, פליאתו גברה ורבינו הוסיף לו ואמר זה בדף הראשון והבקי הנ"ל לא הבין ואמר במחילה מרבינו אני לא יודע למה רבינו מתכוין, ואז הראה לו רבינו את התוס' בדף ב' ע"ב ד"ה ואי, שאמנם זה לא ציטוט מדברי תוס' אבל כך יוצא מעומק הפשט. ואחר שיצא הבקי מחדרו של רבינו פנה אלי רבינו ואמר לא מספיק "זאגן" [- לדקלם] את הש"ס צריך להבין [- מדרש קענן] את הש"ס.

ובהזדמנות הזכיר רבינו גמרא במקום פלוני ולפלאתי שלא נמצא גמרא כזו אמר לי רבינו אכן זה לא כתוב מילה במילה בגמרא אבל כך יוצא מעומק הפשט, ומה שהיה מונח בעומק הפשט זהו הגמרא, הגמרא זה לא ציטוט שטחי אלא מה שכתוב בעומק הפשט. [מרגלא בפומיה של האור שמח זצ"ל מה ההבדל ביני לבין הקצוה"ח והרי שתינו יודעים את אותו ש"ס, אלא הש"ס של הקצוה"ח זה לא אותו הש"ס שלי].

ושח רבינו שמרן הגרא"מ שך אמר שבדורות האחרונים היו שנים שידעו את הש"ס מרן הגר"ח מבריסק ומרן החזון איש, והוסיף רבינו שגם הרב שך ידע ש"ס. וכל המבין מבין מה הכוונה "ידיעת" הש"ס במשנתו של רבינו, ואנן זעירי דמאן חבריא נוסיא ונאמר שגם רבינו "ידע" ש"ס.

לפני כשנתיים דיבר רבינו עם אברך מופלג מהכולל שהיה מקורב מאוד לרבינו וחביב עליו, והתגלגלה השיחה בד"ת באופן שאהבה נפשו של רבינו בצורה של "קודים", רבינו אמר אני בספר שואל בנושא זה והלה ענה מן הסתם כוונת רבינו למסכתא זו ולשאל מהתוס' בדף פלוני, וכך התנהלה השיחה עד שצהבו פניו של רבינו ונהרה של שמחה התפשטה על פניו וקרא לו בחביבה: בלי עין הרע אתה בקי בש"ס, ולא סתם יודע ש"ס אלא אתה יודע את הש"ס על הדף. אבל מיד לאחר מזה אמר רבינו לעצמו אבל באמת'ן אפילו דף גמרא אחד אנחנו לא יודעים כדבעי, כי אצל רבינו העיקר היה ידיעת הש"ס היטב ובעיון ובהבנה ובלי זה אין לזה כמעט כל ערך.

כח העיון של רבינו היה מבעית, וניתן לומר שהיכן שנגמר העיון שלנו מתחיל העיון שלו, השאלות שלו הם תמיד ממבט מחדש מזווית שמעולם לא חשבו עליה ועל הכוון הזה, אבל לאחר ששמעו את הקושיא של רבינו הרי זה קושיא עצומה שלא נותנת מנוח. והגאון האדיר ר' חיים קרייזווירט זצ"ל התבטא שר' אהרן לייב עם הקושיות שלו עושה אותנו קטנים. דהיינו אדם בקי ויודע והנה מגיע רבינו ושואל אותו שאלה שהוא מעולם לא חשב עליה והשאלה אינה נותנת מנוח, רגע מה אני יודע כאן הרי אני לא מתחיל להבין את הצורתא דשמעתתא.

ואמנם בספרים שלו הוא כותב בצורה פשוטה הערה ותירוץ, אבל הוא כתב בכוונה בצורה כזו מתוך ענוה, אבל מי שמעיין רואה שהם סוג קושיות חזקות בצורה שלא חשבו ע"ז קודם. וסיבה נוספת היתה לרבינו שטען שבדורות אלו אין לאנשים ללמוד שטיקלע'ץ ארוכים, לכן הוא השתדל לכתוב בקצרה, או 'לפרק' מערכות לכמה וכמה קטעים נפרדים.

בלימוד אצל רבינו למדנו מה זה קושיא ואיך שואלים שאלה ומה זה תירוץ, לא כל חוסר הבנה זה שאלה ולא כל קושיא היא פירכא, לא כל דקדוק בעלמא ראוי לעלות על שולחן מלכים, תירוץ צריך להיות מבוסס על אדני ראיות ומבוסס בהגיון, עדיף להישאר בקושיא מאשר לתרץ בדחוק בעלמא שלא מתיישב על הלב. חידוש שאין לו בית אב אינו מתקבל למרות שיש לו "ברק", הלימוד צריך להיות מבוסס לאמיתות של תורה.

אבל לאמיתו של דבר זה הרבה יותר רחב ועמוק, במשך כל השנים שזכינו לאורו, גם אנחנו קטני ערך זכינו לשים לב, להתבונן ולראות מעט מהמעט מהגדלות העצומה שלו בתורה בכל התחומים והשטחים.

אתה מוצא באנשים גדולים ישנם כאלו שמצטיינים בחלק של ידיעת התורה, ישנם כאלו שמצטיינים בחלק של הבנת התורה וישנם כאלו שמצטיינים באסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ישנם כאלו שמצטיינים במקצוע מסוים בתורה.

ישנם כאלו שגדולים במיוחד בנשים - נזיקין וישנם כאלו שגדולים במיוחד בקדשים או בטהרות או בחלק ההלכה, כל אדם גדול אמנם הוא ת"ח מופלג אבל יש תחום מסוים שזה התחום שלו, ובוה מתבטאת הגדלות שלו.

אבל אצל מו"ר רבינו זיע"א ראינו דבר נפלא בכל תחום ותחום, ראש וראשון לכל כל הש"ס היה פרוש לפניו כשולחן ערוך, הוא שלט שליטה מדהימה בכל סוגיא וסוגיא, היכן שדיבר ולימד, באיזה סוגיא שאמר שיעור באיזה סוגיא שלמד עם התלמידים ראו שליטה מדהימה. והפלא הגדול שבכל סוגיא וסוגיא הוא שלט בין בחלק ההבנה והלמדנות בעומק העיון ובין בחלק של החשבון בסוגיא, שכידוע הם שתי חלקים שונים וקשה מאוד להקיף סוגיא בשתי התחומים יחד. אמנם ניתן לומר שזה נובע מכשרון מיוחד במינו, אבל זה חלקים שונים ועפ"י הרוב א"א להקיף סוגיא בשתי התחומים יחד, ואפילו שיתכן שזה נובע מכשרון מיוחד במינו, אבל זה לא רק ענין של כשרון אלא זה היה נראה תדיר שזה הגיע מתוך עמל ויגיעה עד אין קץ.

שילוב נוסף ומדהים בגדלות עצומה ראינו תמיד שהיה מיוחד בכל תחום במקצועות התורה, כאילו כל מקצוע זה התחום שלו, לא היה תחום מסוים שזה התחום שלו ושאר המקצועות לא היה התחום שלו, אלא כל מקצוע ומקצוע היה התחום שלו בגדלות עצומה ובשלימות נדירה שלא ראינו ולא שמענו אצל שאר גדולי עולם שהצטיינו בכמה וכמה תחומים בשלימות בחדא מחתא. אצל רבינו לא היה מושג כי עסיק רבי בהאי מסכתא לא תשאלה במסכתא אחריתא, תמיד היה אפשר לשאול אותו בכל סוגיא בעומק הסוגיא ובכל תחום וענין, היה אפשר להכין רשימה של שאלות בלימוד שהצטברו במשך כמה ימים בכמה נושאים, לעלות אותם על שולחן מלכים והדברים היו יוצאים ברורים ומחוזרים כשמלה.

הנה, כל השנים ששימש בין כר"מ בישיבה קטנה ובין כראש הכולל, והוא עסק תמיד בשתי הלימודים בין של היש"ק ובין של הכולל, וכפי שסיפר שיש לו הכרת הטוב גדולה לזקני הגרצ"ש גרוסברד זצ"ל שכאשר מרן הרב מפוניבז' זצ"ל ביקש ממנו לעבור לכולל פנה הג"ר שרגא לרב שחבל שהישיב"ק תפסיד את רבינו, ואכן הסכים הרב שבבוקר ימשיך בהגדת השיעורים בישיב"ק ואחצ"ה הוא יהיה בכולל, וסיים רבינו שבזכות ר' שרגא הוא זכה להמשיך לעסוק בשיעורים במסכתות נשים נזיקין וגם במסכתות שנלמדות בכולל [שהוא מחזור של י"א שנה, המסכתות שאינם כללות במחזור הישיבה]. ואכן רבינו זצ"ל מחד גיסא היה ראש ישיבה עוסק ושולט בנשים נזיקין בשליטה מדהימה כל הסוגיות עם כל ה'רייד' המקובל בישיבות עם הבנה ודרך לימוד ישיבישע'ה, ומאידך גיסא כראש כולל עסק ואמר שיעורים במסכתות שלומדים בכולל בין במסכתות מסדרי מועד בין במסכתות ע"ז חולין או פרק איזהו נשך וכן בסדר קדשים והכל מתוך שליטה מדהימה.

ומלבד כל זאת גם בשנים שכהן כר"מ בישיב"ק הוא לא הסתפק במה שלמד לצורך השיעורים אלא הוא עסק רבות בעוד ועוד מסכתות בכל מקצועות התורה, עסק רבות בסדר קדשים עם ת"ח מופלגים והיה יחיד מיוחד במינו בסדר קדשים, רבינו מסר במוצ"ש כל שבוע שיעור בתורת כהנים על הסדר, ואמר שתי מחזורים של שיעורים על כל התו"כ. מי שמע כזאת? מי פעם שמע על שיעור בתורת כהנים על הסדר? הרי בתו"כ אפשר לעיין רק כאשר עוסקים בסוגיות שבקדשים ואז לראות את הדרשות שבתו"כ, אבל ללמוד על הסדר?? ורבינו מסר ע"ז שיעור בעיון על הסדר! וספרו הגדול על מסכת זבחים יעיד במקצת, וגם לאחרונה ממש לפני האישפוז בחורף שנה שעברה בעת שלמדו בכולל מסכת מנחות התבטא בפני בצער אני עדיין לא זכיתי לסדר את הספר שלי על מנחות. ובעת שגמרו בכולל את מסכת בכורות התבטא בערגה לאחר שיעור כללי יש עוד כמה שנים עד שילמדו עוד פעם "קדשים" בכולל.

רבינו יגע טובא על הספר זבחים כשהיה כבר בגיל זקנה בזמן שלמדו בכולל זבחים, הוא יגע בזה יגיעות טובא יגיעה אחר יגיעה מסר שיעורים בכולל ובביתו כתב ומחק וחזר וכתב ניפה ניפוי אחר ניפוי סולת נקיה, נתן לכמה מהת"ח שבכולל שיעברו על הספר בשבט ביקורת וצוה עליהם שלא לשאת לו פנים.

וכאשר למדו לאחרונה זבחים בכולל שאל אותי רבינו האם הם מכירים את ה"דרי בענדר" (-ולשת החלקים) על זבחים, וכנראה שבעונה לא רצה לומר להדיא האם מעיינים באילת השחר על זבחים, ושמת מאוד שמעינים בזה. ובהזדמנות שדנתי קמיה בסוגיות שבזבחים והזכרתי את האילה"ש על זבחים ושבחתי את זה, רבינו לא הסכים לקבל שבזבחים סתם אלא התעניין ממה אתה מתפעל אמרתי לו שלענ"ד המיוחד בספר על זבחים שעד עכשיו היה רק בריסקע'ר תורות וחזו"א על זבחים והראש ישיבה עשה ישיבישע' תורה על זבחים, רבינו הרהר קמעא והסכים באומרו נכון. [נה חלק ממידת ההשתוות של רבינו, אצילנו מידת השתוות הוא לקבל בזיונות ואצל רבינו ראינו תמיד שזה גם להיפך לקבל כבוד, הוא קיבל כבוד כאילו זה לא נוגע אליו, הוא היה יכול לספר דברים אודותיו כשהם לתועלת כאילו הוא מדבר על אדם אחר, או כאשר היה נשאל דבר שקשור אודותיו אם זה היה לתועלת וכדומה הוא לא היה מתחמק בענוה מזויפת אלא הוא היה מאשר בתבנית נכון בהטעמה מלרע אשרי עין שמעה זאת].

ומן הראוי לציין שיש לרבינו מערכה עצומה בענין לשמה בקדשים עם שבע קושיות חזקות על היסוד של מרן הגר"ז, אבל רבינו סירב להדפיסו בצורה באופן שמקשה ומפריך את היסוד של הגר"ז, ומה עשה, פירק את המערכה,

והדפיס בכל מקום שהיה לו משם קושיא על דברי הגר"ז בסגנון של הערה על דברי הגר"י!!! [כשרצו להוציא לאור את חידושי רבינו הגר"ח עם גליונות של האחרונים סירב רבינו וטען שיש בזה חוסר דרך ארץ, הרי מי עושה את כולם ללמדנים? ר' חיים! ועכשיו עם הכח הזה רוצים "להלחם" בו, ולא נתן להם בשום אופן את הגליונות שלו. ואחרי שיצא עבר על הגליונות והתבטא לא נורא אף אחד לא מצליח באמת "להלחם" עם ר' חיים].

ובנוסף לכך יש לציין את השליטה המדהימה שלו בסדר טהרות, ובכולל הוא מסר במשך יותר מארבעים שנה שיעורים בסדר טהרות לע"נ מרן הרב מפוניבז' לפני קבוצה מצומצמת של האריות שבחבורה, בשנה הראשונה מסר כל יום ולאחמ"כ מסר בכל יום רביעי והספיקו ללמוד את סדר טהרות כמה וכמה פעמים בעיון. [ולאחמ"כ היה אומר קדיש דרבנן לע"נ הרב זצ"ל].

ואפס קצתו זכינו לראות בשיעורים בתורת כהנים שמסר שיעורים גם בסוף פרשת שמיני ופרשיות תזריע ומצורע שהם כוללים את כל סדר טהרות, ורק מי ששולט היטב ומונח בעומק הענינים יכול למסור שיעורים בתו"כ שהם ראשי פרקים לעניני נגעים ואהלות.

וגליונות הספרים בביתו יוכיחו שעל רוב רובם של הספרים בכל התחומים והנושאים ישנם גליונות בכת"ק וגם על ספרי אילת השחר יש הרבה גליונות בכת"ק. הוה אומר שעסק ויגע בכל התחומים והמקצועות בעיון עמוק. [ועצה טובה קמ"ל, רבינו נהג לציין בכריכה בצד ימין בכל ספר שכתב גליונות את ציון הדף היכן כתב גליון כדי שלא יאבד ויהיה קל למצוא, וכמו"כ ידיעות חשובות ומענינות שנחפז לו לדעת היה מציין במקום הנ"ל. ואגב, בכל ספר אילה"ש ימלא פי ושאר ספריו שיצאו לאור היה כותב רבינו את שמו על הספר ומציין את תאריך קבלת הספר מהדפוס להודות לקב"ה].

בשיטת הלימוד שלו יש לציין שהוא היה גם תלמיד של מרן הגר"י וגם תלמיד של מרן החזו"א שהם כידוע שתי דרכים שונים ונפרדים בלימוד, והוא ברוחב דעתו הצליח לשלב בין השתיים, וכפי שהוא עצמו אמר שכאשר עלה מרן הגר"י לארץ ישראל ולא אסתייע מילתא שהוא ילמד בשיעור של מרן הגר"י, שזה היה לטובה שכך הוא הצליח להכיר גם את שיטת הלימוד של החזו"א. ומי שמתבונן בזה מבין שבשביל לשלב בין שתי שיטות הלימוד צריך לא רק כשרון מיוחד אלא בעיקר גם בקשת האמת בצורה מיוחדת במינה.

ומלבד זה הוא הצטיין במיוחד בחלק של לימוד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא שהוא חלק שונה לחלוטין מהחלק של הלומדים' והדרך שלומדים בישיבות, עשרות בשנים היה מוסר שיעורי ככולל ביום ש"ק בהלכות, ומופלגי האברכים ככולל למדו ושימשו אותו בחלק בהלכה ובלמוד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא וצמחו לגדולי ההוראה כהגר"צ פלמן הגר"פ שריבר הגר"י הכהן רוט זצ"ל, ועוד. וגם מרן הרב שך היה מפנה את טובי הלומדים שבכולל לעסוק עם רבינו בסוגיות של הלכה באומרו שאיתו אפשר לדבר בכל סוגיא. כל ימיו הכריע בהלכות בכל ארבעת חלקי השו"ע בין באו"ח ויו"ד, עם כל החשבונות וצירופי כל השיטות, זכינו לראות עין בעין את שליטתו המדהימה בהלכות תערוכות ובר"ח עם כל הש"ך והט"ז בעומק העיון והחשבון, שנים רבות היה מורה לרבים הלכה למעשה בהלכות טהרה. ובין בחו"מ כפי שידוע שמרן החזו"א רצה למנותו כדין מומחה ביחד עם מו"ר מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל, ודבר מיוחד במינו זכינו לראות איך שהוא שלט בהלכות מקוואות החמורות עם כל הנו"כ והחזו"א, ובפרט בשנים האחרונות בעת שהגרמ"י שניידר שליט"א התמנה על ידו לרב אחראי על כשרות המקוואות באה"ק, את כל השאלות הקשות והמסובכות ביותר בהלכות מקוואות היה מעלה על שולחן רבינו והוא הכריע בהם הלכה למעשה בחמורות שבחמורות כזקן ורגיל. ופעמים רבות היה מכריע בשאלות למעשה עפ"י סברא, מי יכול לפסוק הלכה למעשה מתוך סברא? רק מי שלמד היטב את כל הסוגיא עם כל שיטות הראשונים והאחרונים עד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, לו יש את המשקל לדון ולהכריע עפ"י משקל הסברא להיכן הדעת נוטה. היה לו סברא של פוסק הלכה מובהק. בהלכות ריבית החמורות התבטא שהוא חולק במקום אחד על האגרות משה [ובנוסף בעוד ענין נחלק עליו להלכה], מי יכול להעמיד את עצמו כבר פלוגתא לאגרות משה? רבינו חש וידע בנפשיה את גודל כוחו בהלכה למעשה עד כדי לחלוק על האגרות משה.

וכבר התפרסם העובדה שבאסיפה של גדולי הדור שדנו בעניני צדקה הכריע מו"ר מרן הגר"ש ואזנר זצ"ל איזה הכרעה ורבינו זיע"א חלק עליו והביא שו"ע יו"ד ח"ג ודפדף בו, וכדרכו בכל הגמרות והספרים שהיה מדפדף הוא היה מדפדף מלמטה ולא מלמעלה! הוא לא חיפש לפי הכותרת וציון הדף שבראש הגליון אלא לפי המילים שבסוף העמוד, בינו נא זאת! וזה היה שלא רק במסכתות הידועות ובחלקי השו"ע שיד הכל ממשמשת בו אלא אפילו ביו"ד חלק ג' וכדומה!!! ותיכף ומיד פתח והראה שבהגהות בית הלל כתוב כפי דעתו, הרב וואזנר יצא בהתפעלות משליטה מדהימה זו בהלכות שאין יד הכל ממשמשים בהם. ועובדה הוה לפני כשנתיים שנכנסו אל רבינו לשאול שאלה קשה הלכה למעשה שהוצרכה הכרעה הלכתית בדיני נפשות, ורבינו הכריע כהרף עין

וחרץ גורל נפשות כדת של תורה. לאחר שיצא השואל ונשארת עם רבינו בחדר התחיל רבינו להתמרמר על עצמו בגודל ענותנותו מה אני פוסק בדיני נפשות, וכו' וכו' אבל כאשר הזכירו לו הרי לראש ישיבה יש שימוש חכמים וסמיכה מר' שמחה זליג מיד קיבל דבר זה והסכים עם זה. והרי רבינו זכה כידוע לשימוש חכמים מר' שמחה זליג כשהיה בחור צעיר ומוזה הוא הגיע לגדלות עצומה בהכרעת ההלכה אפילו בדיני נפשות החמורות.

בין השיטין היה ניכר שהשקיע הרבה בידיעת המנהגים וטעמיהם, והענינים שבהם, היה לו בקיאות עצומה בספרי האבודרהם וכדומה לדעת כל מעשה וכל מנהג ואת עניני נוסחאות התפילה וכדומה. ואת גדלותו ובקיאותו ב'אותיות הקטנות' ובספה"ק, וידוע שמרן הרב מפוניבז' ביקש ממנו לקדש את הבית החיים כפי הענינים המופיעים בספה"ק. [ואגב כדאי לציין את הבקיאות שלו בספר הברית].

ועל כולנה הוא היה "בעל הלכה" ומחמיר ומדקדק במצוות, הוא התעסק הרבה בעניני ההלכה ודקדוקי המצוות למעשה כעירוב ומעשרות והשקיע רבות בחומרות בארבעת המינים והיה יחיד מומחה לרבים בזה במשך עשרות שנים, באפית מצות כדרך מרן הגר"י, ועוד ועוד, ודרכו של עולם שאותם ת"ח העוסקים בחומרות ובדקדוקי המצוות הם שקועים בזה ראשם ורובם במשך כל ימי חייהם, ואין ראשם פנוי לעסוק בחלקי התורה האחרים בשקיעות עצומה. ואילו אצל רבינו זיע"א היה שילוב מדהים בין בעמל התורה בכל מקצועות התורה ובין בעסק בקיום למעשה בהתמסרות מיוחדת במינה.

וצריך להוסיף ולהתבונן פלא ע"ג פלא הרי מלבד גדלותו העצומה בתורה כאחד מגדולי הדורות האחרונים, הוא השקיע את חייו בעבודת ה' בקיום המצוות מתוך "עבודת" עפ"י דרכו של בעל הפרד"ס בספר אור השנים, ולזיכוי הרבים התעסק רבינו בההדרת הספה"ק מחדש, והרי העיסוק בתפילות וכוונת השמות והברכות הוא עיסוק מרכזי בחיים, ורבים מגדולי בעלי העבודה השקיעו בזה את תמצית החיים שלהם וזה עפ"י רוב ע"ח הגדלות והעמקות בתורה. וכן בעניני המוסר והאגדתא הרי הבקיאות שלו בסוגיות אגדתא היתה מדהימה, הוא היה יכול לצטט כל מיני אגדות בש"ס בלשונם ובמדרשים לא ידועים שזה חזון בלתי מצוי אפילו אצל ת"ח מופלגים, בקיאותו העצומה ועיסוקו בספרים הקדושים בספרי יראה ועבודה, והכל מתוך עומק ההבנה ועריכת מערכות בענינים אלו. והרי עפ"י הרוב אותם המתעסקים בעניני אגדה הרי זה ע"ח הגדלות בתורה, ואילו אצלו זה רק הוסיף לשלימות. ומי מדבר מעיסוקו וגדלותו בתורת הח"י, שמבין החרכים היה ניכר גם לפעוטי ערך בכמה וכמה הזדמנויות שראשו מגיע השמימה בגדלות עצומה ועמוקה, אך כבוד ה' הסתר דבר.

זאת ועוד הוא השקיע טובא בקיום המצוות ועשיתן בשלימות ובחביבות, כל מצוה וכל הלכה קיים בשלימות ובדקדוק ולפי כל השיטות, חישוב וערך מערכות איך לקיים כל מצוה בשלימות, ורבו בזה הדוגמאות לאין ספור כמנין המצוות שעשה וקיים כל ימי חייו. וגם היה מחשב בכל פעולה ובכל עשיה כמה מצוות מקיימים בזה. ומאידך הריחוק מכל חטא ועון ומכל שמץ של נדנדו ופקפוק בין במעשה ובדיבור ובין באכילה דקדק והחמיר בירר וליבן וטרח רבות לדעת בכל דבר מאכל ותורפות וכדומה את הכשרות של הדבר עד הסוף. ואמר שמרן הגר"ח זצוקלה"ה החמיר באיסורי שבת בכל השיטות אפילו אלו שלא נפסקו להלכה כגון שלא הזיז כסא מחשש עשיית אוהל, אבל בקום ועשה לא שייך לעשות ולקיים את כל השיטות כי אין אנחנו מספיקים.

ומי יתנה את חביבות המצוות שלו, מה נאדר המראה לראותו שש ושמה בכל רגע ורגע שישב בסוכה, הקפיד להיות כל הזמן בסוכה ולא לצאת ממנה רק כפי הצורך, ואפילו בשנה האחרונה בהלו נרו על ראשו ישב כל הזמן בסוכה וכשיירד גשם כיסו את הסכך ולאחמ"כ דרש כל הזמן לחזור לסוכה. אבל יתירה מזה החביבות שלו במצות מצה, הרי כידוע וכמובן היה קשה לו העיכול של המצות ולא פעם סבל כאבים ויסורים ונזקק לעזרה רפואית, ואילו הוא היה יושב שש ושמה על כל כזית מצה שאכל, [וכשעשו לו את הטיפול הרפואי בחנוכה שנה שעברה מיד דאג מה יהיה עם כזית מצה, וחפץ ה' עלתה בידו] ובשביעי של פסח אחרי שגמר את הסעודה שלישית כמנהג הגר"א התחילו להתאונן כמה חבל שכבר עבר פסח וא"א יותר לקיים את מצות אכילת מצה, וזאת בעודו עפ"י רוב סובל יסורים קשים מאוד מחמת העיכול של המצות.

ודבר זה נפלא עד למאוד הרי עפ"י רוב אותם שמשקיעים את מעיינם בעבודת קיום המצוות כראוי ובחביבות והם חיים את זה ועושים "עסק" מכל קיום מצוה עפ"י הרוב ה"ז ע"ח הגדלות בעמלה של תורה בעומק העיון ובגדלות בתורה, ואילו אצל רבינו הרי הפלא ופלא לא רק שלא גרע אלא שזה הוסיף כתר של שלימות בתורה ובעבודתו.

ובנוסף לכך הרי רבינו זיע"א היה חסידא פרישא קדישא והשקיע רבות וכחות עצומים בחלק העבודה הן בעבודת התפילה, שאמנם אין לנו בזה שום השגה, אבל צריך להזכיר את מה שזכינו לראות תדיר את צורת עבודת התפילה שהתפלל ובירך כל תפילה וכל ברכה מתוך כבוד ראש ולא כמלמודה, כל תפילה היה מתפלל מתחילה ועד הסוף מילה במילה מתוך הסיודר בסיודר

אבל בתחילת שימושי אצל רבינו הבנתי מיד את פשר הדבר, כשאדם לומד סוגיא ורוצה כמובן להבין, הרי מיד כשהוא מבין אפילו אם זו הבנה שטחית ו"מלמעלה" הוא מסתפק בזה, וכך גם הלימוד גם בשאר ההכמות לומדים ומבינים ודי, אבל הלימוד לשמה הוא לא מסתפק בהבנה שלו שהבין בהתחלה, אלא הוא ממשיך להתעמק ולפלפל לחדור לעומק הסוגיא, ומדוע הוא עושה את זה והרי הוא כבר למד והבין, אלא זהו הלימוד לשמה בגלל שזה תורתו של הקב"ה בגלל שהקב"ה נתן לנו את התורה וצוה לנו ללמוד את התורה, בגלל שהוא אוהב את התורה הקדושה, ואם כן אנחנו לא לומדים כדי שאנחנו נבין אלא כי זה רצון הקב"ה. ומי שלומד בצורה כזו הוא מוסיף עמל ויגיעה להוסיף לקח ופולחן, זהו תורה לשמה.

מי שלומד באופן זה אין אצלו הבדל בין סוגיא מעניינת ועמוקה לבין סוגיא שאין בה כ"כ מה להעמיק, אין אצלו הבדל אם זה סוגיא של שקלא וטריא או סוגיא של דרשות וכדומה. כי מי שלומד בהתאם לרצון שלו בהתאם להבנה שלו הוא מחלק ומבדיל בין סוגיות לסוגיות, אבל מי שלומד תורה לשמה לא שייך שיהיה בעיניו הבדל בין סוגיא לסוגיא בין ענין לענין.

ובאמת לאחר זמן שאלתי את רבינו זי"ע מדוע כל הלומדים בזמנינו לא נחשבים לומדי תורה לשמה, הרי תורה שלא לשמה הוא הלימוד על מנת שיקראו רבי או על מנת לקנטר ויש שיטה שלומד בשביל פרנסה, ואילו רוב לומדי התורה בזמנינו לא לומדים בשביל פרנסה ולא בשביל שיקראו להם רבי, וא"כ נמצא לכאורה שכולם לומדים תורה לשמה. ענה לי רבינו תשובה עמוקה מאוד כולם לומדים בשביל ש'אני' יהיה תלמיד חכם בשביל ש'אני' יהיה למדן בשביל ש'אני' יבין את הסוגיא, א"כ לומדים בשביל עצמינו ולא לומדים לשמה. ובזה הסביר שכידוע החזו"א קיבל ע"ע ללמוד כל ימיו תורה לשמה, ואכן זה מה שרואים בלימוד של החזו"א הוא לא למד רק סוגיות מסוימות שמעניינות אותו סוגיות שהוא רוצה להבין, אלא הוא לא הזניח שום נושא ושום סוגיא ושום חלק בתורה, גם דברים שאין השכל נהנה מהם (כמש"כ בקובץ אגרות), הוא למד וחזר עוד פעם ועוד פעם את הסוגיא הוא חזר וחישבן שוב ושוב את מהלך הסוגיא את ההור"א ואת המסקנא את הנפק"מ בין תירוצי הגמרא וכן הלאה. זה תורה לשמה שלומדים בשביל ללמוד את התורה ולא בשביל שאני יהיה ת"ח ואני יהיה למדן, עכתוד"ק.

ככל החזיון הזה זכינו לראות אצל תורתו של רבינו, תמיד כשהיה ניגש לסוגיא לכל גמרא שכבר למד ולימד וחזר עליה מאות פעמים, הוא היה מתחיל ללמוד כאילו מחדש היה קורא תיבה אחר תיבה בהטעמה ובהבוננות ובמחשבה, מנסה להבין ומתעכב על כל פרט ופרט שבסוגיא, ואפילו על פרטים קטנים כגון על השם של בעל המימרא. כי הלימוד תורה לשמה הוא עמל ויגע ורוצה להבין כל דבר על בוריו עד הסוף ולא מסתפק במה שהוא כבר יודע ומבין משכבר הימים.

והדבר היה בולט במיוחד ביסודות למדניים שונים שרבינו עסק בהם שנים רבות, וכבר הניח בהם יסודות ברורים ואיתנים עם ראיות חזקות ומוצקות כדרכו. ולמרות זאת הרבה פעמים היה פתוח את הענין מחדש, ומתחיל שוב לחקור ולהסתפק ולנסות להביא ראיות, ולא הסתמך על מה שכבר מונח אצלו יסודות קבועים וברורים. זה לימוד של תורה לשם תורה ולא לשם שאני מבין ושאני למדן, כי הלימוד בצורה זו הוא כבר מסתפק במה שהוא יודע ממה שהוא חידש מקדמת דנא. [וזה נובע גם מהנקיות העצומה שלו והחתימה לאמת המוחלטת שאינה נושאת פנים, בלי שום נגיעות היה פעמים שהראו לו הרי כבר כתוב באילת השחר כך וכן, והיה מגיב נכון כך כתוב בספר אבל עכשיו אני לא מבין את זה].

ועד כדי כך שלפני שנתיים כשלמדו בכולל זבחים ורבינו למרות חולשתו הגדולה בתקופות אלו היה "אוחז" עם הכולל, וכשדן עם החברותא הגרמ"י שניידר שליט"א אודות חידוש שלו בסוגיא דנשפך הדם (דף כה ע"א) חזר רבינו על הדברים והוסיף שלפני שתי מחזורים אברך פלוני התווכח איתו ע"ז ולא הסכים לחידוש. בינו נא זאת, מלבד הזכרון העצום יש בזה מבט עמוק לחתימה לאמת לאמיתה של תורה, הרי החידוש היה מוצק בעיני רבינו והדפיסו בספר, והאברך לא הפריך אותו, אבל אצל רבינו מונח שבחידוש הזה יש איזה שהוא סיכרא זה לא "גלאט" לגמרי כי אברך מהכולל התווכח ע"ז ולא הסכים עמו.

הלימוד תורה לשמה בצורה זו אין לו קביעות מסמרות אני "בריסקער" וצריך ללמוד דוקא בצורה כזו ולשאול רק כך ולתרוץ רק באופן מסויים, אני 'חזון' - אישניק' ולומד דוקא בצורה מסוימת ולא בצורה אחרת, אלא הוא לומד את התורה להוסיף לקח ופולחן בכל פעם מחדש בלי שום הנחות מוקדמות ובלי שום קביעות של שיטות לימוד מיוחדת. ואכן התבטא על עצמו שהוא מודה לקב"ה שהיה לו אפשרות לקבל תורה גם ממרן הגר"י וגם ממרן החזו"א ולא להצטמצם בשיטת לימוד אחת. אצלו היה שלימות מיוחדת הרבה פעמים היה מקשה ומתרוץ בנוסח בריסק' מובהק ובמתיקות מיוחדת בריסק' בין בשמעתתא ובין באגדתתא כבריסק' מובהק ובמתיקות מיוחדת במינה, ומי מדבר על יראת הכבוד וההתבטלות לאור קדושת תורת רבותינו הלוויים צוקללה"ה, ומאידך היה מתעמק בסוגיות כנוסח החזו"א, וכל זה נובע מהחתימה לאמיתה של תורה ולא להסתפק מה שאדם מבין בשכלו גרידא.

עם כוונת השם, גם את השש זכירות ואני מאמין היה אומר מתוך הכתב. הקפיד לומר קרבנות לפני התפילה וא"ל שלאחרונה שיש ריבוי אנשים ושיעורים והוא לא מספיק לומר קרבנות עכ"פ הוא מקפיד לכל הפחות לומר את פרשת העקידה ופרשת התמיד לפני שחרית, כל הזכרת השם היתה מתוך כבוד ראש, כל ברכה בדרך עם כובע עליו, ובתפילתו הזכיר את מש"כ המשנ"ב (ס"ז ע"ד) שהר"ש מקינון אחרי שהשיג את כל ההשגות והכוונות התפלל כתינוק בן יומו המתחטא לפני קונו.

וגם לקטני ערך היה נראה בעינים, זכיתי שאבדלחט"א לעמוד לידו בתפילה והרבה פעמים כשהתחיל שמו"ע התבוננתי בעמידתו לפני מלכו של עולם כי תורה היא וללומדה אני צריך, והיה נראה בחוש איך שבברכת אבות הוא מתאמץ מאד וענן של מתח פרוס על פניו הטהורות ומיד כשגמר מגן אברהם היה ניכר עליו אותות של רגיעה. רווחה הדעה בין בני הבית שכרגיל רבינו מתפלל שמו"ע בזמן קצוב פחות או יותר, אבל לפעמים הוא מאריך בשמו"ע וזה סימן שהוא חלש ולא מרגיש טוב והמאמץ של הכוונה בשמו"ע מכביד עליו ודורש ממנו כוחות עצומים, ולכן זה אורך לו יותר זמן. וככל שהיה חלש יותר כך השמו"ע שלו התארך יותר זמן. ופעמים כשהיה חלש מאוד הרי אדרבה הוא היה נוהג לעמוד כל התפילה (- בתפילת מעריב) בשביל להתאמץ בכוונה.

מי יתנה את קבלת עול מלכות שמים בקריאת פסוק ראשון של שמע, עפ"י רוב רבינו היה מכסה בידי את העינים וקורא פסוק ראשון בריכוז עצום, ופעמים שלפני אמירת פסוק שמע ישראל היה מאהיל בידו הקדושה על עיניו הטהורות ומאמץ את העינים עיניו הטהורות כמו שבלטו מחוריהן בריכוז עצום וכוונה עצומה בראית אותיות השם הקדוש והנורא וקבלת עול מלכותו יתברך בשלימות גמורה.

וגם זכינו לראות איך שהוא מתאמץ לעמוד אפילו בחזרת הש"ץ או בקדיש והיו פעמים ששש כוחו ולמרות זאת בשארית כוחות התאמץ מאוד לעמוד, ופעם מתוך חולשה נשען על הסטנדר בזמן חזרת הש"ץ, ומרוב המאמץ רעדו ידיו על הסטנדר. בתקופה האחרונה לפני חנוכה שנה שעברה שגברה חולשתו מאוד הוא ישב בחזרת הש"ץ אבל בקדיש לפני אמירת יהא שמייה רבא זינק כארי ממקומו באחת כדי לעמוד בעניית איש"ר. ואפילו בעת שהיה בביה"ח בחנוכה התאמץ מאוד לעמוד בברכות של הדלקת נ"ח.

גם אמירת קדיש יתום שהיה אומר כל פעם בקביעות בסוף התפילות לעי"נ הוריו ובני משפחתו שנעקד"ה ולא היה יודע את יום ה'א"צ המדויק שלהם [וגם היה נותן בקביעות לפני כל תפילה פרוטות לצדקה לעי"נ], לא נאמרו בשיגרה ולפעמים היה מדגיש בבקשות שונות שבתוך הקדיש. ונורא היה בחודש אלול תשע"ו שהדגיש בבקשה "וחיים טובים ע-ל-י-נ-ו ועל כל ישראל".

וזכה רבינו במשך השנה האחרונה שהתגדל והתקדש שמיא רבא וראו כולם בחוש את גודל כח התפילה, בכל פעם שהיתה הרעה במצבו והגיע עד שערי מות וכולם התאמצו בתפילה זכינו והתקבלה תפילת רבים ויצא ממות לחיים, עד שהרופאים התבטאו שזה ממש כתחית המתים. [וכאשר נגזרה הגזירה זה היה בחטף בשעה שלא הספיקו להתפלל].

כמו"כ הרבה בטהרה במקואות בעודו מעורר השחר בשעות שלאחר חצות הלילה, וגם הרבה כידוע בצומות ובסיגופים. וידוע שדרך בעלי העבודה שזה עפ"י רוב ע"ח הגדלות בתורה, וכידוע שאדונינו הגר"ס ראה פעם קבוצת לומדים הלומדים בדרך של "לשמה" התבטא ואמר 'לשמה' אני רואה אבל 'תורה' אני לא רואה כאן. וממור"ר רבינו זי"ע א"א שמעתי כמה פעמים אזהרות שלא לעסוק הרבה בתעניות וכדומה כי זה מפריע לשטייגען בלימוד, והביא ע"ז דוגמאות, והתבטא: אשתו של הגר"א צמה מערב שבת לערב שבת אבל הגר"א עצמו אכל, כי מי שמתעסק בתעניות הוא לא יכול להיות ת"ח. [ובהזדמנות הוסיף שבדורות הקודמים היו כאלו שצמים מער"ש לער"ש ואמר בדורינו אני יודע על אחד שנוהג כך...], אבל אצל רבינו ראה ראינו שלמרות שהשקיע רבות בחלק העבודה והצדקות והצומות והסיגופים זה לא היה בכלל ע"ח השטייגען והגדלות בתורה, לא בחולשת הגוף וגם לא בזה שאדם מוגבל ומי שהוא משקיע רבות בחלק העבודה הרי עפ"י רוב זה ע"ח הגדלות בתורה ומפריע מאוד לעליה בתורה.

זה סוגיא עמוקה שאומר דרשוני וחיו לדעת את הדרך אשר ילכון המסילה העולה בית ק-ל, איך אפשר לשלב כחא מתא גדלות עצומה בתורה בכל המקצועות ומצד שני להיות "עובד" ו"בעל עבודה" מדקדק במצוות חסידא פרישא קדישא, ובכל תחום להגיע לגדלות עצומה ושלימות נדירה.

ואנסה להעביר את התחושה וההרגשה שהיה תמיד סביב תורתו של רבינו זי"ע, והסבר התופעה המופלאה הזו.

ידוע מה שכתב הנפש החיים (שער ד) שענין של ת"ת לשמה אינו ענין של דביקות אלא להוסיף לקח ופולחן, והדבר לכאורה לא מובן מדוע זה נקרא תורה לשמה, הרי כל לימוד לומדים בשביל להבין, ולהבדיל א"ה גם את שאר החכמות לומדים מתוך מטרה להבין ומתעמקים ורוצים להבין, וכך גם בלימוד התורה לומדים בשביל להבין, ומדוע הלימוד להוסיף לקח ופולחן נקרא תורה לשמה.

ויותר מזה, הרי לרבינו היה שיטת לימוד עמוקה ומיוחדת במינה, כל מי שאי פעם שמע ממנו ד"ת קושיא תירוץ שיעור, וכ"ש המעיין בספריו יראה מהם שצורת הלימוד שלו היא מעמיקה במיוחד ובצורה ייחודית, [ניתן לומר שלא שייך במציאות שאדם יקשה או יתיר ויגיד כוונתי בזה לאילת השחר, דרכו בלימוד ייחודית במינה]. מי שיש לו דרך ייחודית בלימוד דרכו ללמוד רק לפי דרכו ושיטתו, והוא מסתפק בקושיות והערות שלו הוא הולך רק "במהלכים" שלו. אבל אצל רבינו ראינו מידה אחרת הוא למד ויגע ושלט היטב בכל ה"רייד" הישיבתי, ועל כולנה גם הוסיף עיון אחר עיון עמוק עמוק בדרכו הייחודית.

כי מי שלומד בכזו צורה של תורה לשמה הוא לא לומד רק כפי שהוא מבין כפי נטיית ליבו, אלא הוא משעבד את עצמו אל התורה, הוא עוסק בכל תחום ובכל מקצוע בתורה עד הסוף, כי הוא לומד בשביל להבין את תורת ה', ולא בשביל שהוא מבין שהוא מוצא ענין במקצוע פלוני שבתורה. זהו פשר החזיון שאצל רבינו ראינו שלימות נדירה בכל תחום שבתורה ושלטיה מוחלטת בכל מקצועות בתורה, בין בנשים נזיקין בין בקדשים וטהרות בין בחלקי ההלכה ולאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, כי כאמור הלומד ע"מ להוסיף לקח ופלפול הוא עמל ויגע בכל חלקי התורה בשוה.

[ומידי דברי אודות הלומד תורה לשמה של רבינו יש לציין שהתנא ר"מ מונה את המעלות שזוכה הלומד לשמה הרי המעלה האחרונה והעליונה ביותר הוא מוחל על עלבונו. הבה נתבונן, מדובר בלומד תורה לשמה שזוכה לדברים הרבה ונותנים כח וממשלה ונהנין ממנו עצה ותושיה וכולי וכולי, והיינו שכל בני דורו רואים בחוש את גדלותו, ולמרות זאת עדיין ישנם כאלו שהם מעליבים במלאך האלוקים והוא מוחל להם...].

כך ניתן להבין את התופעה המופלאה שלמרות שרבינו השקיע רבות בחלק העבודה והתפילה הצומות והסיגופים והפרישיות, כל זה לא היה על חשבון גדלותו בתורה בעומק העיון כאחד מגדולי הדורות האחרונים, כי כאמור אצל רבינו זכינו להבחין שלמד תורה לשמה דהיינו להוסיף לקח ופלפול, הוא שיעבד את כל כולו לעמל התורה עד עומק ההבנה והשלטיה בכל חלקי התורה. כי מי שלומד לפי נטיית ליבו ולפי מהלך נפשו הוא מצומצם ומוגבל, קשה להיות גם "עובד" ובעל עבודה ומדקדק במצוות וביחד עם זה להיות גדול בתורה, אבל הלומד תורה לשם תורה אין אצלו הגבלה בגלל שאר התחומים שבעבודת ה', כל דבר הוא למד ועמל ויגע עד הסוף ומוסיף לקח ופלפול. ולכן למרות שהוא נידד שינה מעיניו כל ימיו בצורה מופלגת מאוד מאוד, והיה עייף בצורה נוראה מחסור השינה שלו הוא התגבר על זה, ועמל בתורה בכל כוחו ובאיכות עצומה, ורק לפעמים נדירות היה מרכין את ראשו וניס ולא נים ל-2 דקות בערך ומיד מתגבר בעמלה שלתורה ובמסירת השיעורים בלי שום רושם של עיפות וחולשה.

ומכאן אנחנו יכולים לפסוע פסיעה קלה אל הקודש פנימה במה שרבינו שאף כל ימיו להיות מרכבה לשכינה, וכבר נשאל רבינו מה הכוונה מרכבה לשכינה והשיב תסתכל בב"ח ס' מז. ששם הוא כותב דברים נוראים שכוונת הקב"ה שנתן את התורה לישראל שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמותינו וגופינו ברמ"ח מ"ע ושס"ה וקדושת מקור מוצא התורה, וכדי שתדבק נשמותינו וגופינו ברמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת, והעוסק כן הוא מרכבה לשכינה והיכל לשכינתו ית' ובקרבם ממש קובעת השכינה את דירתה ויש קישור בין פמליא של מטה לפמליא של מעלה, ע"ש באריכות. אמנם אין לנו הבנה בזה, אבל מי שלומד לא בשביל עצמו לא בשביל ש"אני" יהיה למדן ש"אני" יהיה תלמיד חכם אלא בשביל רצון הקב"ה בשביל התורה עצמה הוא זוכה להיות מרכבה לשכינה והיכל השם.

חסידי פרישא קדישא

כשבאים לדבר אודות הפרישות שלו הרי עמוק עמוק מי ימצאנו מי שלא שייך לזה לא יכול לדבר ע"ז, אבל הנסתרות לה"א והנגלות לנו ולבנינו עד עולם. צריך לדבר עכ"פ על מה שהיה נגלה כדי שיהיה תועלת ואיזה לימוד לנו ולבנינו עד עולם.

ויוחת הדעה בין רבים וטובים שלא כדאי לדבר ולהאריך בנושאים אלו כי אנחנו לא שייכים לזה אנחנו לא מסוגלים לזה, ומי שרצה לחקות אותו בזה זה עלול רק להזיק. אבל האמת היא שמי שזכה לעמוד בחצרות בית ה' והתבונן ולמד את הסוגיא הזאת, הרי אדרבה יש לכולם מה ללמוד מזה, אכן אנחנו לא מסוגלים לחקות את רבינו אבל נתבונן היטב בסוגיא ונלמד מזה תוצאות חיים. אמנם רבינו נהג כל ימיו בפרישות עצומה אבל הוא לא דיבר על כך בשיחות לא חניך את ביתו אחריו בזה ולא הדריך את התלמידים בדרך זו, כך שא"א לנו להבין את עומק הענין שבזה, ומוטל עלינו להתבונן במה שראינו בעינינו ומה שזכינו להתבונן בד' אמותיו בתוך מחיצת הקודש.

זכינו לראות גוף קדוש גוף זך ומזוכך כחש בשרו מצומצם וסיגופים כל עצמותיו תאמרנה זוך וזיכוך, ורוח של טהרה מיתמר ועולה בדל"ת אמותיו. ראשית כל הצומות, במיוחד בנשים עברו הרבה בצומות שנים רבות לא היה אוכל ולא שותה בכלל כל יום עד הצהריים, ומלבד זה היה צם בימי שני

וחמישי בר"ח שובבי"ם תענית צדיקים ועוד. ופעם אמר לי שיש גם בדור שלנו אחד שהיה צם מערב שבת לערב שבת, והיה מקפיד כדעת הבאה"ט (ס' תקנ"ד) שבד' צומות להתענות כל המעל"ע.

וכל פעם שחל צום ביום ראשון היה אצל רבינו שקלא וטריא באריכות האם עדיף לצום כל המעט לעת ולבטל את סעודת מלוה מלכה או"ד כדברי הגר"א לאשתו שלא שוה צום מע"ש לע"ש אם זה על חשבון ביטול סעודת מלוה מלכה, אך מאידך גיסא י"ל שצום מע"ש לע"ש הוא מילי דחסידותא שלא נזכר בשו"ע ולכן מלוה מלכה עדיף אבל לצום מעל"ע יש לו שורש בדין וא"כ הוא דוחה מלוה מלכה. גם בשנים האחרונות שכבר פסק רבינו ממנהגו זה לצום כל המעל"ע מ"מ היה זה בר"ה ביום השני אחה"צ שהלך רבינו לפוש קמעא אחרי עבודת הקודש של שתי הימים ונדרם והתעורר אחרי השקיעה החמיר לעצמו לצום כל הלילה כדין ישן אינו אוכל (תענית דף יב ע"ב ובשו"ע ס' תקס"ד) ולמרות שבפשטות הכוונה רק למי שהולך לישון אדעתא לקום בבוקר בזמן התענית אבל רבינו החמיר שגם אם ישן בליל התענית בתחילת הלילה כבר התחייב להתענות, ואכן רבינו צם אז את כל המעל"ע, [וכבר כתב הב"ח שם שהמחמיר בדברים אלו קדוש יאמר לו].

וזכה רבינו להתענות תענית יוה"כ כל ימיו וגם בשנה האחרונה - תשע"ז עמד על כך רבינו בתוקף שהוא יצום, וכשרב אחד אמר לו שזה סכנה בשבילו ליצום, ענה לו רבינו הרי אני לא חולה אלא אני זקן אם תראה לי בשו"ע שזקנה זה מחלה אני לא אצום אבל בשו"ע לא כתוב שזקנה זה מחלה ואין לי שום מניעה ליצום. והרופא שבדק חווה את דעתו שמצד אחד אין לו בעיה ליצום היות שגופו רגיל בצומות אבל מצד שני כל אדם שצם זה לא כ"כ נורא כי יש לו מאגרים בגוף, אבל לו אין שום מאגר בגוף כי תמיד הוא אוכל בדקדוק עצום כדי חיותו ואף לא טיפה אחת יותר.

ובת"ב תשע"ז היה צום נדחה והתכבד בסנדקאות אחרי מנחה, אבל עד מנחה זכה ליצום כרגיל ואפילו בקה"ת ובהפסטה עמד על רגליו, דבר שאנשים רגילים לפעמים חלשים בצום אבל רבינו התגבר על הגוף וכל תולדותיו.

וגם כשהיה אוכל היה אוכל מיעוט שבמיעוט כדי צורך קיום הגוף ושלשיות הבריאות בהקפדה נכונה על אבות המזון, שלא להרוס את הגוף ולא להזיק לכוחות הגוף (ועי' ברמב"ם פ"ד מדעות ה"א). לפני כעשר שנים בערך א"ל: כבר שמונים שנה שלא שתייתי קפה או תה לא שתייתי שתיה מתוקה או חריפה לא אכלתי עוגה ולא עישנתי סגריות. במוצאי פורים הראה לי רבינו שמאן דהו שלח לו משלוח מנות ובתוכו קופסת קפה משובח וחפיסת תה משובחת, וצחק רבינו עד עכשיו לא השתמשתי בזה ומסתמא גם בחמישים שנה הקרובות אני ג"כ לא אשתה תה וקפה ובשביל מה אני צריך את זה.

וכמו"כ אמר שהוא לא אכל קוגל וטשולנט [ולצורך אכילת חמין היו משאירים את המרק עם ירקות במשך כל הלילה על האש]. הוא לא אכל לחם באמצע השבוע אלא רק בשבת ובמלוה מלכה, ואמר על עצמו שאצלו אם מסתפק אם אמר רצה א"צ לחזור כי רוב בהמ"ז שלו הוא עם רצה כי אכל ג"פ בש"ק ופ"א במוצש"ק ותו לא מדי.

וגם בש"ק שנטל ידיו אכל מעט מן המעט בשביל קיום המצוה ותו לא, ופעם אחד מגדולי מחזיקי התורה ביקש מרבינו לסעוד אצלו סעודה שלישית, בהתחלה א"ל רבינו אין לי כמעט מה לתת לך לאכול, אבל הוא התעקש וחלק עמו רבינו מפיתו ומהדגים שהיה בבית ולאחמ"כ התברר שזה היה על חשבון המלוה מלכה שרבינו נתן לו את הכזית חלה וחתית הדג המיועדת למלוה מלכה, ובמוצ"ש לא היה בבית רבינו מאומה לצורך אכילת מלוה מלכה.

[אגב, הקפיד מאד על נטילת ידיים למלוה מלכה והיה גומר את השיעורים כ-20 דקות לפני חצות, מרגלא בפומיה שהגר"א אמר לאשתו שלא שוה צום מע"ש לע"ש אם זה על חשבון ביטול מלוה מלכה, ולכוס חמין היה שותה מים ורתחין מהקומקום. והיה מזכיר את מה שאמר החזו"א למו"ר מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א שמי שלא נוטל ידיים למלוה מלכה אפילו בגלל חשש של ביטול תורה, אח"כ בשמים הוא יצטער על זה].

התבטא שרואים במוחש שצורת חיים הנכונה הוא בתפילת ותיקין ומנחה גדולה, כי באופן אחר לא שייך לאכול את סעודות שבת כי א"א לאכול כל כך הרבה ביום אחד, רק כשמתפללים ותיקין ואוכלים סעודת שבת בבוקר מוקדם ואחרי מנחה גדולה אוכלים סעודה שלישית אז שייך בלילה לפני חצות לאכול מלוה מלכה. וכך היה נוהג רבינו לאכול סעודה שלישית אחרי מנחה גדולה, ומאז עד סמוך לחצות הלילה היה מוסר שיעורים רבים בזה אחרי זה כשהוא לא טועם מאומה, ואפילו בימות הקיץ הארוכים והחמים לא היה שותה מאומה [זולת שהיה שותה את היין של ההבדלה, ולפעמים בגלל חששות מופלגים שלו בדקדוק ההלכה שאולי שתיית היין תשלים לשיעור שביעה של בהמ"ז של סעודה שלישית (בימות החורף) ויכנס לחשש ספק בהמ"ז ואכמל"ב, לא היה שותה את היין].

לית דין בר נש! - אלא מלאך, ואית דאמרי הדא הוא בר נש! (שבת דף קיב ע"ב) כל ימיו אכל את אותו אוכל מעט מן המעט אוכל שהקפיד שיהיה בלי טעם ושלא יוסיפו לו תבלינים ואפילו לא סוכר או דבש, וכן לא אכל עגבניות ומלפפונים, וידוע שהוא לא אכל פירות חוץ מתפוח מבושל. ובליל ב' דר"ה היה אומר שהחיינו על היין שנעשה מענבים חדשים כי הוא לא אכל בכלל ענבים, ופטר נפשיה מהשאלה שהשהיינו על פרי חדש הוה הפסק בין

הקידוש לשתיית היין כיון שהשחינו היה על היין עצמו, ועוד כהנה וכהנה. וכן בכל שאר הנאות העוה"ז בכל התחומים כגון שהוא לא נשען על משענת של כסא וכל ימיו יושב על הכסא בלי משענת או על המיטה, ולא הסכים בשום אופן לשבת בכסא עם ידיות, ורק בשנים האחרונות ממש נאלץ לשבת על כסא עם משענת ועם ידיות מפני שלא רצה להטריח שיעזרו לו לקום מהכסא, וגם אז הכסא לא היה מרופד אלא קרש בעלמא, והיות שבמקורו היה כסא המיועד לריפוד לכן משטח הכסא לא היה שווה שבחלקו היה שקוע לצורך הכנסת הריפוד, וכך יושב רבינו בצורה לא נוחה ומכאיבה, נידד שינה מעיניו עד קצה גבול יכולת האנושית במשך כל ימיו, וקורות ביתו יוכיחו על פרישותו והתנזרותו מכל עניני העוה"ז בכל התחומים בלי יוצא מן הכלל.

אבל צריך להדגיש שגם מה שכן ראינו בעיינינו אנחנו לא מסוגלים להבין ולהשכיל, הנה פעם שאלתי קמיה עמש"כ בתשובות הגאונים (שע"ת סי' קעה) שרב יוסף ורב ששת קיבלו על עצמם את מילי דחסידותא של רב שלא להסתכל מחוץ לד"א ולא יכלו לעמוד בכך ונסתמאו, והרי על הגר"א מעידים בניו (בהקדמה לביאור הגר"א) שמיום הבר מצוה קיבל ע"ע ולא הסתכל מחוץ לד"א, היתכן שהגר"א הצליח במה שרב יוסף ורב ששת לא הצליחו. אבל רבינו זצ"ל ממש לא הבין את השאלה באומרו מה השייכות בין זה לזה, לא זכיתי להבין כלל את כוונת קדשו אבל עכ"פ הבנתי שאנחנו לא מבינים בדברים אלו ויש בזה מדרגות מדרגות, למרות שלכאורה הוא דבר מציאותי לא להסתכל מחוץ לד"א ומה שייך בזה דרגות שונות. וכעין זה שאלתי קמיה על מה שאמר החזו"א שהקצוה"ח לא הרגיש טעם בקוגעל אם כן איך הוא קיים מצות עונג שבת, וכוונתי לשאול לא רק על הקצוה"ח אלא כמובן על רבינו הגדול עצמו, והשיב לי רבינו כמתפלל על עצם השאלה למה לא? למה הוא לא קיים עונג שבת באכילה. הרי שגם מה שאנחנו ראינו וחושבים שאפשר להבין בצורה פשוטה הוא עמוק עמוק מי ימצאנו ובמופלא ממך אל תחקור.

מכל מקום גם אם אנחנו רחוקים מכל זה טובא כל אחד ואחד יכול לקחת לעצמו מהנהגות אלו, לא להרבות בהנאות העוה"ז למעט אחרי רדיפת ההנאות במידת האפשר.

וכמו שדיבר בקדשו שהסיבה שדרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה הוא בגלל שהתורה הקדושה הוא דבר רוחני קדוש ונעלה ולא יכול להידבק ולהיכנס אל אדם שהוא גשמי, לכן דרכה של תורה למעט בהנאות העוה"ז וככל שאדם ממעט בהנאות העוה"ז הוא זוכה בתורה הקדושה. וכמו שאחז"ל עד שיתפלל אדם שיכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו (הובא בתוס' בכתובות דף קד ע"א ד"ה לא נהנת), אבל בתנא דבי אליהו (רבה כו) איתא שלא יכנס אכילה ושתייה יתירה לתוך גופו. הרי שכל הנאה מעוה"ז אפילו בדברים הנצרכים דוחה ומפריע את קניני התורה. וכבר כתב החזו"א (בקוב"א) שהוא אבי אבות הטומאה ברוחניות. [ויל"ע מדוע צריך להתפלל על כך הרי מספיק שלא יאכל מעדנים וזהו, לדברי התנא דבי אליהו ניחא כי מי יכול לשער מה זה אכילה ושתייה יתירה, אבל אם הכוונה למעדנים בשביל מה צריך להתפלל, חזין שזה דר מאוד מאוד קשה וא"א סתם להתגבר ע"ז צריך להתפלל לזכות להצליח להתגבר].

ותדיר היה מדבר בערגה אודות רבותינו בעלי התוס' שהיו פורשים מביתם כל שבוע ממוצאי שבת עד לליל שבת, באומרו שכן היא הדרך לגדול ולהתעלות לעזוב את הבית ולפרוש כליל מכל עניני העוה"ז. אבל היה מדגיש שבזמנינו אסור לעשות כך בגלל שלכל אבא יש אחריות על הבית ועל הילדים, והיום שהרחוב פרוץ צריך להשגיח עליהם בעינא פקחא ולחנכם כראוי וא"א להסתמך על החיידר והבית יעקב לבד, משא"כ בזמן רבותינו בעלי התוס' הרחוב היה נקי וטהור.

כאשר התחיל רבינו בפעילות נרחבה עבור קופת העיר שאלתי אותו מדוע הוא כ"כ יוצא מגדרו ולא חס על כבודו וזמנו, הסביר לי באריכות אכן החזון איש והרב שך לא עסקו בגיוס כספים אבל בזמנינו לחם בבית זה אידישקייט וצריך לדאוג שיהיה אוכל ופרנסה ברווח, [ואכמל"ב].

זהו דמותו של הפרוש הגדול, לו עצמו די לו בקב חרובין ואילו לאחרים הוא דואג עושה ומעשה לא חס על כבודו ועל זמנו כדי שיהיה פרנסה ברווח, ומעולם לא חזן ולא הטיף לזולת להצטמצם או להנהיג את הבית בצורה של פרישות.

וכבר הוה עובדא בעת שהתעוררו הבחורים בישיבה קטנה להנהיג תפילת יום כפור קטן בער"ח וביקשו את אישורו השיב אדרבה מצידי זה דבר טוב אבל צריך לשאול את בחורים עצמם שמאחרים להם את ארוחת הצהריים בחצי שעה. [וכששאלוהו האם כשיעברו לישיבה גדולה ששם לא אומרים יו"כ"אם צריך לעשות ע"ז התרת נדרים על מנהג טוב שנהג, הפנה אותם לאדמו"ר הגאון הגדול ר' שרגא זצ"ל שהשיב להם בפיקחותו האם על הסדר מוסר שלמדתם ביש"ג ג"כ תעשו התרת נדרים!].

אבל יש בסוגיא זו עומק לפנים מעומק. לפי המושגים שלנו אדם פרוש וסגפן מצטייר כאדם עצוב מהלך קודרנית, מרגיש כל הזמן שחסר לו אוכל חסר לו זה וחסר לו זה אבל הוא מתגבר על

עצמו, הוא כל הזמן שרוי במלחמה עם עצמו, אמנם אשריו ואשרי חלקו אבל עננה של עצב שרויה עליו כל הזמן וסביביו נשערה מאוד. ואילו רבינו ההיפך הגמור עוז וחדוה במקומו מתהלך בשמחה ובחיות ומשרה סביביו אוריה של שמחה ואושר ורצון ללכת בדרכיו הקדושים.

ויותר מזה, יסוד משנת חייו של רבינו זיע"א היה הכנה לעוה"ב, כל דבר כל דיבור ובכל פעולה היה עושה בהתאם לחשבון האם זה יוסיף עוה"ב, האם זה על חשבון עוה"ב, והיה מרא דחושבנא היה מחשב שכר מצוה ושכר עבירה, היה חי תמיד בתחושה של גהנום פתוחה בין ירכתי, במחיצתו ראינו כל הזמן במוחש יראת שמים ויראת חטא. אדם כזה צריך להיות עצוב מפחד ומבוהל בלי שום מנוחת הנפש, ואילו רבינו היה ההיפך הגמור מזה.

זאת ועוד כל ימיו למד רבינו כהכנה למבחן ביום הדין הגדול והנורא, והיה במתח מזה תמיד, טבעו של אדם כל מי שעומד לפני מבחן הוא במתח ובלחץ לא מסוגל לעשות מאומה, בקושי הוא מצליח להתרכז בלימוד לקראת המבחן, וכל כולו אומר מתח, ואילו רבינו היה ההיפך הגמור מזה.

פליאה דעת ממני נשגבה, איך יתכן שאדם פרוש וסגפן יהיה שרוי בשמחה ובתחושה שלא חיסר בעולמו דבר שיש לו כל, איך יתכן אדם שחי בצורה שהכל הוא עושה בשביל עוה"ב, אדם שהוא מרא דחושבנא ושוקל כל מעשה כל דיבור וכל מחשבה בפלס מפחד הגהנום, איך הוא יכול להיות בשמחה, איך הוא יכול לנהל את חייו. איך יתכן שאדם שלומד לקראת מבחן ואצל רבינו זה היה תחושה מוחשית ואמיתית ועם כל זה לא להיות במתח ובלחץ. אבל האמת שזה מה שכתוב במשנה אם אתה עושה כן אשריך בעוה"ז וטוב לך בעוה"ב, אשריך לא רק בעוה"ב אלא גם בעוה"ז. היתכן אדם שחי חיי צער הוא אשריך בעוה"ז. ובפשטות צ"ל שהתנא אומר תנאי "אם אתה עושה כן" מי שעושה כך הוא אכן מבין את זה, אנחנו באמת לא מבינים אבל מי שעושה כן לא קשה לו מידי.

ורבינו הגדול זיע"א הסביר פעם פשט מדוע אשריך בעוה"ז, כמו שאדם שעובד עבודה קשה ומפרכת אבל הוא מקבל ע"ז משכורת גבוהה הוא מאושר, מתי הוא מאושר רק ביום שהוא מקבל משכורת ואילו בכל החודש בזמן שהוא עובד קשה הוא לא מאושר? לא! הוא מאושר כל הזמן גם בזמן שהוא עובד קשה הוא מאושר, ואדרבה העבודה הקשה מביאה אותו לאושר כי הוא יודע שהעבודה הזו מביאה לו את המשכורת הגבוהה. כך בדיוק מי שמתנהג כדרכה של תורה, אפילו שהוא חי חיי צער הוא מאושר בעוה"ז כי הוא יודע שהחיי צער הללו יביאו לו את השכר הגדול והנצחי, ולכן הוא גם מאושר בעוה"ז.

ותיריה מזה אמר רבינו לבאר את הנוסח בסיום אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, ומקשה הח"ח הרי גם עמלים ומקבלים שכר, ואמר רבינו מה השאלה בכלל האם זה אפשר לקרוא שכר? אדם "מבזבז" את הזמן שלו עובד 8 שעות כל יום ולבסוף מקבל כמה שקלים, האם זה שכר על הזמן שלו, אבל אנו עמלים ומקבלים שכר נצחי על הזמן שהושקע בעמלה של תורה.

וא"כ הרי כ"ש שמי שמתנהג בדרכה של תורה הוא מאושר בעוה"ז, כי יודע ומבין שעל החיי צער שלו הוא יקבל שכר נצחי בעוה"ב.

אכן זה הרבה יותר עמוק ויותר פשוט, מדוע באמת כך היא דרכה של תורה, מדוע דרכה של תורה הוא בפת במלח הוא בחיי צער, ולכאורה איפכא מסתברא הרי שמעתתא בעי צילותא. אלא שהתורה הקדושה אינה חכמה בעלמא היא תורת ה' דבר גבוה מעל גבוה, מי שרוצה לזכות לתורה צריך להתרומם ולהתעלות, אדם מורכב מגוף ונשמה מי שהולך אחרי הגוף שלו אין לו שייכות לדברים גבוהים הוא לא יכול להשיג את התורה, רק מי שמכניע את החומר ומשליט את הנשמה הוא מרומם וזוכה לתורה. לכן דרכה של תורה הוא דוקא אך ורק במיעוט הנאות עוה"ז, מי שהגוף שלו חי חיי צער ומתעלה מזה, הוא לא בצער אלא הוא חי במבט מרומם ונעלה מיעוט הנאות העוה"ז לא מטריד אותו ולא משפיע עליו מאומה, הוא זוכה לתורה.

זה היה המבט של רבינו הגדול והקדוש מבט מרומם ונעלה, הוא לא התגבר על הגוף הוא בז לגוף הוא לא שם לב לצורכי הגוף, כי הוא פשוט היה גבוה מעל כל זה, בדיוק כמו חתן ביום חתונתו שמח ומאושר והוא לא מתעניין בכלל באוכל שיש בחתונה, כך בדיוק התהלך רבינו כמלאך הנהנה מזיו הקודש וכל תענוגי העוה"ז כאפס נגד עונג של דביקות האדם ביוצרו ית' (לשון החזו"א באמ"ב א,ט). כשיגישו קבוצת בחורים בישיבה בכפר סבא להתלונן לפני ראש הישיבה שאין אוכל צהל רבינו לעומתם "זייער גוט" - טוב מאד מי צריך את כל העסק הזה עם האוכל אחרי התפילה ללכת לאכול, הרי אפשר מיד אחרי שחורית להשאר בביהמ"ד ולהתיישב מיד ללמוד.

כך זכינו תמיד להתבונן בפרשת גדולת המלך, בפרישות העצומה שלו היה נראה להדיא שזה לא היה פרישות במובן של סור מרע אלא במובן של עשה טוב. פרישות הוא התנזרות והתרחקות מהגשמיות, אבל אצל רבינו ראינו שהוא לא היה סגפן ומרוחק, הוא הבין והבחין בטיב הטעם של האוכל למרות שלא נהנה כל חייו מאוכל והיה יודע לזהות לפי הטעם מי הכין לו את האוכל, ולמי צריך להעיר שלא יוסיף כ"כ מלח או דבש באוכל. ופ"א כשהגישו לו

פשוט לא התעניין בזה, הוא היה גבוה ומרומם גבוה מעל גבוה, בדיוק כמו שאדם מבוגר לא מבחין ביופי בצעצועים של תינוקים, הוא פשוט מרומם מזה. וכפי שהתבטא בעת שרצו להראות לו נפלאות הבריאה במקומות שונים בעולם שנפלאות הבורא הוא רואה בתוך הדף גמרא, והביא ע"ז את דברי הגמרא בהוריות (דף יג ע"ב) שמפרשת את הפסוק מי ימלא גבורות השם ישמע כל תהילתו על מי שיועד כל שיתא סדרים ע"ש, הרי שגבורת השם ותהילתו הם שיתא סדרים ולא דברים אחרים.

צורת חיים זו הביאה אותו לרוממות עצומה לקירבה עצומה אל הקב"ה ולהידיבך בתורתו הקדושה. חיים קדושים ומרוממים אלו הביאו אותו לשמחת החיים האמיתית, הוא לא "לא אכל" אלא הוא אכל מה שצריך ולא חסר לו מאומה בעולמו, היה מאושר כל ימיו בצורה מופלאה, בת שחוק היה שריו על פניו הטהורות תדיר ומדבר עם בני אדם בנוסח של "ווארטלעך" הנובעים מתוך שמחה פנימית מושלמת של "ישרי לב שמחה", והשמחה שלו היה מדבקת את כל הלומדים והסובבים אותו במחיצתו.

ראינו אצלו בחוש את ה"אשריך בעוה"ז" הוא פשוט היה אדם המאושר ביותר עלי אדמות. זהו פשר מחזה קודש שזכינו לראות בדמות קדשו של רבינו, מצד אחד הפרוש הכי גדול, אדם שחי כל הזמן בתחושה שהכל יבוא בחשבון על הכל יש גהנום וג"ע, אדם שלומד כל הזמן מתוך תחושה אמיתית של הכנה למבחן הגדול והנורא, ומצד שני האדם המאושר והשמח ביותר עלי אדמות, אשריך בעוה"ז פשוטו כמשמעו. כי הוא הסתכל על כל חיי העוה"ז במבט מרומם ונעלה כל הדברים לא עניינו אותו ולא תפסו אצלו שום מקום, ממילא הוא היה מאושר ושמח בלי שום לחץ ומתח.

זכינו בדורנו השפל הקב"ה שתל צדיק נשגב זה להראות לנו שכך היא דרכה של תורה, רק פת במלח רק מים במשורה רק על הארץ תישן ורק חיי צער תחיה, ועם כל זה אשריך בעוה"ז! בניגוד לטעות הרווחת בקרב כל באי עולם שהאוכל הנחיות וכל עניני הגשמיות מביאים לאדם את האושר, היצה"ר משקיע את כל כולו לסמא בני אדם בגלות אדם - הלעטני מן האדום האדום הזה, ואילו רבינו הגדול והקדוש ניצב בראש להראות לבאי עולם בשפלינו זכר לנו מיהו האשריך בעוה"ז, זו הדרך ואין בלתה!

את זה אנחנו יכולים וחיבים לחקות, לחיות בצורה מרוממת עם מבט נכון ומרומם על החיים, חיים אלו לא גורמים ח"ו לעצבות אלא להיפך, אם אתה עושה כן אשריך בעוה"ז וטוב לך בעוה"ב, אשריך לא רק בעוה"ב אלא כאן בעוה"ז העוסק בתורה מתוך התרחקות והתרממות מכל ההנאות והבלי העוה"ז הוא המאושר עלי אדמות.

שבתי בבית ה' כל ימי חיי

במבט מרומם זה ועל יסודות איתנים אלו העמיד רבינו זיע"א את עולמם של כוללי האברכים.

עד לתקופתו של רבינו אכן כל האברכים היו ממשיכים את חוק תלמודם בהיכלי הכולל כפי שקבע והנהיג לדורות איתן אדונינו החזו"א זיע"א, אבל עפ"י הרוב צורת הלימוד והשאיפות של האברכים היתה להשלים א"ע במסכתות מסויימות כדי שבבוא העת יהיו ראויים להרביץ תורה, או להשלים א"ע בעניני הלכה והוראה כדי שבבוא העת ישבו על מדין ויורו הוראה בישראל.

אבל תחת שבט שרביטו של רבינו פרצה תורה בטהרה בישראל. רבינו שינה את המגמה ועודד את השאיפה שכל אברך יושב ולומד בכולל לא לשום תכלית אפילו לא לתכלית רוחנית, אלא אך ורק במטרה אחת קדושה - שבתי בבית ה' כל ימי חיי, ללמוד ולהתעלות בכל חלקי התורה מבלי לשעות שום חשבונות של תכלית מדומה, ואפילו לא תכלית רוחנית.

גישה זו נובעת מתוך המבט הגדול והקדוש של התקן עצמך בפרוודור של לימוד תורה לשמה, לא מבעיא מי שלומד בשביל החברה והסביבה הקרובה והרחוקה, שהוא תלוי בדעת אחרים לטוב ולמוטב, אלא אפילו מי שלומד בשביל להיות ת"ח אבל כבר רבינו לימדנו שלא לומדים במטרה ש"אני" אהיה למדן ש"אני" אהיה ת"ח, כי אם לומדים במטרה זו הרי שוב פעם מוגבלים ותלויים בגורמים שונים ומשונים. אלא הלימוד צריך להיות במבט פשוט של חיים של אני והקב"ה ואין בלתו, אדם עוסק בתורה אך ורק בשביל הקב"ה ולא בשביל "מה יאמרו", ולא בשביל "מה יצא לי מזה", אלא במבט פשוט וברור שהתקן עצמך בפרוודור, אדם מכין את עצמו לישיבה של מעלה, מה שהוא ילמד כאן הוא ילמד שם ומה שלא ילמד כאן הוא לא ידע ויהיה לו חסרון נצחי. מבט של לימוד לקראת המבחן הגדול והנורא וממילא צריך ללמוד את ה-כ"ל בכמות ובאיכות.

ע"ז השתית רבינו את עולמם של אלפי אלפי האברכים, ובפרט בזמנינו שאין כ"כ צורך בכוחות הוראה בתורה והלכה, לימוד בצורה אמיתית בלי להביט על שום חשבונות שחישבו להם בני אדם חשבונות חשבונות של תאוות ואפילו לא תאוות "רוחנית" של כבוד שהוא שקר גם ונתעב.

וזהו עומק פירוש הפסוק שבתי בבית ה', ולא כתוב שבתי בבית המדרש אלא

את מנת העוף הקבועה בש"ק התבטא הפעם הצליחו להוציא את כל הטעם מהבשר וביקש שכך יישלו לו תמיד בלי שום טעם. היו כאלו שסברו בטעות שאין לו בכלל את חוש הטעם וממילא קל לו להתנזר מכל המאכלים, אבל בעת רצון נשאל ע"י נכדו הגדול שכידוע אין לזיידע חוש הריח [שבצעירותו בשוויץ התפללו הוא והרבנית שיתבטל מהם חוש הריח שלא יכשלו להריח ריח טומאה והתפילה נענתה והתבטל לו חוש הריח לגמרי ולרבנית נשאר קצת חוש הריח, ומה"ט לא בירך בהבדלה ברכת הבשמים אלא נתן לאחרים לברך], ואולי אין לזיידע גם חוש הטעם, נענה ואמר חוש הריח אין לי אבל חוש הטעם או הו יש לי. ובש"ק אחד התבטא שהדגים השבוע הם לא כמו כל שבוע ואכן התברר שבטעות נתנו לו דגים שהכינו לבני המשפחה ולא את מה שהכינו לו, "והזהיר" שלא יעשו החלפה כזו עוד פעם, הוא לא רצה דגים טעימים במושגים שלו...

ישנם כאלו שהם לא מכירים בצורת מטבע [כדוגמת האדמו"ר מהר"א מבעלזא זצ"ל כפי שהעיד עליו רבינו זצ"ל], אבל רבינו הכיר היטב בצורת מטבע, כל ימיו עסק בעסקי צדקות ותחת ידו עברו מליוני מליוני שקלים ודולרים, ופעם לצורך מסוים א"ל רבינו אני משלם חשבון חשמל וארנונה והוציא לי מכיסו את החשבונות שהוא צריך לשלם. וגם רבינו הרי היה עסוק בדקדוקי המצוות המעשיות והחומרות כמעשרות כשרות המזון אפית מצות וארבעת המינים ואי שימוש בחשמל בש"ק וממילא התעסק ב'לוקס' ובמצבר וגנרטור, [כשהתקינו מגן נוסף בבית רבינו בשנים האחרונות לתועלת הרבים, דבר ראשון שאל האם יש מספיק כח בגנרטור בשביל זה].

ומלבד זה הרי הוא הכיר הדק היטב את כל יצרי מעללי איש מעשיו ותחבולתיו בצורה מדהימה ביותר, הוא ממרום מעלתו וקדושתו ידע הבין והשכיל לדעת את כל הבעיות שיש בדורות הנמוכים שלנו הרבה הרבה יותר טוב מכל המחנכים והמומחים למיניהם.

הפרישות של רבינו היה במובן של התרוממות מהבלי העוה"ז, הוא הסתכל על הכל במבט מרומם, בשביל מה צריך לאכול את זה, מה זה יתן לי, כל הנאה זה על חשבון העוה"ב, מה חסר לי במה שאני אוכל. וכפי שהתבטא פעם לאחר שחזר מחופה והתפלא אני לא מבין אנשים הולכים ליטול ידיים לסעודת החתונה א"כ למה הם צריכים לאכול לפני זה עוגות? וכן הוסיף לזה תמיד את המבט של השמירה על בריאות הגוף שאכילה מרובה או שמאכלים מסוימים מזיקים לבריאות, אמר שקוגל וטשולנט זה המאכלים הכי לא בריאים גם שומן שרוף וגם סוכר וגם עומד כל הלילה על האש, ועוד כהנה וכהנה. וטען בתוקף שאנשים לא מתים מחוסר אוכל אלא אדרבה כשלא אוכלים לא מתים [כי לא באים על האדם כל מיני מחלות ומרעין בישין] מלאכול מתים, (ועי' ברמב"ם פ"ד מדעות ה"ד). וסיפר לנו שפרופסור גדול ראה אותו וראה את האוכל המועט שלו הוא אמר לו כבוד הרב אפשר למות מזה מתת תזונה, הרגעתי אותו ואמרתי לו לא נורא זה כבר שישים שנה.

הוא נזהר היטב על שמירת הגוף לאכול לצורך קיום הגוף וכמס"כ הרמב"ם בהלכות דעות (פ"ה ה"א) הואיל וחיות הגוף בריא ושלם מדרכי ה' הוא ע"ש, ולכן הוא אכל כפי הצורך אבל לא לשם הנאה. כל ימיו היה אוכל בצהרים תפוז"א גזר מבושל בלי תוספת כל שהוא, כשנשאל למה הוא לא מגוון את המאכל ענה מה זה לא טוב. לכבוד פורים היו מוסיפים תבשיל מיוחד פארפיל מבושלים והיה טועם מזה קמעה באומרו הרי התפוז"א הוא לחם חוקי וא"כ צריך להוסיף משהו לכבוד סעודת היום והיה נוטל כף קטנה עם פארפיל לכבוד פורים.

ולא פעם כשהיה ריבוי אנשים שבאו לדרוש את דבר ה' אחרי תפילת מעריב ולכן לא הגישו לו מיד אחרי התפילה את צלחת הדיסה, וכשהגישו לו את זה אח"כ לא בשעה הקבועה והרגילה התפלא מה עדיין לא אכלתי, לא נורא נשאר את זה למחר, ולא טעם מאומה באותם לילות.

הוא אכן זכה לחיים ארוכים ובריאים בצורה נדירה ומיוחדת במינה, וכידוע שמעולם לא הוזקק לתרופות קבועות, הרי אנשים בזמנינו זוכים להאריך ימים זה בגלל כל התרופות שהמציאו ללב ללחץ דם לסוכר וכדומה, ובלי התרופות א"א לחיות. אבל כשרבינו נכנס לביה"ח שנה שעברה כתבו בגליון הרפואי איזה תרופות הוא רגיל לקחת אקמול לפעמים, הוא לא היה צריך תרופות הוא היה פשוט אדם מאושר גם בצורה הגשמית, לא כהתה עינו ולא נס ליחו לא הלך על משענתו ולא השתמש במשקפים, דברים שאנשים צעירים בהרבה כבר מתקשים בזה.

ודבר נפלא עד למאוד, כידוע רבינו התגורר בשוויץ במשך כמה שנים ומדינת שוויץ ידועה ביופי בין בהרים ובין בשלג, ורבינו שהתגורר שם כמה שנים בכמה וכמה מקומות והכיר היטב את שוויץ והיה מספר רבות אודות השנים הללו, ואפילו היה מזכיר לאנשים היכן התגורר אבותיהם וכדומה תוך ציון הכתובת המדוייקת, אבל מעולם הוא לא הזכיר ולא דיבר על היופי של שוויץ! כמה שהוא סיפר וכמה שהוא תיאר אודות הימים ההם מעולם לא התבטא אודות היופי של שוויץ, אף פעם לא שמענו ממנו את הביטוי "די שיינע בערג פון שוויץ" - ההרים היפים של שוויץ! לא שהוא לא ראה אותם לא שהוא לא היה שם, הוא היה שם וראה אותם והכיר אותם, אבל היה לו מבט עליון מבט מרומם והדברים האלו פשוט לא תפסו אצלו מקום, הוא

הישיבה היא בבית ה', מי שחש וזוכה לשבת בבית ה' הוא דבוק בקוב"ה ובאוריתא בקשר עליון קשר אמיץ בל ינתק.

ולפי"ז יתבאר משאחז"ל במדרש על אתר שא"ל הקב"ה אתה מבקש אחת שאלתי ולבסוף אתה מבקש כמה בקשות א"ל ממך למדתי שכתוב מה ה"א שואל מעמך כי אם ליראה ולבסוף מבקש כמה בקשות. והביאור הוא דשורש כל הבקשות הם בקשה אחת, דוד המלך לא ביקש כמה בקשות נפרדות אלא בקשה אחת ששתי בבית ה' כשאדם יושב לפני ה' הוא ממילא דבוק בו וחש בנועם ורוצה לבקר בהיכלו, וכמו ששורש כל הדרישות להקב"ה דורש מאדם הוא יראת שמים וכשיש ירא"ש ממילא מקיימים את כל התורה כולה.

זכה רבינו וזיכה את הרבים והוא "חינוך" את העשירים לתמוך בכוללים, מי שיש לו את המבט האמיתי, מי שחי בצורה האמיתית של שתי בבית ה', האמת האמיתית הזו פורצת ממנו מחוץ לכל הגבולות והורסת את כל המחיצות ומדבקת את כל סובביו ומשם לכל העולם כולו.

אבל יחיד עשי לך כולל פוניבז'

אבל יחיד עשי לך כולל פוניבז', זכינו שמרן זצ"ל עמד בראשות הכולל למעלה מיובל שנים, הוא אחז באמת הבנין והעמיד את ההיכל על מכונו ומתכונתו. אין לנו את האפשרויות ואין הכלים לדעת צדיק מה פעל, מה הוא עשה עבור הכולל, מלבד מה שכל השנים כיהן כראש כולל בפועל ובשנים הראשונות היה יושב בכולל במשך סדרים שלמים ומדבר עם האברכים בלימוד ומכוון אותם, מסר שיעורים כללים בכולל ועד לתקופה האחרונה זכינו שמסר שיעורים כללים כמעט בצורה קבועה.

אבל זה הרבה יותר מזה, הנה כתוב במשלי (פ"י) וצדיק יסוד עולם, מדוע הצדיק מתואר בתואר "יסוד" ולא עמוד וכדומה [ואמנם כידוע למידת היסוד], וביאר זקני הגה"צ ר' בן ציון ברוק זצ"ל דבר נפלא כל בנין צריך יסודות בנין בלי יסודות לא מחזיק מעמד, כשרואים בנין עומד על תילו לא רואים את היסודות כי היסודות טמונים בתוך האדמה, וככל שהבנין יותר גבוה כך היסודות שלו יותר עמוקים באדמה. העולם כולו על מה הוא עומד כל הבריאה הגדולה צריכה יסודות חזקים, היסודות שלו עמוק עמוק מי ימצאנו, מי היסוד, הצדיק, הצדיק נחבא אל הכלים צנוע ומעלי אבל עליו עומד כל העולם כולו. אותו הדבר אפשר להגיד על כולל פוניבז', אם רואים בנין גדול וקדוש זה סימן שיש לו יסודות עמוקים מאוד ומוצנעים מאוד.

כידוע מרן הרב מפוניבז' ז"ל הקים את הכולל מתוך מטרה לגדל גדולי תורה ויראה ומרביצי תורה שאברכים ילמדו בכולל במשך כמה שנים ולאחר מכן שיתחילו להרביץ תורה וישבו על מידין. אבל זה היה מתאים בתקופה ההיא שהיה העולם שמם שהיה מספר מועט של אברכים שממשיכים לשקוד על התורה ומאידך הוצרכו אז כוחות רבים להרבצת תורה והוראה. אבל בהנהגתו של מרן ראש הכולל השתנתה המגמה, הכולל התרחב והתבסס [ע"י נשיא הישיבה הגר"א כהנמן זצ"ל ויבלחט"א בנו נשיא הישיבה הגר"א שליט"א] מתוך מגמה בולטת של לימוד התורה לשמה מתוך מבט ושאיפה לגדלות בתורה וירא"ש בלי שום מטרה ושאיפה צדדים ובלי שום רצון לעניינים אחרים, ובמיוחד העמיד על תילו את דמות של אברך בכולל פוניבז' כאברך המעודד לגדלות. ואף פעל רבות מאחורי הקלעים למנוע כל הפרעה וטירדות מאברכים, אבל מאידך הקפיד מאוד שבכולל פוניבז' לא יהיה רווחה כלכלית מדי, אלא רק כפי הצורך כדי שיזכו למעלה הנשגבה ביותר של תורה מתוך הדחק.

מרגלא בפומיה של רבינו שהכולל הוא גן עדן. כשהיה תקופה כלכלית קשה בישיבה הק' והאברכים לא קיבלו במשך כמה חדשים את המילגה המצומצמת, אמר לי רבינו להגיד בשמו לציבור האברכים שכולל פוניבז' הוא גן עדן, הרי מה עושים בג"ע לומדים תורה בלי שום גשמיות כך בדיוק בכולל יושבים ולומדים בלי גשמיות. [הוסיף שלמרות שהמילגות מתעכבות מ"מ יש לנו הכרת הטוב עצומה להנהלת הישיבה ובראשם נשיא הישיבה שנושאים על שכמם את הוצאות החזקת היכל ביהמ"ד בקיץ ובחורף שהם הוצאות גדולות מאוד, ופירט את הוצאות החשמל מיוזג איר מים ונקיון וכדומה]. ועומק כוונת קדשו שהלימוד בכולל הוא 'ריין' נקי לגמרי, לימוד בהתמדה מופלאה בלי שום שיקולים וחשבונות של גשמיות, מתוך מבט נעלה ומרומם שבכלל לא מתייחסים לגשמיות, ולא רק שמתגברים עליו אלא פשוט לא צריך את זה. כמה הוא החדיר בנו את האושר הגדול של תורה מתוך הדחק, לימוד תורה מתוך בטחון בלי שום טרדות ודאגות ממון ובלי שום שיקולי ממון. היה מזכיר תדיר בשיחות בכולל את דברי רבינו בחיי (פרשת בשלח) שהתורה ניתנה במדבר לאוכלי המן כדי שיקנו את מידת הביטחון שהוא יסוד התורה.

מי העמיד את הכולל שיהיה גן עדן?! רבינו ראש הכולל זצ"ל!

כשניגש אליו אברך שהציעו לו איזה משרה של הרבצת תורה אמר לו רבינו עכשיו לומדים בכולל שבת לא חבל לך להפסיד שבת, לאברך אחר בפעם אחרת אמר חבל עכשיו לומדים זבחים כדאי לך להשאר בכולל. לאברך נוסף בהזדמנות אחרת התבטא לומדים בכורות בכולל זה גן עדן לא כדי לוותר על זה. הוא נתן להרגיש את האושר ואת ה'גישמאק' שבכל מסכתא שלומדים

בכולל, והוא החדיר לכולנו את האושר שיושבים בכולל ולומדים והחדיר בכולנו את הטעם העליון את ההרגשה שהכולל הוא גן עדן כפשוטו.

גן עדן בלי גשמיות זה לא מצב של חסרון שצריך גשמיות רק שחסה, אלא מי שחש בעידון העליון של הגן עדן מי שמאושר בלימוד לא חסר לא בכלל הגשמיות, הוא בכלל לא מתעניין בכסף ובמילגות הוא הרבה יותר מרומם ונעלה מכל הדברים הללו.

זה היסודות שעליהם הציב רבינו את הכולל, אמנם אנחנו אולי לא רואים את זה אבל צדיק יסוד עולם, הצדיק הוא היסוד המוחבא בעומק ובהצנע שעליו עומד הכולל הגדול שעדות היא לישראל שלא תשכח מפי זרעו.

זאת ועוד עשה רבינו רבות ועמד על צביון הכולל בכל התוקף שישאר במתכונת של ישיבה, שילמדו כולם בצוותא חדתא את אותה מסכתא, שלא יהיה בית מדרש של חבורות חבורות שלומדים כל אחד מה שליבו חפץ, אלא שיהיה בכולל סדר קבוע ומחזור קבוע של המסכתות שלא כלולים במחזור הישיבה הק'. ומאידך עמד על כך שלא יהיה לימוד בצורה של כולל הלכה, ולמרות שרבינו עצמו היה בין היתר בעל הלכה גדול ורבים מגדולי הת"ח שבכולל צמחו כגדולי ההוראה בצורה הישיבתית והלמדנית, מ"מ הוא עמד בכל תוקף שצביון הכולל יהיה במתכונת של ישיבה, ולדוגמא לא נתן ללמוד מסכת ברכות בין סדרי הכולל, ועוד כהנה.

רבינו ראש הכולל העריך מאוד מאוד וייקר את האברכים בכולל והתייחס אליהם ביותרת הכבוד בצורה מדהימה ונדירה, והיה מתבטא עליהם ביטויים מופלגים ביותר. ואפילו בשנים האחרונות בעת שהיה מכין את השיעור כללי בשביל הכולל היה נמצא במצב של מתח באומרו שבשביל הכולל צריך שיעור טוב, ואני "מפחד" מהשאלות שהאברכים מסוגלים להפריך לי את השיעור. ולפעמים אפילו היה מתבטא, אני מתבייש בפני האברכים למסור להם שיחות מוסר וחיוזוק.

בשיחה שנשא מרן ראש הכולל בהיכל הכולל התבטא האברכים כאן ב"ה הם יראי ה' ולומדים תורה כי רוצים ללמוד את תורת ה' ולומדים עם יר"ש ורוצים לעלות בתורה וזה התכלית שלהם ועל זה הם מקריבים את כל חייהם, (נדפס בימלא פי תהלתך - תורה עמ' קלו).

ובהסכמות לספרי שלי יוסף שהוציאו את חידו"ת של חכמי ורבי הכולל הפליג מרן ראש הכולל בשבחם של הת"ח שבכולל בביטויים מופלגים ע"ש.

ועל חשיבות ספרי שלמ"י בעיני מרן ראש הכולל תעיד העובדה שבעת שהוציאו לאור ספר שלמ"י על מועד - קטן [אנב, רבינו דהוה גברא קפדנא הכריז שבכולל פוניבז' לא לומדים מסכת מועד קטן אלא לומדים סוגיא דחול המועד, וגם על הכריזה של הספר שלמ"י מו"ק הורה לכתוב "חול המועד"], ביקש רבינו שיכתבו סימן חידו"ת להוכיח שאע"ג ששרי לכתחילה לכתוב ד"ת בחוה"מ ובפרט חידו"ת מ"מ אין ראוי לכתוב בפרהסיא ובדרך חול בעלמא והוה כמבזה את המועדות (ראה שם בסימן). משום דאם יהיה כתוב איזה קולא בשלמ"י ילמדו מזה טועים כמו שכבר היה לעולמים באחד מגדולי הדורות האחרונים שהדפיס חידו"ת לפלפול אבעלמא לא להלכה ולא למעשה ליישב ולבאר שיטת אחד מהראשונים בעניינים הנוגעים לטהרתן של ישראל, וקאלטער'ס (- אנשים קרים וריקים) לקחו את זה למעשה, כך בדיוק צריך להזהר בספר שלמ"י שאנשים מחשיבים את זה טובא. בעת שהתחילו ללמוד מסכת חולין הורה רבינו לכל האברכים להתענות ולכל הפחות תענית שעות ואף הוא הצטרף עצמו באומרו שבכל פעם שלמדו מסכת חולין בכולל פוניבז' פרצה מלחמה או מאורעות עם הרעבים ולכן צריך להתענות כדי להמתק את הדין, [וכע"ז נהג החתם סופר], ושאלו את רבינו בשלמא אם כולל פוניבז' היה כולל הפרוס בסניפים כולל רחבי ארה"ק אכן יש מה לחשוש עבור כל יושבי הארץ, אמר רבינו כולל פוניבז' הוא הרבה יותר, הוא משפיע לא רק על ארץ ישראל אלא על כל העולם כולו ובשעה שלומדים שם מסכת חולין צריך רחמי שמים מרובים.

מרן ראש הכולל זצ"ל דרש ותבע וחינך אותנו לצורת חיים מרוממת של האברכים, למרות שהיו פעמים שהוא התיר לאברכים לעסוק בהשתדלויות בין לצורכי פרנסה בין לצרכי נישואין באופנים שונים ומשונים, אבל את אברכי כולל פוניבז' חינך והדריך למעט ככל האפשר מהשתדלויות לא ללכת אחרי הכסף, לא לחפש מילגות שונות ומשונות, וכ"ש שלא להתעסק עם השקעות וכדומה אפילו אם זה לצורך בסיסי. ועמד בכל תוקף על קדושת הבית שלא יהיה שום מסגרת תמורת כסף אפילו לא מסגרת של שמירת סדרים, או מלגות ביומא דפגרא. דרש בכל תוקף שכולל פוניבז' צריך להשאר המקום היחיד מקום קדוש שלא לומדים שם בשביל כסף, בדברי הדרכה למשגיחים וראשי כוללים היה מביא דוגמא שאם התלמידים מרוממים א"צ השגחה מדוקדקת וא"צ מסגרות של שמירת סדרים באומרו הנה בכולל פוניבז' אין שמירת סדרים על כל המשתמע מכך "און סי אייז דער בעסטער כולל איין דיי גאנצע וואלט" - ולמרות זאת זה הכולל הטוב ביותר בעולם. הירבה לדרוש ולחנך את האברכים לאושר הגדול של תורה מתוך הדחק תורה מתוך בטחון בבחינת לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן. וכשהתרגשה תקופה כלכלית קשה מאוד

בכולל הוא מסר דברי חיזוק מיוחדים, הוא לא חיזק בנוסח ה' יעזור זה יעבור וכדומה, אלא אדרבה הוא האריך לתאר את גודל מעלת תורה מתוך הדחק. זה מה שהוא דרש מאיתנו ועל זה הוא העמיד את יסודות הכולל.

הדרישות להתעלות בתורה וביר"ש מהאברכים בכולל היו דרישות גבוהות ומרוממות מעל כל בני הדור, ומאן דנפח מדיליה נפח. ודוגמא קטנה אשר ללמד על הכלל כולו יצא, אברך צעיר אחרי החתונה שעדיין לא הסתדר עם קניית הדירה היה לו סכום מסוים והציעו לו לקנות דירה בעיר רחוקה ולשפץ אותה ולהרחיבה וע"ז ירויה יותר כסף ויהיה לו אפשרות לקנות בב"ב, ניגש אל רבינו ראש הכולל להתייעץ עמו, וכידוע שרבינו זיע"א יעץ ועודד אלפים לעשות כעין זה, ולפליאתו א"ל רבינו אתה רוצה להיות אברך או קבלן? הסביר האברך אין הכוונה שאני אתעסק בבניה אני אפילו לא יודע בדיוק היכן זה, אלא אני משקיע את הכסף ע"י מתווך והוא עוסק בהכל, הסביר לו רבינו לא הבנת אותי, קבלן הוא לא מי שבונה בפועל הוא לא מתלכלך בבניה, הוא יושב במשרד והעריבים בונים והם מתלכלכים בעבודה, קבלן זה מי שמשקיע את הכסף ואת הראש שלו בשביל להרויח ע"י בניה, כעת תחליט בעצמך האם אתה רוצה להיות קבלן או אברך כולל.

רומם את האברכים לבזו לכל הבלי ועניני עוה"ז לא להתעניין בנעשה ובנשמע וכ"ש שלא לקרוא בעיתון, בקיץ תשע"ב כשעשו פעילות להרבות מינויים בעיתון הורה רבינו מפורשת שאברך שאין לו עיתון בבית שלא יכניס גם עכשיו והתבטא "חס וחלילה". וכשחזר מאחד המסעות בחו"ל והתפרסם במוסף תורני שאלה בלימוד ששאל רבינו באחת הישיבות בחו"ל ניגש אליו אחד האברכים לדון על הקושיא, רבינו תפס כהרף עין מנין לאותו אברך שלא היה בחו"ל לדעת את הקושיא ותוך כדי דיבור אמר "אברך לא צריך להסתכל בעיתון" ולא הסכים בשום אופן לדון איתו על הקושיא.

עובדא הוי לפני כמה שנים שבתחילת חודש ניסן עדין לא היה ביד העוסקים בצ"צ באמונה את מלוא הסכום המחולק לאברכים בשביל קמחא דפסחא, פנו כמה אברכים אל ראש הכולל, הוא התעניין האם אין לאברכים מצות, לא, ב"ה יש לכולם, אז מה חסר להם האם הבית ריק - הוסיף לשאול אין להם תפ"א ובצל, נענה ב"ה מצרכי מזון בסיסיים יש, אבל הדחקות גדולה וכל השנה מצטמצמים במועט וצריכים לקנות בגדים חדשים כובע חדש לבני הבית, אה! נענה רבינו אתם לא צריכים 'קמחא-דפסחא' אתם צריכים 'קאפלוטש-געלט' (-כסף לכובע) ופטרם לשלום. אמנם למחרת כבר היה את כל הסכום האדיר לחלוקה לאברכים. [לשנה אחרת כבר ידעו את תגובת ראש הכולל, לכן כששאל אם אין מצות ענו לו אכן יש מצות, אבל כבר כתב השפת אמת בסוכה שגם במצות בעיני "לכם" ולשם זה צריך כסף...]. מה התכוון בזה הראש כולל, הוא לא שלל את המציאות שצריך בגד חדש לילדים ולב"ב לחג, ובמיוחד אצל אברכי הכולל המסתפקים במועט וחיים בצמיצום כל השנה, הוא רצה לחנך אותנו את המבט הנכון, אברך בכולל פוניב' צריך לדאוג רק שיהיה לו מצות ומצרכי מזון בסיסיים, אם יש לו את זה הרי מוטב ואין לו יותר דאגות ולא צריך להתעניין על כסף, אם יהיה טוב ואם לא יהיה גם כן טוב.

אבל כל זה היה נמדד אצלו במידת האמת המוחלטת, וכפי שא"ל כאשר דיברתי איתי אודות עזרה לאברך אחד: אני אמנם אוהב את כל האברכים בכולל כמו הבנים שלי ואני מוכן לעזור להם הכל, אבל בתנאי שזה אמת, אם אני מבקש רק בגלל שאני אוהב אותו זה פרוטקציה ופרוטקציה זה לא אמת. אבל לאחר שרבינו היה חוקר ודורש ונוכח לדעת את האמת לא חס על כבודו וזמנו לטובת כל אחד ואחד מאברכי הכולל גם בשנים המאוחרות שכבר לא הכיר אישית את רוב האברכים.

הוא עובדא שביקשתי ממנו לעזור לאברך מאברכי הכולל ובתחילה לא רצה כ"כ להיכנס לענין, אמרתי לו רבינו יש לנו אב זקן, מיד קיבל את הבקשה ועשה כל טעדי לעזור ולסייע, אכן הוא היה לנו אב זקן ועכשיו בעוה"ר חסרנו כל זאת וגלה כבוד מהיכלנו.

אחר האספה מוטל עלינו לחזק את בדקי הבית ולהעמיד את היסודות על מכונן בצורה חזקה ואיתנה שימשיך להיות קבוע לעד ולעולם. אנחנו צריכים לזכור מה מרן ראש הכולל זיע"א השקיע בכולל ומה הוא דרש ונתבע מכולנו.

בראש ובראשונה צביון הכולל בטהרתו, מרן זיע"א דאג ושמר ורומם את צורת בית המדרש שהיה מקום קדוש ונעלה - 'ריין' 'ריין' - תורה בטהרתה בלי שום מפריעים, בלי טלפונים ובלי פלאפונים. בשנים הראשונות של הכולל היה משא ומתן שלם האם להציב טלפון ציבורי בכולל, ולבסוף הסכים הראש כולל שיעמידו טלפון שאפשר רק להתקשר ממנו אבל א"א להתקשר אליו כדי שלא יהא אפשרות לקרוא לאברך באמצע הסדר.

מרן זיע"א עצמו התנזר כל ימיו ממכשיר טלפון, לפני כשישים שנה שהתחילו להכניס מכשירי טלפון לתוך הבתים קראו ע"ז אסיפה בכולל חזו"א להתריע על פרצה זו שעלולה להביא לידי ביטול תורה, וחלק מחכמי התורה קבלו ע"ע שלא להכניס מכשיר טלפון הביתה, ואכן הם זכו עלו והתעלו לגדולי הדור, ה"ה מרן זיע"א מרן הגרמ"י ליפקוביץ הגר"ג נדל זצ"ל ולהבחל"ח מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שעד עצם היום הזה אין בביתו טלפון והוא שילבט"א מקפיד בהקפדה נוראה שלא לדבר כלל במכשיר טלפון בשום פנים ואופן. וכשהביאו למרן זיע"א טלפון כדי לדבר עם נדיבי עם עפ"י הרוב הוא הקפיד לא לגעת במכשיר אלא הניחו על השולחן ודיבר לעברו, כי טלפון וכ"ש פלאפון הוא מפריע הגדול ביותר להיות בן תורה. רבינו התבטא בחיך מריר על מחיר החודשי של פלאפון שהוא שלשים ש"ח [כפי שנודע לרבינו ע"י אחד השואלים] זה שלשים של עבד, בשלשים שקלים נעשים עבד נרצע לפלאפון כל החיים.

ואכן זכינו ובכולל יש רבים וטובים שאין להם בכלל פלאפון, וגם לאלו שיש מ"מ אף אחד לא מדבר עם זה בתוך היכל הכולל, ולא בגלל תקנה וכדומה אלא כל אחד מרגיש בנפשו שזה חילול הקודש והמקדש. וכ"ש שאין את הפירצה של שימוש במכשיר מחשב בתוך ביהמ"ד, [ודעת רבינו שלא רק בכולל, אלא בכל בית מדרש של אברכים לא ראוי להכניס לשם מחשב, כמובן לצורך כתיבת ד"ת]. כמו"כ הקפיד רבינו זיע"א שלא יהיה שתיה חמה וקרה בכולל, לא מבעיא בביהמ"ד עצמו, שדבר זה הוא שלל מכל הכוללים באופן כללי באמרו בית מדרש ששותים בו קפה ותה הוא שטייבל של בעה"ב פשוטים, אבל בכולל הוא רומם והקפיד אפילו שלא יהיה בחוץ מתקן של תה וקפה. ואפילו בעת

בכולל הוא מסר דברי חיזוק מיוחדים, הוא לא חיזק בנוסח ה' יעזור זה יעבור וכדומה, אלא אדרבה הוא האריך לתאר את גודל מעלת תורה מתוך הדחק. זה מה שהוא דרש מאיתנו ועל זה הוא העמיד את יסודות הכולל.

הדרישות להתעלות בתורה וביר"ש מהאברכים בכולל היו דרישות גבוהות ומרוממות מעל כל בני הדור, ומאן דנפח מדיליה נפח. ודוגמא קטנה אשר ללמד על הכלל כולו יצא, אברך צעיר אחרי החתונה שעדיין לא הסתדר עם קניית הדירה היה לו סכום מסוים והציעו לו לקנות דירה בעיר רחוקה ולשפץ אותה ולהרחיבה וע"ז ירויה יותר כסף ויהיה לו אפשרות לקנות בב"ב, ניגש אל רבינו ראש הכולל להתייעץ עמו, וכידוע שרבינו זיע"א יעץ ועודד אלפים לעשות כעין זה, ולפליאתו א"ל רבינו אתה רוצה להיות אברך או קבלן? הסביר האברך אין הכוונה שאני אתעסק בבניה אני אפילו לא יודע בדיוק היכן זה, אלא אני משקיע את הכסף ע"י מתווך והוא עוסק בהכל, הסביר לו רבינו לא הבנת אותי, קבלן הוא לא מי שבונה בפועל הוא לא מתלכלך בבניה, הוא יושב במשרד והעריבים בונים והם מתלכלכים בעבודה, קבלן זה מי שמשקיע את הכסף ואת הראש שלו בשביל להרויח ע"י בניה, כעת תחליט בעצמך האם אתה רוצה להיות קבלן או אברך כולל.

רומם את האברכים לבזו לכל הבלי ועניני עוה"ז לא להתעניין בנעשה ובנשמע וכ"ש שלא לקרוא בעיתון, בקיץ תשע"ב כשעשו פעילות להרבות מינויים בעיתון הורה רבינו מפורשת שאברך שאין לו עיתון בבית שלא יכניס גם עכשיו והתבטא "חס וחלילה". וכשחזר מאחד המסעות בחו"ל והתפרסם במוסף תורני שאלה בלימוד ששאל רבינו באחת הישיבות בחו"ל ניגש אליו אחד האברכים לדון על הקושיא, רבינו תפס כהרף עין מנין לאותו אברך שלא היה בחו"ל לדעת את הקושיא ותוך כדי דיבור אמר "אברך לא צריך להסתכל בעיתון" ולא הסכים בשום אופן לדון איתו על הקושיא.

עובדא הוי לפני כמה שנים שבתחילת חודש ניסן עדין לא היה ביד העוסקים בצ"צ באמונה את מלוא הסכום המחולק לאברכים בשביל קמחא דפסחא, פנו כמה אברכים אל ראש הכולל, הוא התעניין האם אין לאברכים מצות, לא, ב"ה יש לכולם, אז מה חסר להם האם הבית ריק - הוסיף לשאול אין להם תפ"א ובצל, נענה ב"ה מצרכי מזון בסיסיים יש, אבל הדחקות גדולה וכל השנה מצטמצמים במועט וצריכים לקנות בגדים חדשים כובע חדש לבני הבית, אה! נענה רבינו אתם לא צריכים 'קמחא-דפסחא' אתם צריכים 'קאפלוטש-געלט' (-כסף לכובע) ופטרם לשלום. אמנם למחרת כבר היה את כל הסכום האדיר לחלוקה לאברכים. [לשנה אחרת כבר ידעו את תגובת ראש הכולל, לכן כששאל אם אין מצות ענו לו אכן יש מצות, אבל כבר כתב השפת אמת בסוכה שגם במצות בעיני "לכם" ולשם זה צריך כסף...]. מה התכוון בזה הראש כולל, הוא לא שלל את המציאות שצריך בגד חדש לילדים ולב"ב לחג, ובמיוחד אצל אברכי הכולל המסתפקים במועט וחיים בצמיצום כל השנה, הוא רצה לחנך אותנו את המבט הנכון, אברך בכולל פוניב' צריך לדאוג רק שיהיה לו מצות ומצרכי מזון בסיסיים, אם יש לו את זה הרי מוטב ואין לו יותר דאגות ולא צריך להתעניין על כסף, אם יהיה טוב ואם לא יהיה גם כן טוב.

אם זכינו ויש כולל גדול בכמות ובאיכות שמאות עמלי תורה בטהרה לומדים כולם כאחד בצוותא חדא מסכתא אחת בברען ובשטייגען כמו בחורים צעירים, זהו כוחו של מרן ראש הכולל.

אם זכינו ובכולל יושבים אברכים ולומדים מתוך "פרנעס" גדול בתורה, לא מסתפקים במה שחייבים ללמוד מצד המסגרת, לא מסתפקים ללמוד בזמן שנקבע ע"י המסגרת, אלא שקועים בתלמודם יומם ולילה וראשם ורובם מונח במעמקי הסוגיא, כל שיגעם ושיחם הוא בקושיא ובתירוץ בסוגיא הנלמדת, לומדים מסכתא אחר מסכתא בעיון עמוק ובהיקף נרחב, זהו כוחו של מרן ראש הכולל.

אם זכינו והכולל מתנהל במבט מרומם של התעלות בתורה, לא מסגרת לוחצת וקובעת שמקטינה את הלומדים, אלא מסגרת של רחבות הדעת בתורה, מסגרת הגורמת לחשוב ולהתעלות במושגים גבוהים ורחבים, זהו כוחו של מרן ראש הכולל. אם זכינו ויושבים בכולל המוני עמלי תורה בטהרה שאין להם דאגת הפרנסה ואין להם דאגה איך יהיה להם לחתן את הילדים, ולא בגלל שיש להם כסף בריות, אלא להיפך אין להם כלום אבל זה לא מענין אותם, אותם מענין רק שטייגען וגדלות בתורה ויר"ש, זהו כוחו של מרן ראש הכולל.

אם זכינו ומאות לומדי תורה כל השיקולים שלהם הוא שיקולים של שטייגען ולא שיקולים של מילגות וכיו"ב, ואדרבה מתביישים בכלל לעזוב את הכולל בגלל מילגות, זהו כוחו של מרן ראש הכולל.

אם זכינו וכל לומדים הכולל הם וכל בני ביתם שמחים ללמוד תורה מתוך הדחק ורואים בזה את פסגת ההתעלות ואת תמצית האושר, זו כוחו של מרן ראש הכולל.

אם זכינו ויושבים בכולל מאות עמלי תורה מתוך שלום ושלווה בלי פרץ וצוחה באהבה ואחוה ומתרחקים מכל החשבונות שחישובו להם בני אדם, זהו כוחו של ראש הכולל.

את חוליינו והתגבר על ייסוריו הקשים ואף פעם לא נאנח אבל כששמע צרה של אחרים הוא הרבה להצטער בצערן של ישראל. וכן להיפך הוא השתתף בשמחתן של ישראל כל נער בר מצוה התקבל על ידו בשמחה עצומה, כל בשורות שמחה נענתה בברכת מזל טוב לבבית מעומקא דליבא עם השתתפות מלאה בשמחה, אשרינו שזכינו ואוי לנו שאיבדנו.

אלא הרבה יותר מזה, הוא שינה את כל צורת ההנהגה שלו, בעינינו ראינו שבמשך כל השנים היה רבינו חסידא פרישא קדישא כמלאך ושרף היה מתהלך בין בני אדם, מרומם ומובדל מופרש מחברת בני אדם כל כולו אומר 'שארפקייט' ביטול ובוז להבלי העוה"ז ולחשבונו רבים שחישבו להם בני אדם.

וגם בשנים הראשונות שהתחיל מרן הרב שך זצ"ל להטיל עליו את אדרת ההנהגה, בסוף שנות המ' התחיל מרן הרב שך להפנות בחורים מפוניבו' שכיבדוהו בסידור קידושין אם למדתם אצל ר' אהרן לייב בשיבה קטנה תבקשו ממנו שהוא יהיה המסדר קידושין, ולאט לאט התחיל הרב שך להפנות אליו שואלים והיה רבינו פותח להם את דלת ביתו חרך צר ואם אמרו שהרב שך שלח היה עונה להם בקצרה וב'שארפקייט'.

אבל מעת שהרב שך נחלש בשנת תשנ"ד נטל רבינו על כתפיו את עול הנהגת הכלל והפרט, ואז ראינו בחוש איך שהוא שינה את כל ההנהגה שלו מהקצה אל הקצה, מיני אז התחיל לנהוג עם אנשים כאב רחום אב זקן בהתנהגות של שוה בשוה ביחס לבני ובהתייחסות ותשומת לב מרבית, וממש להיפך מההנהגה שלו במשך שמונים שנה, זו היא גדלות עצומה מאד למתבונן, זה מראה על שליטה מוחלטת על כל המידות בצורה מושלמת ביותר. וכמו שפעם שאלתי את רבינו מהו התואר "בעל נפש" שמובא בפוסקים שיחמיר בכמה וכמה דברים, אמר לי רבינו פשוט מי שהוא בעלים על הנפש שלו. [כעין זה הספיד מרן המשגיח זצ"ל את מרן הגר"ז שמעת שנפטר החו"א הוא שינה לגמרי את ההנהגה שלו עם בנ"א, ראה באור יחזקאל (ח"ה)].

במבט ראשון היה נראה שרבינו עונה לאלפי ורבבות השואלים כלאחר יד, לא פעם היה פוטר באימרה שנונה או דברי צחות או פוטרם בברכה סתמית ובלחיצת יד, אבל יכולים אנחנו להעיד שבזמן קבלת הקהל בשעה שעמד על רגלו שעות ע"ג שעות אחרי כל התפילות ובשאר זמנים קבועים שקיבל את המוני עמך בית ישראל שאתכנסו ובאו ללשכת הגזית לשאול באורים ותומים את דבר ה', היה ניכר על פניו המאירות עננה של מתח ואן-גייציגען, עד שראה שהתור הארוך הולך ומסתיים. דהיינו שמרן ז"ל לא ענה כלאחר יד ולא פטר את השואלים, אלא הוא לקח על עצמו אחריות גדולה להיכנס לעומק השאלה להבין היטב ללב השואל ולהדריך בעצה נכונה.

אם כן מהו פשר סוג התשובות וההכרעות שענה רבינו לריבי רבבות עמך בית ישראל, תשובות שעפ"י רוב לא היו "חותכות", וא"א לצטט אותם הרב שטיינמן אמר שבמצב זה עושים כך וכך, הרב שטיינמן אוחז בסוגיא כך וכך... לא שייך ללקט את כל התשובות ולבנות מהם משנה סדורה לשעה ולדורות. בשביל להבין את זה הבה נתבונן במנהגי ישראל משה רבינו רעיא מהימנא. התורה מעידה עליו ויבכו בני ישראל (דברים לה, ח) לא כתוב ויבכו כל בית ישראל כי רק הזכרים ולא הנקבות, אבל אהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום כתוב ויבכו אותו כל בית ישראל. משה רבינו הלך בדרך של יקוב הדין את ההר [וע"ש בחידושי מהר"ל דיסקין]. ותמוה שמאידך גיסא הרי משה רבינו ביקש מהקב"ה שימנה מנהיג אחריו שיהלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד ויהיה סובל כל אחד ואחד (במדבר כז, טז וברש"י). האם משה רבינו היה מהלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד או שהלך בדרך של יקוב הדין את ההר.

אלא ההנהגה האמיתית, אינה לא בדרך של אוהב שלום ורודף שלום, וגם לא בדרך של יקוב הדין את ההר, הדרך של יקוב הדין את ההר הוא שהמנהיג דורש ותובע מכולם לנהוג כפי הדין עד הסוף, ומי שלא שייך לזה נדחה ממחיצתו לגמרי. אבל הדרך האמיתית שאמנם יקוב הדין את ההר אבל באופן של מהלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד, הוא לא בא לאדם שפל המדרגה שמשדל קצת ואומר לו אם אתה לא עושה עד הסוף אז זה לא שוה, אלא הוא הולך כנגד רוחו ומשדל לרומם אותו מהמקום שהוא נמצא, הוא קידם אותו דרגה אחרי דרגה. הוא אמר לכולם את האמת הנוקבת אבל התאים להם את הדרך איך לעלות מתוך פחת מעשיהם מעלה מעלה לאט לאט אבל בטוח. דרך זו המבטאת את האמת הנוקבת היא לא רצויה אבל אנשים האוהבים את השקר ומעדיפים לרמות את עצמם, הם לא מוכנים לשמוע שעליהם להיטיב את מעשיהם, לכן אצל משה כתוב ויבכו ישראל ולא כל ישראל.

זה חוט השני העובר כברית התיכון בכל שנות ההנהגה בכל ההכרעות הציבוריות ובכל אלפי ורבבות התשובות שענה לפרט הוא המבט של האמת האמיתית והנוקבת, בכל דבר הוא תפס את הנקודה האמיתית ובה הוא דבק. הוא חניך דור שלם לא לרמות את עצמינו, לחפש את האמת ולא לחפות עם שיקולים של כאילו לשם שמים, המילה "מסירות נפש" המוצמדת לכל מאמץ קל היתה מתועבת אצלו, החשבונו הרבים שבני אדם חשבו לעצמם היו זרים

שאחד נדבו ליבו להביא "פטל" לאברכים שלל את זה נחרצות. וכשדברתי איתו על כך בהתחלה התפלא למה להיכנס לבעיות הרי יש ספק בהלכה איזה ברכה מברכים על פטל האם בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה, וגם יש בזה בעיה של תולעים. מרן זיע"א פשוט לא ידע מה זה פטל הוא חשב שהכוונה לפרי הפטל המוזכר בפוסקים. אבל לאחר שהסברתי לו שזה שתיה מתוקה הגיב נחרצות: כך היא דרכה של תורה מים במשורה תשתה מים ולא משקאות אחרים, והוסיף שבמדבר היה במן כל הטעמים שבועולם אבל במים לא היה טעמים אחרים (עי' במכילתא פרשת בשלח מ"ד היה בו גם שאר טעמים), ומדוע, מפני שהם קבלו את התורה ודרכה של תורה הוא מים תשתה, ורק התיר להעמיד ליד הכולל מכשיר למים קרים לימות החמה. רבינו התריע מאוד שההצלחה הגדולה היא כשלומדים את סדרי הכולל במלואם וכפי שאמר בשיחה בכולל שיש כאן קבוצה גדולה של ת"ח שיכולים להיות גדולי ישראל, אבל זה רק בתנאי שילמדו את כל הסדר במשך ארבע וחצי שעות אבל אם לומדים את הסוגיות הנלמדות בכולל בסדר א' רק שלש שעות א"א להתעלות ולהצליח. אמנם הוא התנגד לעשות מנגנון של שמירת סדרים לא בעבור כסף כי התנגד נחרצות שילמדו בשביל כסף, וגם לא בצורה רשמית בלי כסף באומרו אברך הוא לא פועל, ומאידך הוא גם לא רצה כ"כ לדבר ע"ז באומרו שאברך בפוניבו' שלא מגיע בתחלת הסדר זה לא בגלל שהוא קורא עיתון ומבזבז את הזמן אלא כי הוא עסוק בלימודים אחרים.

וגם היה נוהג תמיד לעורר על ההספק בלימוד באומרו שבקצב הלימוד של היום צריך לחיות אלף שנים כדי להספיק ללמוד את כל הש"ס, אבל בפועל הוא לא הרבה להוכיח ע"ז באומרו שאברך בכולל פוניבו' אמנם אוחז בדף ג' אבל אני מדבר איתו והוא שולט היטב גם בדף ט.

ולפני עשרים שנה מסר שיחה מיוחדת בהיכל הכולל על גודל החיוב והצורך ללמוד ולדעת את כל התורה כולה כי להיות ת"ח אמיתי לא שייך בלי ידיעת הש"ס עם פרש"י ותוס' והרמב"ם ושאר הראשונים העיקריים, וביסס את דבריו על הגמרא בשלהי הוריות (דף יג ע"ב) שדורשת את הפסוק מי ימלא גבורת ה' ישמע כל תהילתו שצריך לדעת את כל שיתא סידרא ואפילו מסכת עוקצין. והאריך שהאברכים בכולל יכולים לדעת ש"ס ולהגיע לדרגה של אחד יוצא להוראה וצריך להתגבר על כל המפריעים. ולגודל חשיבות השיחה והנושא הורה אח"כ להדפיסה ולהפיצה באלפי עותקים, וכאשר הדפיסו את ספר שלמי יוסף עמ"ס הוריות הודרו רבינו למסור להדפיס שוב את השיחה המבוססת על דברי הגמרא במסכת הוריות. [נאותם ימים שפירסם רבינו את השיחה ברבים הזכיר מו"ר מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שיבלחט"א בשיעור יומי ראה ממשנה במסכת עוקצין, ואמר בעונה לא שאני יודע עוקצין אלא הדפיסו שיחה של ר' אהרן לייב בכולל שצריך לדעת את כל הש"ס מברכות ועד עוקצין אז למדתי מסכת עוקצין... ישמע חכם ויוסף לקח!!!].

ודבר נוסף שעורר רבינו תמיד בכולל שהיות והכלי שרת של אברך הוא הפה, בפה לומדים ובפה מתפללים אם כן צריך להקפיד בהקפדה גמורה שיהיה כלי שרת קדוש וטהור בלי שום שמץ ופגם, זהירות מוחלטת מדיבורים של ביטול תורה ושמירת הלשון בצורה מיוחדת במינה. וכלשון הר"ן בריש נדרים על רבינו תם תמינהי פה קדוש איך יאמר דבר זה, התמיהה על ר"ת אינו בגלל שהוא למדן בגלל שהוא ת"ח אלא על הפה קדוש, פה קדוש מצליח בתורה פה קדוש אומר סברות נכונות, ועל כולנו להקפיד ע"ז בהקפדה יתירה על לשון של זהירות. ועל כולנה הוא רומם אותנו הוא היה היסוד של הכולל מקום התורה בטהרתה בלי שום שיקולי ממון, לימוד התורה מתוך התנזרות מוחלטת מכל הבלי העוה"ז, עמל ויגיעה בתורה מתוך גדלות בתורה בכמות ובאיכות.

רועה אבן ישראל - אב לישראל ובן לשכינה הק'

אותו מהלך זכינו לראות בדרכו בהנהגה. מי יכול לתאר ולשער את עומק ההנהגה של רבינו עם הכלל ועם הפרט.

חסדי השם גבר עלינו להסתופף בחצרות בית ה', צריך להדגיש שאע"פ שרבינו היה שר צבא ה' וראש מערכות ישראל אבל תמיד שבאנו אליו הביתה היתה ההרגשה שבאים לבית של ראש ישיבה שכל כולו תורה, לא נדף במחיצתו ריח של פעילות ועסקנות וסביבתו לא רחשה עשייה, את הכל עשה לשם פועלם אבל הוא עצמו רם ונישא כל כולו תורה.

אבל תורה היא ולומדה אני צריך מה שזכינו לראות וללמוד במחיצתו, ומה שהנחיל רבינו לכל בני הדור.

רבינו זיע"א הפקיר את עצמו בצורה מיוחדת במינה לכלל ולפרט בצורה שאין לה אח ורע. ולא רק שהוא הפקיר את עצמו את זמנו את כבודו ואת ביתו, [בתקופה שמרן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל הפסיק לקבל קהל הקדים רבינו את תפילת מעריב בשעה כדי להקדיש זמן נוסף להמוני השואלים]. ומפליא הדבר איך שהשתתף בצערן של ישראל ושמח בשמחתן, בכל הזכרת שם לרפואה הוא נאנח מעומקא דליבא ועווית של כאב עלתה על פניו כאילו זה הצרה הראשונה שהוא שמע, הוא לא התרגל לשמיעת צרות רח"ל, ואפילו בתקופה האחרונה בעת שנשא

לו והוא הרחיק אותם ממחיצתו ת"ק פרסה. הוא לא נתן לבנ"א לרמות א"ע לשגות באשליה ובדמיונות.

היה מפליא לראות איך שהוא תופס את השאלה כהרף עין ואפילו בשאלות מורכבות ועמוקות, ומיד ענה בתמצית ובבהירות ולפעמים במילה או שתיים או בלשון צחות, אבל עם האמת האמיתית והנוקבת המחנך ומרומם את האדם לעשות דברים לשם פועלם לשם שמים ולא לטעות אחרי ההבל אחרי הרדיפה אחר הכבוד והגאווה. [ואכן היו כאלו שחיים עמוק בעלמא דשקרא ולא יכלו לעמוד בפני אור האמת המאיר ומיישר את העקמומיות שבלב ומעדיפים לשגות באשליה שרוממות ק-ל בגרונו ולמעשה חרב פיפיות בידם].

ולסבר את האוזן נזכיר דוגמא קלה כמות שהיא, נכנס אל רבינו בעל תפילה בימים נוראים ושאלתו שהתפילה לפני העמוד מפריעה לו להתרכז בכוונה, אם כן - א"ל רבינו אל תתפלל לפני העמוד, השואל שלא היה מוכן לתשובה זו התחיל לומר אבל... א"ל רבינו אם ככה אם אתה רוצה להתפלל לפני העמוד אז תתפלל, ופטרו לחיים ולשלום. הבה נתבונן, מה היה כוונת השואל, האם הוא לא ידע את האפשרות הפשוטה להפסיק להתפלל לפני העמוד? אלא הוא רימה את עצמו הוא חיכה שרבינו יגיד לו נכון אתה לא מכוון כראוי אבל זיכוי הרבים עדיף או שיתן לו איזה עצה וסגולה. בא רבינו והעמיד אותו על מקומו דריי נישט די קאפ - אל תבלבל את הראש שלך, אל תרמה את עצמך, אין אפשרות לקיים את שתיים תחליט אתה בעצמך מה אתה רוצה, אתה רוצה להתפלל בכוונה או שאתה רוצה להתפלל לפני העמוד.

ודוק הדק היטב בכל השאלות והתשובות שזה "העוקץ" המונח בהם. רבינו העמיד כל אחד בתיבה אחת או שתיים על מקומו האמיתי, הוא "קילף" את עטיפות השקר שבנ"א משקרים את עצמם בידועין ושלא בידועין, הבהיר לו מה האמת ולאיזה כיוון הוא צריך להתרומם ולהתעלות מעל כל שיקולי בני אדם ולהפסיק להסתכן בחשבונות שחישבו להם בני אדם ולהחיות בשקר מתוך טפיחה עצמית על השכם 'כשר-אני'.

דוגמא בולטת זכינו וזכו כל כלל ישראל לראות בזמן הגזירות על בני הישיבות רצו רבים וטובים לצאת להפגנות ומחאות כנגד השלטון ורבינו עצר בעדם כפי שקיבל ממרן הגר"י. אבל כשהגיע העת שהכריע ברוחב דעת תורתו הטהורה לכנס את עצרת המליון בר"ח אדר תשע"ה, הוא רומם את הכלל כולו, הוא לא עשה הפגנה נגד, אלא עצרת כבוד שמים כדי לכפר על החילול השם שנגרם בחקיקת החוקים נגד לומדי התורה. כמה רוממות וכמה גדלות הוא השפיע אז על הכלל כולו, אף אחד מכל המליון אנשים לא הגיע מתוך תחושה של הפגנה ומחאות נגד הנובע לרוב מיצה"ר ומידות רעות, כולם הגיע מתוך תחושה מרוממת אשר בחר בנו מתוך הרגשה של כבוד שמים. זה היה כוחו של רבינו ההנהגה המרוממת שלו רוממה את הכלל כולו.

אגב, כשסיפר רבינו את דברי הגר"י השתוממתי מאוד, כי כידוע מרן הגר"י הוא זה שזים את ההפגנה בשנת תשי"ז ואילו כאשר רבינו עלה לירושלים להשתתף בהפגנה הסביר לו מרן הגר"י שאין דעתו נוחה מהפגנות ולא זו הדרך חוץ מפעם זו והסביר לו את שיטתו בנושא זה. ונפלא הדבר הרי לאף אחד לא הסביר מרן הגר"י את דעתו ורק לרבינו הוא הסביר זאת, אין זאת אלא שמרן הגר"י ראה ברוחו שעתיד מרן זצ"ל להנהיג את הדורות הבאים ולו ורק לו הוא מסר את ההשקפה הטהורה והדרך הנכונה בהנהגה. [חוץ ממה שמסר גם למרן הרב שך זצ"ל].

ויש לציין את מבטו הבהיר והנהיר באספקלריה המאירה, איך שהוא תפס וקלט כל דבר מיד עד לעומק השיטין בצורה ברורה ומאירה. בזמן שהתחילו הגזירות על בני הישיבות עלו קולות משולי המחנה שצריך להלחם ולהפגין, שאלתי את רבינו תורה היא וללומדה אני צריך, הרי ר' אלחנן בקובץ הערות בדוגמאות בסוף מביא שהחפץ חיים אמר אחרי שפסק לתלמידי נובהרדוק לברוח מרוסיה שחבל שלא אמר להם להשאיר, הם היו צריכים להלחם במסי"ג כנגד הקומוניזם כמו החשמונאים ולבסוף היו מצליחים. דברי ר' אלחנן אלו ידועים לכל שהח"ח אחז שצריך להלחם עם מרשיעי הברית, וא"כ מדוע רבינו מתנגד לזה, ענה לי רבינו תוך כדי דיבור מילים שפשטו את כל העקמומיות מתוך נהורא דאורייתא "הרי למעשה הח"ח לא פסק כך בפועל", כלומר אין לנו פסק הלכה למעשה של הח"ח, אמנם הח"ח הצטער שהוא לא פסק כך אבל למעשה הוא לא פסק פסק כזה וממילא אין לנו שום מקום להתיר להלחם עם מרשיעי הברית.

אבל בהתבוננות לפי ערכינו הדל נראה שיש בזה עומק לפנינו מעומק, כל אדם ואפילו גברא רבא שיש לו משנה סדורה הוא מסתכל על כל דבר שבעולם על עצמו ועל הזולת מתוך המבט הפנימי שלו, אמנם זה מבט תורני אבל זה מבט "אני" כזה ו"אני" כך וכך "אני" עונה מייעץ ומנהיג. ולכן מי שהולך לפי דרכו טוב ואם לא מוטב.

אבל רבינו הגדול והקדוש המבט שלו לא היה מתוך "אני" אלא כמו שבתורתו ראינו שהמבט שלו היה להבין את התורה לשם תורה ולא לשם ש"אני" לומד ו"אני" מבין, כך בדיוק היה בהנהגה, המבט שלו היה מבט כללי וחיצוני לדעת

מה רצון ה' בזה, זהו גדלותו האמיתית של גדולי ישראל, המבט שלהם לא מצומצם אפילו לא כשהוא נובע מתוך גדלותם בתורה, אלא מבט זך ונקי המכיל את כל הדעות ויכולים להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד, כי הם עצמם מחוץ לענין.

וכבר שמעתי ממר"ר מרן ראש הישיבה הגר"ד פוברסקי זצ"ל שמרן הגר"ח זצ"ל היה לו ביקורת על גברא רבא אחד שאינו ראוי להיות גדול בישראל כי הוא איין זייטיקער - חד צדדי, על הכל הוא מסתכל במבט שלו ואינו יכול להכיל מבט שונה וזוית נוספת ודעות אחרות. רק מי שזך ונקי קדוש וטהור שכל כולו תורה לשמה ולימודו חף מכל נגיעה, המבט שלו הוא לא איך "אני" מבין שצריך להיות אלא המבט הוא איך צריך להיות לפי רצון הקב"ה.

רק משה רבינו העניו מכל האדם שקיבל את התורה מסיני, הוא זה שמסוגל להתרומם לגמרי מכל השיקולים ואפילו לא שיקולים כביכול רוחניים, אלא להתנהג אך ורק עם מבט מה התועלת הרוחנית של הזולת ואין בלתי.

ויפה התבטא בשעתו אחד מחשובי האדמו"רים על הנהגת רבינו בזמן הגזירות על בני הישיבות: במשנה בסנהדרין תנן פותחים בקטן ואין פותחים בגדול, ויש להמליץ פותחים בקטן כששואלים קטן יש לו מיד תשובה כן צבא לא צבא, אבל גדול לא עונה מיד הוא מתבונן היטב מה השאלה מה העומק המונח בזה מה הם עמדות כל הצדדים איזה השלכות יש מהשאלה לדור ולדורות הבאים ורק אח"כ הוא עונה, קטן עונה מיד כי הוא פשוט לא מבין את השאלה הוא עונה כפי שה"אני" שלו חושב ומבין ונדמה לו שזה פני המציאות, אבל הגדול יודע ומבין את האמת בצורה הברורה והנקיה ביותר.

יאיירו עינינו וייליבו לבבינו אמירה נאה שאמר רבינו מדוע באמירת "מודה אני לפניך" הסדר הוא כך, והרי דרך הדיבור הנכון הוא אני מודה לך, אלא שיהודי לא מתחיל את היום שלו ב"אני" אלא מתחיל בהודאה כלפי שמיא. זו היא הדרך וזהו היא המידה כל אחד ואחד צריך להתרומם מה"אני" שלו, גם בשעה שהוא עובד את ה' וגם בשעה שלומד ובכל תהלוכות החיים, ה"אני" לא הוא המנהיג ומכוון את הדרך אלא הביטול המוחלט לרצונו יתברך הוא האמת, זו היא התכלית ולאורה צריך לנהוג בלי שום סטיה ורמיה.

וכמה נאה לקרוא על הנהגה זו את מליצת החתם סופר (בהספד על מהר"ם בענט) "רועה אבן ישראל - אב וכן - אב לישראל וכן יחיד לשכינתא קדישא". הנהגת אב רחום לישראל נובעת אך ורק מכח היותו בן יחיד לשכינתא קדישא, בן יחיד רוצה אך ורק את טובת אביו רק רצון אביו עומד מול עיניו, הוא לא מעררב שיקולים שונים ומשונים משלו. בכח זה ובצורה זו שימש רבינו הגדול והקדוש אבלישראל, וככן לשכינתא קדישא הוא כיוון את לב כל ישראל לאביהם שבשמים.

כך היה ההנהגה של רבינו, היה אצלו ניגוד משווע, מחד גיסא הוא היה כל כולו תורה בטהרה בפשיטות מדהימה בקדושה ובטהרה אבל מאידך הוא לא חשב שכן צריך להפוך את כל הכלל כולו, בודאי שזהו הרצוי ואת הבני עליה וכל מי שבר הכי הוא חונך והדריך לרוממות, אבל את כל הציבור הרחב שלע"ע לא אווז בזה הוא הלך לפי רוחם. השתדל לפי רוחם לרוממם ולחנכם ולהדריכם בדרך שלהם לאט לאט להציב אותם על דרך הישר והטוב, הוא לא חשב שהיות ש"אני" כך אז כולם צריכים להיות בצורה כזו, וניתן לומר שהוא לא חשב להטביע את חותמו על הדור בחותם שלו, אלא כפי שהוא עצמו אמר שהתפקיד שלנו להמשיך להוביל את העגלה של כלל ישראל שבגלות עד לביאת גואל צדק. והעומק הוא יש כאן עגלה של כלל ישראל שמתנהלת לאיטה בגלות והתפקיד הוא כביכול לעמוד מבחוץ ולעזור להם להמשיך ללכת בדרך הנכונה, לעמוד בצד ולשמור שהעגלה לא תסטה מהדרך ימין ושמאל, לשמור שהעגלה תמשיך ללכת בקצב הנכון לאט לאט ולא מהר מידי שיכול להביא לריסוק מוחלט.

מכאן נובע המבט הרחב שלו להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד, לא ראי תשובה שהשיב לפלוני כתשובה שהשיב לאלמוני, לזה התיר שבני ביתו יעבדו במשרדים ולזה אסר לזה יעץ כך ולזה יעץ הפוך. כי רבינו קלט אצל כל אחד את מצבו הרוחני ואת הנסיגות שלו והלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד. לכל אחד הוא ענה והכריע לפי מה שהיה צריך ולא לפי מה ש"אני" חושב וסובר. זהו הפיקחות המדהימה שלו מלבד מה שניחון בחכמה אלוקית נשגבה, ההבדל בין חכם לפיקח הוא שחכם נמצא בתוך הענין ומנסה לפתור את הבעיה, אבל הפיקח מביט על כל דבר במבט מפקח, הוא כביכול עומד מבחוץ ורואה את כל הבעיה עם כל ההשלכות בהיקף הנרחב ביותר, הוא לא חותך מיד מותר אסור אלא הוא מבין בדיוק בלי שום נגיעות ואפילו לא נגיעות רוחניות, אלא מה התשובה שהשואל צריך לקבל ואיך לרומם ולעלות אותו שלב אחר שלב מבלי לדחות אבן אחר הנופל.

ומכאן נובע התופעה המדהימה שרוב רובם של התשובות שנתן רבינו הם לא היו בצורה ישירה ברורה וחותכת, הוא לא ענה רק תעשה כך או אסור לעשות כך, אלא התשובות תמיד היו בצורה החודרת לעומק השיטין ומעמידה את האדם על נקודת האמת ומורה לו את הדרך להתרומם ולהתעלות. אין כמעט תשובות מרבינו בנוסח בדבר זה צריך לעשות כך בבעיה זו הדרך הוא

כך, כי רבינו לא הורה משנה קבועה לדורות איך לנהוג בכל דבר ודבר, אלא הורה דבר אחד באופן כללי שצריך בכל דבר לעמוד על נקודת האמת וכל אחד במקומו ובדרגתו צריך לעלות ולהתעלות מכל חשבונות בני אדם ולכוון את ליבו לאביו שבשמים.

לפני שנים עמדה בעיה ציבורית על הפרק ורבינו נקט במהלך של שב ואל תעשה, וכאשר שאלתי את רבינו על כך א"ל: הרי רואים שזה המצב ובדרך הטבע קשה מאוד לשנות את המצב הזה אומר שזה רצון הקב"ה, ולמה לנו לנסות לשנות את המצב, המצב "שאר כך והציבור יסתדר בסופו של דבר, [ואכן לא נפל מדבריו צורר ארצה]. וכלפי נושא אחר שלא התערב ולא ניסה לשנות א"ל: הרי הרב שך כבר בשעתו ניסה להלחם ולשנות והוא לא הצליח, ואם הוא לא הצליח כל שכן שאני לא אצליח. [ולמותר להדגיש שהמדובר בבעיות בנושאים גשמיים אבל בנושאים רוחניים אי אתה רשאי להיפטר ממנה, וזה פשוט].

זה תמצית מבטו ומגמתו של רבינו כפי שניתן לראות ולהבין בקוצר דעתו, רבינו ראה את עצמו כמי שצריך לדאוג שכנסת ישראל תמשיך בדרכה עד לביאת המשיח בדרך המסילה העולה בית ק-ל ותו לא מיד.

וחפץ ה' הצליח בידו, בהתבוננות קלה על סיכום כל שנות ההנהגה של רבינו רואים במוחש שהוא זכה וכנסת ישראל בכלל ועולם התורה בפרט עולה ומתעלה ומתרומם בדרך הנכונה עם היחס הנכון והכלים המתאימים להתמודד עם כל הבלי העוה"ז, הנהגת ה'פרומקייט' וה'עלרכקייט' בצורה הנכונה והאמיתית באמת פנימית ולא בצורה חיצונית ומזוייפת לא רק שלא התמעטה כפי ירידת הדורות, אלא התחזקה והתרבתה בקרב ציבור גדול ונרחב ובמיוחד בעולם הישיבות המשפיע על פני כל הדור כולו, ועל כולנה ההתמסרות המוחלטת וההקדבה האמיתית לעמלה של תורה בטהרה, בחורים ואברכים זקנים ונערים ואפילו בעה"ב העוסקים במלאכתם, אצל כולם חדרה הקביעה הפשוטה והברורה והאמיתית כל כך והתקדשה בקדושה לעתיד לבוא כי אין לנו שיעור אלא התורה הקדושה הזאת והיא חיינו ואורך ימינו ובהם נגהה יומם ולילה.

אם יסתר איש במסתרים - ו"אני" לא - אראנו נאום ה'

עד עכשיו דיברנו אודות הנהגת רבינו את כלל כנסת ישראל. ונמשיך את הדיבור על מה שזכינו ללמוד בהנהגת רבינו את המוני יחידי בית ישראל כאשר ישא האומן את היונק, וזכינו לראות בזה בבואה של רעיא מהמנא ושל גודל מעלתו המרוממת ודביקותו בקוב"ה ובאורייתא ובישראל.

הנה התורה לא מפרטת ולא מתארת מה סוד ומה שורש גדלותו של משה רבינו רעיא מהמנא, בתורה בפרשת שמות רק מסופר אודות לידתו ושגדל בבית פרעה וברח, ולאחר מכן לא כתוב מאומה מה הדרגות שלו איך הוא התעלה במשך שמונים שנה, כביכול התורה מתעלמת מזה, ומיד מתואר איך שהקב"ה התגלה אליו בסנה כשהוא היה בגיל שמונים. אבל דבר אחד כתוב בתורה אודותיו ויגדל משה ויצא לראות בסבלתם וכתב רש"י נתן עיניו וליבו להיות מיצר בצרתן של אחרים ע"כ. והדעת נותנת שאם זה הדבר שהתורה כן מספרת אודותיו משמע שזה שורש ויסוד גדולתו. והביאור הוא, מה הכוונה "נתן עיניו" כי אדם רגיל פשוט לא רואה את צרת הזולת הוא אמנם רואה אבל הוא לא מתעניין ולא איכפת לו מזה, הוא כביכול לא רואה. אבל מרע"ה דבר ראשון נתן עיניו הוא שם לב והסתכל וראה את הזולת ואת הצרות והבעיות שלו. אבל יותר מזה הוא גם "נתן ליבו" הוא לא רק ראה הוא גם נתן ליבו, זה היה איכפת לו זה כאב לו הוא הרגיש שהצרה של השני שהבעיה של הזולת זה צרה אישית שלו כאילו הוא עצמו נתון בבעיה.

מי שעושה כך הוא רק מי שמתגבר ומבטל את האנכיות של עצמו את הרגשת "אני", כי מי ששרוי בהרגשת "אני" אין לו אפשרות "לראות" את השני וכ"ש שהוא לא מסוגל להרגיש את השני.

אבל מרע"ה התעלה מעל כל ההרגשת ה"אני" ומסר את עצמו לזולת. וזה שורש גדלותו, בעצם הגדולה שלו והדרגות הגבוהות שלו אין לנו כמובן שום השגה, אבל כפי המבואר בחז"ל וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות יסודי התורה (פ"ח) ניתן ללמוד שמעלתו הגדולה של מרע"ה הוא שהתעלה והתנתק לגמרי מכל צרכי הגוף, מחציו ולמעלה מלאך, ולכן נאמר לו ואתה פה עומד עמדי ואילו בני ישראל נצטוו שבו לכם לאהליכם לצרכי הגוף, והנבואה שלו היתה באספקלריה המאירה כי הגוף היה זך ומצורף לגמרי ולכן השיג את הנבואה באספקלריה המאירה (כמש"כ המהר"ל דיסקין בשו"ת סוף ח"ב). ההתחלה של זה היה במה שנתן עיניו וליבו לצרת אחרים, הוא זיכך את עצמו הוא התעלה מעל הרגשת ה"אני" והתמסר לאחרים.

[הוא היה גם רועה צאן, וגודל הענין בזה בביטול ה"אני" ראה מש"כ בסוף החוברת מדברי קדשו של רבינו זיע"א, ונאם הדברים כשהם יוצאים מפי עושיהם].

התורה הקדושה כותבת את זה כדי ללמדנו שתיים שהן אחת, מהו מהותו של אדם גדול ואיך אנחנו יכולים לגעת לכל הפחות בנגיעה כל שהיא בדרך זו, שהרי כתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ה ה"ד) הרשות ביד כל אדם להיות צדיק כמשה רבינו.

בגדול הדור זיע"א שהוא איתפשטות של משה רבינו, וכמש"כ רש"י בסוכה דף לט ע"א משה שפיר קאמרת משה גדול הדור, ראינו בצורה הברורה

והמוחשית ביותר איך שהוא התעלה על הגוף וכל תולדתיו איך שלא היה קיים אצלו הרגשת ה"אני" וכל כולו נתון לזולת.

ראשית כל הפרישות וההתנזרות המוחלטת מכל הנאות העוה"ז בכל התחומים זה זיכוך עצום והתעלות מוחלטת מעל כל צורכי הגוף וביטול הישות של ה"אני", אך זה עדיין לא הוה סימן מובהק, דיתכן שלפעמים אדם עובר את העוה"ז בסיגופים ובהצנע לכת אבל ליבו נתון להרגשת ההתעלות של "אני", וכמו שהמליצו עה"פ אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה', יתכן שיסתר איש במסתרים יושב על התורה ועל העבודה אבל "ואני" כל כולו נתון למחשבה "אני" אני לומד אני מתעלה, אז כביכול אומר הקב"ה "לא אראנו נאום ה'", אבל אם יסתר איש במסתרים "ואני לא" אז הוא זוכה לאראנו נאום ה'. וידוע העובדא שזקן אחד בוויילנא בזמן הגר"א היה מתענה מע"ש לע"ש ועוד סיגופים שהזיקו לבריאותו, אמר הגר"א היות שדרכו של אותו זקן שבע"ש לאחר חצות הוא יוצא מביהמ"ד שבו הוא סגור כל השבוע והולך למקוה ושתי שורות של ילדים מעטרים אותו ומבקשים ממנו ברכות, אז ששבע שבועיים הילדים לא יחכו לו ולא יעמדו לידו ואז ממילא הוא יפסיק...

מהו הסימן המובהק ש"אני לא" שאדם מבטל את כל העצמיות שלו ואת כל הרגשת האני, כאשר הוא נותן עיניו וליבו להיות מיצר בצרתן של אחרים.

שמונים שנה משנות חייו הסתתר רבינו במסתרים עמל בתורה בטהרה עבד את קונו ביראה ובאהבה והכל מתוך הצנע לכת, כל בני דורו לא הכירו אותו ולא שמעו ממנו, ורק מתי מעט מחכמי התורה ובראשם רבותינו הגדולים מרן החזו"א ומרן הגר"י הכירו אותו והעריכו אותו כרום ערכו, ורק אחרי כשמונים שנות תורה ויראת שמים בקדושה וטהרה הוריד קצת את המסווה והתחילו להכיר אותו. זהו הדרך של גדולי ישראל האמתיים, שבתחילה מכירים אותו רק גדולי ישראל והת"ח ולאט לאט הם מתפרסמים בציבור הרחב, אבל ישנם כאלה שהדרך הוא להיפך בהתחלה הם מתפרסמים בציבור הפשוט והרחב ואח"כ היות שיש להם קהל מעריצים מתייחסים אליהם, זה לא אדם גדול, [וראה במשך חכמה ר"פ בא].

כשהפשיט רבינו את המסווה והתגלה אל הציבור, איך אפשר להבחין בגדולתו איך אפשר לדעת שה' עמו, התשובה היא האם יש אצלו את ה"אני" או שהוא ביטל לגמרי את ה"אני".

הסימן הגמור והאמיתי הוא כשאדם מבטל א"ע לגמרי בשביל הזולת, וכמו שאמר רבי יונתן איבשיץ שלכן גדול הנאמר אצל משה מהנאמר אצל אברהם (חולין דף קלט ע"ב) שאצל אברהם אבינו נאמר ואנכי עפר ואפר, שאמר כלפי שמיא וכלפי שמיא קל לאדם להרגיש אפר ואפר, אבל גדול הנאמר אצל משה רבינו ונחנו מה, הוא אמר את זה כלפי בני ישראל, זה דבר קשה מאוד שאדם גם כשהוא מבטל א"ע כלפי שמיא אבל קשה לו לבטל א"ע כלפי הזולת, זה גדלותו של משה רבינו. דבר זה בלט מאוד מאוד והתנוסס ככתר פז בראשו של רבינו הביטול הגמור של ה"אני" כלפי הזולת. איך שהפקיר את עצמו ואת ביתו לכל יחיד ולרבים, איך שדיבר עם כל אחד כשוה בשוה ממרום גדלותו וקדושתו, לא היה אצלו שום שמץ של "אני" שום פינה פרטית ביטול גמור של ה"אני". כל התשובות שלו כל השיקולים שלו היו נקיים משמץ של נגיעות ומביטול ה"אני" לגמרי. הדבר בלט במיוחד בשיעורים ובזמני התפילות שהתקיימו בביתו, אף פעם הוא לא הביע את דעתו מה ללמוד ובאיזה שעה ללמוד, היה אומר מה שהציבור רוצים על זה יהיה שיעור, באיזה שעה שהציבור רוצים יהיה שיעור ואפילו בשתיים בלילה. ואכן כך היה היו מודיעים לו מה רוצים ללמוד או באיזה סוגיא ללמוד והוא היה עושה את רצון הציבור, כאילו לו עצמו אין שום רצון או שאינו אוזח עכשיו בסוגיא מסויימת ומעדיף לדבר עליה. ואותו הדבר בזמני התפילות בבית [תפילת שחרית היה בנץ ומנחה גדולה] אבל מידי פעם היו משנים את זמני התפילות ובמיוחד בתפילת מעריב לפי תועלת הציבור, והיו מודיעים לו משל הוא אחרון המתפללים שבשבוע הבא תפילת מעריב בשעה זו וזו. למתבונן זה ביטול ה"אני" בצורה מושלמת במינה, דרכו של כל אדם להיות שורר בביתו ואם מתקיימים מניני תפילה אצלו וכולם באים בשבילו ובגללו הוא מרגיש הרגשת בעלות ושעל פיו ישק כל דבר, אבל רבינו התרחק מזה כמטחווי קשת לקצה השני לגמרי.

ליבו לב כל ישראל

ומי ימלא איך שהיה מייצר בצרתן של ישראל איך שנתן עיניו וליבו להיות מצטער בצרתן, כל הנכנסים לשאל להתייעץ ולהתברך על צרתם ראו במוחש איך שרבינו נושא את סיבלם וצערם נעשה צער, איך שהיה מתאנח בכל פעם מחדש כשהיה שומע צרה, והיה מברך מעומקא דליבא. הוא חנין אותנו היושבים ליד שולחנו שבשעה שנכנסים אנשים להתברך שצריך להרגיש את צער הזולת ולהצטער בצערן, ודרש שנענה אמן מעומקא דליבא על הברכות שבייך את מרי הנפש. וסיפר שרב אחד היה אצל מרן הגר"ח מבריסק צוקללה"ה בשעה שנכנס צעיר שהסתבך עם גזירת הגיוס ותבע מרן הגר"ח מאותו רב מדוע לא בירכת אותו, והסביר מרן זצ"ל שמרן הגר"ח לא התכווין שהברכה של אותו רב

ר"ג וכבר לא היה מי שישפיע על כל בני הדור וכבר לא ידעו להעריך את גודל חשיבות וקדושת התורה ולכן הם התייחסו לחולשה שלהם ולמדו בישיבה. מה היה גודל כוחו של רבן גמליאל, אין לנו שום הבנה ואנחנו אפילו לא מנסים להבין, אבל המשנה אומרת בטלה פרישות וטהרה, הווה אומר הלומד תורה מתוך טהרה ופרישות הוא לומד כנתינת מסיני באימה ובריאה, דמות זו השפיעה על כל בני דורו.

זכינו אנחנו שבדורנו היה לנו את הדמות הגדולה של לימוד התורה של עמל התורה של התמדה ושקיעות בתורה של גדלות בתורה והכל בצורה של כנתינת מסיני, לימוד התורה באימה ויראה ביראת שמים ויראת חטא, מתוך טהרה ופרישות.

ועכשיו שלא זכינו מוטל עלינו התפקיד לזכור את מה שזכינו לראות להתבונן במה שהיה לנו, כדי שלא נרד ח"ו פלאים. ורבינו זצ"ל סיפר שאותם ילדים שזכו לראות את רבי עקיבא איגר כשהיה בביקור בערי ליטא בעת שנסע לנישואי בנו בלומז'א, דמות קדשו ליוותה אותם כל החיים ועזרה להם לעמוד בכל הנסיונות. ובשיעור שדן רבינו בנידון האחרונים אודות תמונת בנ"א אם יש בזה איסור עשיית צלם וכמש"כ בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ו סי' יא) אמר שמרן הגרי"ז נקט שמותר ובביתו בבריסק היה תולה תמונת אביו הגר"ח וזקינו הבית הלוי, שאלתי את רבינו מה הענין לתלות תמונות האם יש בזה כיבוד אב, השיב לי רבינו אין בזה כיבוד אב אלא הגרי"ז העמיד את דמות קדשם של אבותיו הגדולים לזכור וי אאיד דארף זעך אויס קוקן - איך יהודי צריך להיראות.

כך אנחנו צריכים להציב לפנינו את דמות קדשו של רבינו הגדול והקדוש לדעת את הדרך אשר נלך בה במסילה העולה בית ק-ל.

ארכו הדברים ועדיין אנחנו מנסים לגעת בשולי האדרת להתחמם מול האש הגדולה שהאירה את עינינו, אבל העיקר הוא ה"למעשה". וכפי שהתבטא רבינו זצ"ל מדוע הנהיגו רבותינו בישיבות הקדושות את "סדר מוסר" לפני תפילת מעריב כדי שיצא לכל הפחות משהו אחד למעשה שהמעריב יהיה יותר טוב. והוסיף רבינו שלכאורה היה עדיף לקבוע לפני שהולכים לחדר אוכל כדי שיתנהגו בזמן האוכל כמו שצריך, אבל הבעיה שכשמגיעים ליד האוכל שוכחים את הכל, והוסיף רבינו שאברך כולל עדיף שילמד מוסר לפני שהוא מגיע הביתה כי בלי מוסר אפשר להתנהג בבית כמו "חיה-רעה". וזה מלבד מה שצריך ללמוד פעם שניה מוסר בכל יום לפני שהולכים לישון כדי לגמור את היום בחשבון הנפש. וכשסיפר את הסיפור הידוע עם ר' אליהו לאפיאן זצ"ל שמאן דהו ביקש ממנו מחילה וא"ל תבוא עוד שבועיים כי אני צריך ללמוד מוסר במשך שבועיים כדי למחוק את רושם ההקפדה בלב, הוסיף מרן זצ"ל כל זה אמור בר' אלה' שלמד מוסר כל החיים, כשלומדים מוסר במשך שמונים שנה אז מספיק ללמוד שבועיים מוסר בשביל למחוק רושם ההקפדה שבלב, אבל מי שלא לומד מוסר כל החיים לא מספיק לו ללמוד מוסר שבועיים, בשביל למחוק את רושם ההקפדה שבלב הוא צריך ללמוד מוסר הרבה זמן ולעבוד על עצמו כל הזמן.

ונסיים בדבר שאמר לי רבינו השייך לתקופה שאנחנו אווזים בה, וצריך להקדים שרבינו כמעט מעולם לא דיבר בנושאים אלו והתחמק משאלות בנושאים אלו, אע"פ שהוא עצמו עסק בזה רבות.

היה זה באחד מימי פרשת תרומה פנה רבינו מעצמו ואמר לי: השבוע זה פרשת תרומה - ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ודרשו חז"ל בתוכו לא נאמר אלא בתוכו בתוך כל אחד ואחד, איך זוכים לושכנתי בתוך כל אחד? איהו מותיב לה ואיהו מפרק לה "נאך שובבי"ם" - אחרי שובבי"ם! כל אחד יקח את המשפט הזה כפי ערכו והבנתו.

זה הדרך שראינו אצל רבינו עמל ולימוד התורה כנתינת מסיני ובריאה בקדושה ובטהרה, וכך הוא זכה לושכנתי בתוך כל אחד ואחד להיות מרכבה לשכינה כמש"כ הב"ח (בס" מ"ז) שכוונת נתינת התורה הק' כדי שנהיה דבוקים בקדושתה ובשכינתו הקדושה ולהוריד השכינה בקרבינו, ונזכה לבנין ביהמ"ק ולהוושע בתשועת עולמים בב"א.

כאן המקום להודות למע"כ ש"ב הרב הגאון רבי בנימין גרובסרד שליט"א על שפתח בפנינו אוצרתיו הגדולים מתורת רבנו זצ"ל. זכותו של רבנו תעמוד לו ולכל יוצ"ח לראות דורות ישרים מבורכים ולהגדיל תורה ולהאדירה

יעמדו על הברכה האברכים המופלגים בתורה ויר"ש טהורה

הרה"ג מוהר"ר ש. ה. שליט"א

הרה"ג מוהר"ר נ. מ. שליט"א

הרה"ג מוהר"ר י. א. שליט"א

שטרחו וסייעו בעריכת הדברים

כל הזכויות שמורות

תעזור אלא שאסור ליהודי לעמוד בחוסר מעש כשהוא שומע צרה של יהודי, אותו דבר חניך אותנו רבינו כשאנחנו שומעים צרות של אחרים צריך להצטרע על זה ולכל הפחות לענות אמן מעומקא דליבא על הברכות שהוא מברך. ונאה דורש נאה מקיים לא פעם ראינו איך שרבינו לוקח לליבו את צרתן של ישראל, קבוצת אברכים ביקשה מרבינו ברכה בשביל הילדים לנחת וכדומה, אבל לרבינו היה נדמה שהם מבקשים ברכה לילדים כלומר שיש כאן כאלו שעדיין לא נפקדו בילדים, מדי החוויר רבינו כסיד ונענה בבהלה למי אין כאן ילדים, והיה צורך להשיב את נפשו ש"ה לכולם יש ילדים רק מבקשים ברכה לנחת וקדושה מהילדים.

ועובדא הווה שנתבקשתי להיכנס עם יהודי שפקדה צרה בביתו והרופאים חששו שאחד ממשפחתו חולה רחמ"ל והיה צריך עצה איך לנהוג, איך שהתחלתי לומר לרבינו יש כאן יהודי שלאחד ממשפחתו יש כך וכך מיד תפס רבינו שזהו סימן למחלה תיכף ומיד איל סומקא ואתי חיזורא ונעתקה הנשימה מרבינו והוא לא היה מסוגל לדבר כמה רגעים מרוב הצער שהצטרע בשמיעת בשורה לא טובה אודות אדם שאינו מכירו כלל, ועד כדי כך הצער של רבינו היה מוחשי שאח"כ הרגשתי צורך לבקש ממנו מחילה על הצער הגדול שגרמתי לו.

ביטוי נאדר בקדוש עד היכן הדברים מגיעים זכיתי לשמוע מפה קדשו. הנה דרכו של רבינו לומר שיעור כללי בכולל על פי רוב אחת לשבועיים, ובכל פעם זכיתי לדון לפניו באיזה סוגיא אווזים בכולל ועל איזה נושא רוצים האברכים שרבינו ימסור את השיעור. וזה אגב מגיע מגודל מעלתו של רבינו שאין אצלו את ה"אני", גם כשהוא סבר שצריך לאחוז בסוגיא מאוחרת יותר הוא ביטל את רצונו לפני רצון ה"עולם". ופ"א בסוף חודש תמוז דברתי עם רבינו שיש עוד יותר משבועיים עד סוף הזמן ואפשר להספיק עוד שיעור כללי, התחיל רבינו להתחמק הרי לא ימשיכו לסוגיות אחרות וכדומה, אמרתי לו אם א"א למסור שיעור כללי אפשר לכל הפחות למסור שיחה ובמיוחד שזה יהיה חיזוק לפני סוף הזמן. פתח רבינו את סגור ליבו הטהור ואמר מי יכול להכין עכשיו שיעור כללי מי יכול לומר עכשיו שיחת מוסר, עכשיו זה הזמן להתפלל על הספרדיש'ע בחורים שכולם יתקבלו לישיבות שמתאימות להם לכל אחד לפי מה שהוא צריך. בינו נא זאת, טיידה זו מאותם אלפי בחורים שרבינו כמובן לא הכירם אישית והם לא פנו אליו בבקשה לעזרה, אבל בליבו - לב כל ישראל נשא את עולם והוא פשוט לא היה מסוגל באותם ימים להכין שיעור כללי ואפילו למסור שיחת מוסר הוא לא היה מסוגל מרוב הטיידה בצערם והדאגה לעתידם. [ואגב אורחא שמעינן שהעזרה הכי גדולה והטובה ביותר הוא להתפלל!].

בתקופות האחרונות הרבה רבינו להתאונן ולהתאנח על צרתן של ישראל בכלל ובפרט בענינים רוחניים ובענינים גשמיים והדבר טרד את מנוחתו טובא. בער"ח סיון תשע"ו התבטא בקול בוכים ובעינים מלאות דמעות - מחזה נדיר במחיצתו הנה כל עם ישראל אומרים בראש השנה וביום הכפורים ותפילה ותשובה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה [ורבינו אמר זאת בנוסח הימים הנוראים בניגון שובה לב] והרי כולם מתפללים וחוזרים בתשובה וכולם מרבים בצדקה בצורה מיוחדת במינה ולמרות כל זאת וי וי יש כל כך הרבה צרות, ובמשך דקות ארוכות לא מצא לעצמו מנוח.

ויהא רעוא שממקום קדשו בעלמא דקושט הוא יפן עלינו ברחמים ויפיל תחנונינו לפני קונינו להוושע בתשועת עולמים בב"א.

בטל כבוד התורה ומתה טהרה ופרישות

על דורנו יש לקונן כדברי המשנה בסוף סוטה משמת רבן גמליאל בטל כבוד התורה ומתה טהרה ופרישות. עד פטירת ר"ג למדו תורה בעמידה וכשמת ירדה חולשה לעולם והתחילו לשבת בזמן הלימוד. הלימוד בעמידה הוא כדוגמת מתן תורה שניתנה באימה ובריאה ובתת ובוזיע, והתכלית של מעמד הר סיני הוא למען תהיה יראת ה' על פניכם לבלתי תחטאו (שמות כ"ז). כל זמן שר"ג חי כל בני דורו הושפעו מדמותו הגדולה וראו ממנו איך צריך להתייחס ללימוד התורה שאינו כלימוד חכמה בעלמא שאפשר ללמוד כשיושבים, ראו אצלו דמות של הלומד תורה כנתינת מסיני באימה ובריאה ברתת ובוזיע, וכשמת